ਸੀਤਲ ਰੰਗ

ਗਿ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ

ਸੀਤਲ ਹੰਝੂ

ਢਾਡੀ ਵਾਰਾਂ ਨੰ: 3

ਲੇਖਕ

ਗਿਆਨੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ 'ਸੀਤਲ'

ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ

ਲੁਧਿਆਣਾ

SITAL HANJU

(DHADI VARAN)

by

Giani Sohan Singh 'Sital'

2007

ISBN	:	**81-7647-102-X**
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ	:	ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ,
		2, ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਮਾਰਕੀਟ
		ਲੁਧਿਆਣਾ, ਫ਼ੋਨ : 740738
ਅੱਖਰ ਸੰਯੋਜਨ	:	ਜਸਵਾਲ ਕੰਪਿਊਟਰਜ਼,
		ਲੁਧਿਆਣਾ

ਛਾਪਕ : ਸਰਤਾਜ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ।

ਮੁੱਲ	:	35 ਰੁਪਏ

ਤਤਕਰਾ

ਭੇਟਾ

ਆਪਣੇ ਪੂਜਯ ਮਾਤਾ

ਸਰਦਾਰਨੀ ਦਿਆਲ ਕੌਰ ਜੀ ਪ੍ਰਨੂੰ

(ਸੁਰਗਵਾਸੀ)

ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ

'ਸੀਤਲ'

ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ

ਅਗੇ ਜਾਤਿ ਨ ਜੋਰ ਹੈ ਅਗੇ ਜੀਉ ਨਵੈ ॥
ਜਿਨਕੀ ਲੇਖੇ ਪਤਿ ਪਵੈ ਚੰਗੇ ਕੇਇ॥

ਆਸਾ ਮ: ੧

ਰੱਬ ਘਰ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਜਨ ਦਾ
ਓਥੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਜੀ
ਓਥੇ ਨਹੀਂ ਸਵਾਲ ਵੈਰੀ ਤੇ ਸੱਜਨ ਦਾ
ਬਾਝੋਂ ਨੇਕ ਅਮਲਾਂ ਮਿਲਦੀ ਨਾ ਕੋਈ ਢੋਈ ਜੀ
ਓਥੇ ਜੇ ਲਿਹਾਜ ਹੁੰਦਾ ਬਾਦਸਾਹੀ ਦਾ
ਤਾਂ ਅਲੂਣੇ ਸਾਗ 'ਤੇ ਰੀਝਦਾ ਸ਼ਿਆਮ ਨਾ
ਲੈਂਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਸਧਨੇ ਕਸਾਈ ਦਾ
ਉਹਦੇ ਦਿਲ ਵੱਸਿਆ ਜੇ ਕਰ ਹੁੰਦਾ ਰਾਮ ਨਾ
ਮਾਧੋ ਭੁੱਖਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ, ਨਾ ਭੁੱਖਾ ਧਨ ਦਾ
ਜਿਹੜਾ ਘਾਲੇ ਘਾਲਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਵੇ ਸੋਈ ਜੀ
ਰੱਬ ਘਰ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਜਨ ਦਾ
ਓਥੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਜੀ
ਧੰਨੇ ਦੀਆਂ ਮਿੱਸੀਆਂ 'ਤੇ ਰੱਬ ਭੁੱਲਿਆ
ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਨਾਲ ਖਾਣ ਬਹਿ ਗਿਆ
ਨਾਮ ਦੇਉ ਦਾ ਦੁੱਧ ਵੇਖ ਆਪ ਡੁੱਲਿਆ
ਤਾਂ ਕਟੋਰਾ ਛੱਡਿਆ, ਜਦੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਗਿਆ
ਭੀਲਣੀ ਦੇ ਬੇਰ ਖਾਧੇ ਜੱਗ ਮੰਨਦਾ
ਤੀਨ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੋਈ ਜੀ
ਰੱਬ ਘਰ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਜਨ ਦਾ

ਓਥੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਜੀ
ਪੰਡਤਾਂ ਨੇ ਪੈਰ ਫੜ ਲਏ ਚੰਮਾਰ ਦੇ
ਜਦੋਂ ਵਿਚ ਓਸਦੇ ਡਿੱਠਾ ਰੱਬ ਵੱਸਦਾ
ਸੈਣ ਲੜ ਲੱਗ ਇਕ ਕਰਤਾਰ ਦੇ
ਨੀਚੋਂ ਊਚ ਹੋ ਗਿਆ ਟਿੱਕਾ ਲਿਆ ਜੱਸ ਦਾ
ਜਪਦਾ ਕਬੀਰ ਫਿਰੇ ਤਾਣਾ ਤਣਦਾ
ਹਰੀ ਤੇ ਭਗਤ ਦੀ ਜੋਤ ਇਕ ਹੋਈ ਜੀ
ਰੱਬ ਘਰ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਜਨ ਦਾ
ਓਥੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਜੀ
ਗਲ ਵਿਚ ਰੋਟੀ ਪਾਇਕੇ ਸਬਰ ਦੀ
ਜੰਗਲਾਂ 'ਚ ਫਿਰਦਾ ਰੱਬ ਤਾਈਂ ਭਾਲਦਾ
ਮੱਲ ਲਈ ਦਲੀਜ ਜਾ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਦੀ
ਸਹਿੰਸੇ ਕੁਲ ਚੁਕ ਗਏ ਲੱਥਾ ਡਰ ਕਾਲ ਦਾ
'ਸੀਤਲ' ਗਿਆ ਜਾਂ ਡੋਲ ਜਾਣਾ ਮਨ ਦਾ
ਤੇਰ ਮੇਰ ਮਿਟ ਗਈ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਹੋਈ ਜੀ
ਰੱਬ ਘਰ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਜਨ ਦਾ
ਓਥੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਜੀ

20-1-36

ਪ੍ਰਸੰਗ

ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ

ਹੰਕਾਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ 'ਆਦਮੀ' ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਂਦਾ । ਇਹ ਭਗਵਾਨ ਵੱਲੋਂ ਮੋੜ ਕੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਹਾਂ 'ਤੇ ਇਹ ਲੁਟੇਰਾ ਬਣ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ, ਤੇ ਝੱਟ ਛਾਪਾ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਆਦਮੀ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਣ ਚੜ੍ਹ ਗਈ। ਚਾਰ ਭਰੱਾ ਹੋ ਗਏ, ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੌਲਤ ਹੋ ਗਈ, ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ, ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੱਸ 'ਮੈਂ' ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਂਦੀ। 'ਮੈਂ ਬੜਾ ਧਨੀ । ਮੈਂ ਬੜੇ ਰਸੂਖ਼ ਵਾਲਾ । ਮੈਂ ਬੜਾ ਗਿਆਨੀ । ਮੈਂ ਬੜੇ ਜੱਗ ਕੀਤੇ । ਮੈਂ ਬੜੇ ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਕੀਤੇ। ਮੈਂ ਆਹ ਕੀਤਾ । ਮੈਂ ਔਹ ਕੀਤਾ ।' ਇਹ 'ਮੈਂ' 'ਮੇਰੀ' ਹੀ ਕੰਮ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਂਦੀ । ਏਸ 'ਮੈਂ' ਦੀ ਮੈਲ ਲਾਹੁਣ ਬਦਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵੱਲ ਰੁੱਝਾ, ਪਰ ਹੰਕਾਰ ਨੇ ਏਥੇ ਵੀ ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ। ਆਖੇ 'ਮੈਂ ਬੜਾ ਭਜਨੀਕ, ਮੈਂ ਬੜਾ ਧਰਮਾਤਮਾ, ਮੈਂ ਬੜਾ ਸੰਤ, ਮੈਂ ਬੜਾ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਾ, ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਕੌਣ ਹੈ? ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਛੱਡੀ, ਧੀਆਂ, ਪੁੱਤਰ, ਮਾਪੇ, ਇਸਤਰੀ, ਮਿੱਤਰ, ਸੰਬੰਧੀ ਸਭ ਛੱਡੇ ਇਕ ਰੱਬ ਵਾਸਤੇ । ਉਇ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਭਗਤ? ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਭਾਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭੇਗਾ।' ਸੋ, ਹੰਕਾਰ ਭਗਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਆ ਪਿਆ।

ਇਹੋ ਬੀਮਾਰੀ 'ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ' ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਈ। ਆਖੇ ! "ਮੇਰੇ

ਵਰਗਾ ਫ਼ਕੀਰ ਹੋਰ ਹੈ ਕੌਣ। ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਗਾਲ ਛੱਡੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁੱਖ ਨਹੀਂ ਡਿੱਠਾ, ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹਾਂ। ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ, ਛਿਲੇ ਕੱਢੇ, ਹਾੜ੍ਹ ਸਿਆਲ ਇਕ ਸੁੱਕੀ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰ ਛੱਡੇ। ਇਕ ਅੱਲਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ। ਇਕ ਓਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਛ ਹੈ। ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜਿਊਂਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਮੇਰੀ ਪੂੰਜੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਮੇਰਾ ਈਮਾਨ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਮੇਰਾ ਮਜ਼੍ਹਬ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ.....।"

ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਫ਼ਕੀਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਵਧ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਾਚੀਜ਼ ਜਾਪਣ ਲੱਗੀ। ਹਰ ਇਕ ਬੰਦਾ ਉਸ ਦੀ ਸੰਤ-ਪੁਣੇ ਦੀ ਐਨਕ ਵਿਚੋਂ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਦਿਸਣ ਲੱਗਾ । ਚੰਗਾ ਉਹ ਆਪ ਸੀ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਮਾੜੇ ਸਨ । ਉੱਚਾ ਉਹ; ਤੇ ਨੀਵੀਂ ਸਭ ਦੁਨੀਆਂ। ਉਹ ਨੇਕ-ਪਾਰਸਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਵੱਡੇ ਪਾਪੀ । ਗੱਲ ਕੀ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਦਲ ਗਈ । ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਮਜ਼ਹਬ ਦੂਈ ਏ ਦੀਨ ਵਿਚ ਵਟ ਗਿਆ । ਬੰਦਗੀ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਈ। ਫ਼ਕੀਰ ਬਖ਼ਸ਼ਣ-ਹਾਰ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਗੁਨਾਹਗਾਰ । ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ਣ-ਹਾਰੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਡਿੱਗਣ । ਫ਼ਕੀਰ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਤੇ ਫ਼ਕੀਰ ਦਾ ਕਹਿਰ ਔਗਣ ਹਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ । ਏਸ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਉੱਡਣ-ਖਟੋਲੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਉਹ ਉੱਚਾ ਹੀ ਉੱਚਾ ਉੱਡਣ ਲੱਗਾ ।

ਓਧਰ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਦੇ ਪੁੰਜ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਕਿਹਾ,'ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ! ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਲੂ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੱਲ, ਉਸ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰੀਏ । ਵਿਚਾਰਾ ਅਣਤਾਰੂ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ ਹੈ । ਭਗਤ ਹੈ, ਪਰ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉੱਠ ਛੇਤੀ ਚੱਲੀਏ ।' ਹਜ਼ੂਰ ਮੱਕੇ ਬਗ਼ਦਾਦ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਖ਼ਲਕਤ ਨੂੰ 'ਸੱਚ' ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਓਸ ਪਹਾੜੀ ਥੱਲੇ ਨਿਵਾਣ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠੇ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ

ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਤਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸੁਰਤ ਅਗੰਮੀ ਜੋਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਤੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ।

ਬੈਂਤ

ਸਤਿਗੁਰ ਤਾਰਦੇ ਦੇਸ ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਨੂੰ
ਪਹੁੰਚੇ ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ* ਵਿਚ ਆ ਭਾਈ
ਟਿੱਲੇ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ
ਆਸਣ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਲਿਆ ਜਮਾ ਭਾਈ
ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ
ਜ਼ਰਾ ਖੁਹਲ ਰਬਾਬ ਵਜਾਂ ਭਾਈ
ਜੀਹਦੇ ਨਾਮ ਸਦਕਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋਵਣ
ਸਿਫ਼ਤ ਓਸ ਅਕਾਲ ਦੀ ਗਾ ਭਾਈ
ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰਹੇ ਲੱਗੀ
ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਰਾਗ ਸੁਣਾਂ ਭਾਈ
'ਸੀਤਲ' ਜੀ ਸਹੇੜੀਏ ਉਹ ਸੱਜਣ
ਅੱਗੇ ਗਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਛੁਡਾਂ ਭਾਈ

"ਮਰਦਾਨਾ ! ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਈ ਹੈ । ਤੇਰੇ ਰਬਾਬ ਦੀਆਂ ਦਮਕਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਰੀਝਦਾ ਹੈ । ਤੇਰੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ-ਮਿੱਠੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਉਤੇ ਮੇਰਾ ਕਰਤਾਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । ਬਾਣੀ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰ ਹੈ । ਬਾਣੀ ਮੇਰਾ ਆਸਾਰ ਹੈ । ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਿਮਰਨ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਘੜੀ ਨਹੀਂ ਜਿਉਂ ਸਕਦਾ । ਸਿਮਰਨ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ । ਮਰਦਾਨਾ ! ਮੈਂ ਕੀਰਤਨ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ । ਛੇਤੀ ਕਰ, ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਈਏ।"

ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ,"ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ !

---

* *ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਓਸ ਵਸੋਂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਸ੍ਰੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ ।*

ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਛੱਡੀ ਤੇ ਇਕ ਆਪ ਦਾ ਲੜ ਫੜਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜਜਮਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ, ਇਕ ਨਾਲ ਗੰਢੀ ਹੈ । ਮਹਾਰਾਜ ! ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਹੈ । ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ 'ਤੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹਾਂ । ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਰੱਖੋ, ਸੁਖ ਵਿਚ ਰੱਖੋ, ਰੱਜ ਬਖ਼ਸ਼ੋ, ਭੁੱਖ ਵਿਚ ਰੱਖੋ, ਹਰ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਾਜ਼ੀ ਹਾਂ । ਆਪ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹਾਂ ਤੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਧਰਮ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਹੈ । ਜੋ ਫ਼ਰਮਾਓ, ਸੱਤ ਹੈ । ਪਰ ...।"

ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਗੱਲ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਉਹਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਪਰ', 'ਪ੍ਰੰਤੂ', 'ਲੇਕਨ', 'ਮਗਰ' ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਅਰਥ ਉਲਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵੀ 'ਪਰ' ਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਵੇਖੀਏ, ਏਸ ਦੇ ਕੀ ਅਰਥ ਹਨ?

ਜੰਗਲਾ

ਅੱਗੋਂ ਬੋਲ ਕਿਹਾ ਮਰਦਾਨੇ
ਉਜ਼ਰ ਨਾ ਮੇਰ ਕਾਈ
ਦੁਖ ਸੁਖ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਾ
ਜੋ ਦੇਵੇਂ, ਸੋ ਖਾਈ
ਪਰ ਹੁਣ ਪਾਣੀ ਬਾਝੋਂ ਮੇਰੀ
ਜਾਨ ਲਬਾਂ ਤੇ ਆਈ
ਭੁਖਿਆਂ ਅਤੇ ਤਿਹਾਇਆਂ ਬਾਬਾ !
ਨਾਮ ਨਾ ਜਪਿਆ ਜਾਈ

ਆਪ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੇ ਮਰਦਾਨਾ ਹਰ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਹੈ । ਇਸਦਾ ਅੰਰਥ ਕੀ ? ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਜੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ :

"ਭੂਖੇ ਭਗਤ ਨਾ ਕੀਜੈ । ਯੇਹ ਮਾਲਾ ਅਪਨੀ ਲੀਜੈ ।"

"ਆਪ ਆਪਣੀ ਮਾਲਾ ਸੰਭਾਲ ਲੈ, ਮੈਥੋਂ ਭੁੱਖੇ ਤੋਂ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।" ਤਾਂ ਮਰਦਾਨਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪਿਆ ਲਵੋ, ਮੈਂ ਕੀਰਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।

ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ,"ਮਰਦਾਨਾ ! ਏਥੇ ਪਾਣੀ ਕਿੱਥੇ ? ਇਕੋ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੋਮਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਉਹ ਲਾਗੇ ਦੀ ਵਸੋਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਭਰਨ ਦੇਂਦਾ । ਸਿਰਫ਼ ਓਹੋ ਓਥੋਂ ਪਾਣੀ ਭਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਵਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਮੰਨੇ, ਉਹਦੇ ਚਰਨ ਪੂਜੇ, ਉਹਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਚੜ੍ਹਾਵੇ । ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਉਹ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਛੋਹਣ ਦੇਂਦਾ । ਹਾਂ, ਉੱਦਮ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਮਰਦ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮਰਦਾਨਾ ! ਜੇ ਉੱਦਮ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਐਸ ਸਾਮ੍ਹਣੀ ਪਹਾੜੀ ਉਤੇ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਸ ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜੇਹਾ ਤਾਲਾਬ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ । ਹਿੰਮਤ ਕਰ, ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੀ ਮੱਦਦ 'ਤੇ ਹਾਂ । ਪਹਾੜੀ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾ, ਤੇ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਕੋਲੋਂ ਪਾਣੀ ਮੰਗ । ਆਪ ਉੱਦਮ ਨਾ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ।"

ਛੰਦ-ਡਿਉਢ

ਆਖਦੇ ਨੇ ਗੁਰੂ,'ਸੁਣ ਮਰਦਾਨਿਆ !
ਔਖਾ ਪਾਣੀ ਲੱਭਣਾ
ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਦੀਵਾਨਿਆਂ !
ਜਲ ਭਾਲੇਂ ਸੱਜਣਾ'
ਕਹਿੰਦਾ ਮਰਦਾਨਾ,'ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਜੀ
ਜਿੰਦ ਨਹੀਂ ਜੇ ਬਚਦੀ
ਜੇ ਨਾ ਮਿਲੇ ਪਾਣੀ, ਮੇਰੀ ਨਾਹੀਂ ਖ਼ੈਰ ਜੀ

ਆਖਾਂ ਗੱਲ ਸੱਚ ਦੀ
ਜਿਵੇਂ ਜਾਣੋਂ, ਪਾਣੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਪਿਆ ਦਿਓ
ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਵੋ
ਮੁਰਦਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਾਨ ਪਾ ਦਿਓ
ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਲਵੋ'
ਗੁਰੂ ਮਰਦਾਨੇ ਤਾਈਂ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ
'ਉੱਚੀ ਜੋ ਅਟਾਰੀ ਹੈ
ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਲੋਕ ਹੈਨ ਦੱਸ ਪਾਉਂਦੇ
ਵੱਸਦਾ ਕੰਧਾਰੀ ਹੈ
ਪੀ ਆ ਭਾਈ ਪਾਣੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਜਾਇਕੇ
ਹੋਰ ਥੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ
ਚੜ੍ਹ ਜਾ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਕੇ
ਲੈ ਕੇ ਨਾਮ ਰੱਬ ਦਾ'
'ਸੱਤ ਬਚਨ' ਆਖ ਮਰਦਾਨਾ ਚੱਲਿਆ
ਹੈ ਹੁਕਮ ਪਾਇਕੇ
ਰਸਤਾ ਕੰਧਾਰੀ ਦੀ ਕੁਟੀ ਦਾ ਮੱਲਿਆ
ਰੱਬ ਨੂੰ ਧਿਆਇਕੇ
ਖਾ ਕੇ ਠੇਡੇ ਠੋਕਰਾਂ ਤਸੀਹੇ ਝੱਲ ਕੇ
ਹੈ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੰਦਾ
ਆ ਗਿਆ ਕੰਧਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਚੱਲਕੇ
'ਸੀਤਲ' ਸੁਣਾਵੰਦਾ

'ਆਸ' ਹੈ ਜੋ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਢਹਿੰਦੀ-ਕਲਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਂਦੀ । 'ਆਸ' ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ । ਨਿਰਾਸਾ ਤਾਂ ਜੀਉਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਓਹੋ ਮਰਦਾਨਾ, ਜੋ ਤੇਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਰਬਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਜਾ ਸਕਦਾ, ਮੀਲ-ਡੇਢ ਮੀਲ ਪਹਾੜੀ ਪੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਨੀ ਆਸ ਉੱਤੇ ਕਿ ਓਥੇ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ।

ਸੀਤਲ ਹੰਝੂ/12

ਪਹਾੜੀ ਉੱਪਰ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ । ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਬੜੀ ਨਮਰਤਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ :

ਕਬਿੱਤ

ਕਹਿੰਦਾ ਮਰਦਾਨਾ,'ਸਾਂਈਂ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆ ਉ !
ਝੱਲ ਕੇ ਤਸੀਹੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਜੀ
ਵਾਸਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਘੁੱਟ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦੇ ਵਲੀ ਅੱਲਾਹ
ਜਾਂਦੀ ਮੇਰੀ ਜਾਨ, ਮਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਿਹਾਇਆ ਜੀ'
ਆਖਦਾ ਕੰਧਾਰੀ ਅੱਗੋਂ,'ਕੌਣ ਹੈਂ ਤੂੰ ਐਹੋ ਜੇਹਾ ?
ਬਿਰਤੀ ਉਖੇੜੀ ਮੇਰੀ, ਆ ਕੇ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਜੀ
ਦੂਰ ਹੋ ਜਾ ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰੂੰ ਪਟਕਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ
ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂਗਾ ਖੂਹਾ ਏਥੇ ਲਾਇਆ ਜੀ'

ਪਹਿਲੀ ਵਾਜ ਮਾਰੀ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ । ਫ਼ਕੀਰ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹੀ। ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ,"ਹੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ! ਜਿਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਐਨਾ ਮਗਨ ਏਂ, ਉਸ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਦਕਾ ਦੋ ਘੁੱਟ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਦਿਹ।"

ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹੀ । ਉਹਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਵੱਲ ਗਹੁ ਨਾਲ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਤੱਕਿਆ । ਉਹ ਰੰਗ ਢੰਗ ਤੇ ਲਿਬਾਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬ ਦਾ ਬੰਦਾ ਜਾਪਿਆ। ਵਲੀ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਦਿਲ ਵਿਚ ਦਵੈਤ ਆ ਗਈ। 'ਇਕ' ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ 'ਦੂਈ' ਆ ਗਈ, ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਛ ਵਿਗੜ ਗਿਆ । ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜਿਉਣ ਵਾਲਾ, ਈਰਖਾ ਵਿਚ ਸੜ ਉਠਿਆ । ਰੱਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ਰਿਹਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨੇਮ ਹੈ: 'ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਏਂ, ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ।' ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ! ਰੱਬ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰੱਬ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪੁਜਾਰੀ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ।

ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਦਾ ਪਾਰਾ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਹ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ,"ਚੱਲ ਉਏ ! ਕੌਣ ਏਂ ਤੂੰ ? ਮੈਂ ਏਥੇ ਛਬੀਲ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਬੈਠਾ। ਅੱਲਾਹ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਮੇਰੀ ਬਿਰਤੀ ਉਖੇੜ ਦਿੱਤੀ ਉ। ਦੂਰ ਹੋ ਜਾ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦਿਆਂਗਾ ।"

ਮਰਦਾਨਾ ਡਰ ਕੇ ਉੱਠ ਭੱਜਾ । ਆ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਡਿੱਗਾ, ਤੇ ਪੱਲਾ ਪਾ ਕੇ ਕਿਹਾ,"ਮਹਾਰਾਜ ! ਆਪ ਤਾਂ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਸੀ, ਕਿ ਉਹ ਫ਼ਕੀਰ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਭਗਤ ਹੈ, ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਬੜਾ ਹੰਕਾਰੀ ਤੇ ਬੜੇ ਕਠੋਰ ਸੁਭੱਾ ਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਝਿੜਕਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ,"ਮਰਦਾਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਭਗਤ ਹੀ । ਪਰ ਜ਼ਰਾ ਉਹ ਰੋਗੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੰਕਾਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਨਾ। ਪਾਣੀ ਓਥੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਾਹ, ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਜਾਹ ।"

ਮਰਦਾਨਾ ਫਿਰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਤੇ ਜਾ ਕੰਧਾਰੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਾ । ਉਸ ਨੇ ਬਥੇਰੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਪਰ ਹੰਕਾਰੀ ਕੰਧਾਰੀ ਨੇ ਇਕ ਨਾ ਸੁਣੀ. ਸਗੋਂ ਅੱਗੋਂ ਗੁੱਸੇ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ । ਪਾਣੀ ਮਿਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਆਸ ਨਾ ਰਹੀ, ਤਾਂ ਟੁੱਟੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਮਰਦਾਨਾ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜ ਪਿਆ ।

ਕਲੀ

ਟੁੱਟੀ ਆਸ ਤੇ ਮਰਦਾਨਾ ਓਥੋਂ ਤੁਰ ਪਿਆ
ਡਿਗਦਾ ਢਹਿੰਦਾ ਡੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਆਇਆ
ਆ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਸੀਸ ਧਰਕੇ ਬੋਲਿਆ,
'ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ! ਮਰਦਾ ਈ ਮੈਂ ਤਿਹਾਇਆ,
ਜੀਹਦੇ ਕੋਲ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੀ ਭੇਜਿਆ,
ਉਹ ਤਾਂ ਡਾਢਾ ਹੈ ਹੰਕਾਰੀ, ਮੋਹਿਆ ਮਾਇਆ

ਉਹਨੇ ਝਿੜਕਾਂ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਓਥੋਂ ਮੋੜਿਆ,
ਸੜਿਆ ਹਉਮੈਂ ਦੀ ਅੱਗ, ਉਹਨੇ ਰੱਬ ਭੁਲਾਇਆ'
ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ,'ਕੇਰਾਂ ਫੇਰ ਜਾਹ ਮਰਦਾਨਿਆਂ !
ਪਾਣੀ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਨਾ' ਸੱਚ ਸੁਣਾਇਆ
ਸੁਣ ਕੇ ਫੇਰ ਹੈ ਮਰਦਾਨਾ ਓਥੋਂ ਤੁਰ ਪਿਆ,
ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਉਤੇ ਆਇਆ
ਆ ਮਰਦਾਨਾ ਕਹਿੰਦਾ, 'ਅੱਲਾਹ ਦਿਆ ਪਿਆਰਿਆ !
ਦੋ ਘੁਟ ਪਾਣੀ ਬਾਝੋਂ ਮਰਦਾ ਈ ਮੈਂ ਤਿਹਾਇਆ'
ਸੁਣ ਕੇ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਿਆ :
'ਉਇ, ਤੂੰ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਥਿੱਤਾ ਕਿਧਰੋਂ ਆਇਆ ?
'ਉਇ, ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੁੰਦੈ ? ਕੀਹਦਾ ਏਂ ਤੂੰ ਬਾਲਕਾ ?
ਦਰ ਦਰ ਫਿਰਦੈਂ ਦੋ ਘੁੱਟ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਤਿਹਾਇਆ
ਜੀਹਦਾ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਤਕੜਾ ਹੋਵੇ 'ਸੀਤਲ' ਜੀ
ਕਦ ਉਹ ਝਿੜਕਾਂ ਲੈਂਦੇ, ਮੱਲ ਕੇ ਬਾਰ ਪਰਾਇਆ ।'

ਗੱਲ ਨੂੰ ਚਲਦਾ ਰਖਦਿਆਂ, ਕੰਧਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ,"ਮਰਦਾਨਾ ! ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮਾਲਕ, ਗੁਰੂ ਪੀਰ, ਮੁਰਸ਼ਦ ਕਰਨੀ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਬਿਗਾਨਿਆਂ ਬੂਹਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਦ ਝਿੜਕਾਂ ਲੈਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ? ਦੱਸ, ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਹੈ ਕੌਣ ?"

ਆਖ਼ਰੀ ਗੱਲ ਤੀਰ ਵਾਂਗ ਸੀਨਾ ਚੀਰ ਗਈ । ਮਰਦਾਨਾ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,"ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ-ਪੀਰ ?"

ਤਰਜ਼ : ਏਸ ਇਸ਼ਕ ਵਾਲੇ

ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਿਆਰਾ
ਜਿਸਨੇ ਜਗਤ ਨਿਵਾਇਆ
ਮੇਰਾ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ
ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤਾਰੀ

ਸਿਜਦੇ ਕਰਦੀ ਖ਼ਲਕਤ ਸਾਰੀ
ਰੂਪ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ।
ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਿਆਰਾ
ਜਿਸਨੇ ਜਗਤ ਨਿਵਾਇਆ ਹੈ ।
ਜੀਹਨੇ ਪਾਪੀ, ਨੇਕ ਬਣਾਏ
ਭੁੱਲੇ ਭਟਕੇ ਰਸਤੇ ਪਾਏ
ਸ਼ਹੁ ਵਿਚ ਡੁਬਦੇ ਪਾਰ ਲੰਘਾਏ
ਦੁਨੀਆਂ ਤਾਰਨ ਆਇਆ ਹੈ !
ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਿਆਰਾ
ਜਿਸਨੇ ਜਗਤ ਨਿਵਾਇਆ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣੀ ਸੀ। ਤੇ ਏਹੋ ਚੀਜ਼ ਸੀ, ਜੋ ਉਹ ਸਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਉਸਤਤ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਤੜਫ ਉੱਠਿਆ, ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ :

ਛੰਦ-ਡਿਉਢ

ਅੱਗੋਂ ਹੈ ਕੰਧਾਰੀ ਬੋਲ ਕੇ ਸੁਣਾਵੰਦਾ
ਭਰਿਆ ਗੁਮਾਨ ਦਾ
'ਕੌਣ ਹੈ ? ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੱਗ ਦਾ ਸਦਾਵੰਦਾ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ
ਕਰਾਮਾਤ ਹੁੰਦੀ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਪੀਰ ਦੇ
ਮੂਰਖਾ ! ਵਿਚਾਰ ਲੈ
ਖਾਵੰਦੋਂ ਨ੍ਹਾ ਠੇਡੇ ਪਿੱਛੇ ਘੁਟ ਨੀਰ ਦੇ
ਦਿਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਲੈ
ਐਡਾ ਜੇ ਉਹ ਵਲੀ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਸਦਾਵੰਦਾ
ਪੂਰਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ

ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਕਹਾਵੰਦਾ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਯਾਰ ਹੈ
ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਘੁੱਟ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਿਆਵੰਦਾ
ਮਰਦਾ ਤ੍ਰਿਹਾਇਆ ਹੈਂ
ਉਹਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਫਿਰੇਂ ਠੇਡੇ ਖਾਵੰਦਾ
ਮੇਰੇ ਦਰ ਆਇਆ ਹੈਂ
ਛੱਡ ਉਹਨੂੰ ਬਾਲਕਾ ਜੇ ਹੋ ਜੇਂ ਮੇਰਾ ਉਇ
ਹੁਣੇ ਈ ਪਿਆ ਦਿਆਂ
ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ? ਸਭੋ ਕੁਛ ਤੇਰਾ ਉਇ
ਦੁੱਧ 'ਚ ਨੁਹਾ ਦਿਆਂ ।'
ਸੁਣ ਮਰਦਾਨਾ ਸੱਕਿਆ ਸਹਾਰ ਨਾ
ਬੋਲ ਕੇ ਸੁਣਾਵੰਦਾ
"ਬੱਸ ਕਰ, ਐਵੇਂ ਪਿਆ ਮੂੰਹ ਮਾਰ ਨਾ
ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਵੰਦਾ
ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਕੀਤਾ ਮੇਰਾ ਸੀਨਾ ਚਾਕ ਉਇ
ਝੱਲਿਆ ਨਾ ਜਾਵੰਦਾ
ਤੈਥੋਂ ਚੰਗੀ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਕ ਉਇ
ਤੂੰ ਹੈਂ ਕੀ ਸਦਾਵੰਦਾ
ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂਗਾ ਭਾਵੰਦਾ
ਐਡਾ ਜੋ ਹੰਕਾਰੀ ਉਇ
ਹੋਇਆ ਕੀ ਜੇ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਸਦਾਵੰਦਾ
ਤੂੰ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਉਇ "
ਬੋਲ ਕੰਧਾਰੀ ਅੱਗੋਂ ਗੁਸਾ ਖਾਇਕੇ
"ਮੈਥੋਂ ਹੋ ਜਾ ਦੂਰ ਉਇ
ਮਾਰਦਾ ਈ ਥੱਲੇ ਹੁਣੇ ਪਟਕਾਇਕੇ
ਡਿੱਗ ਹੋਸੇਂ ਚੂਰ ਉਇ"
ਸੁਣ ਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਮਰਦਾਨਾ ਚੱਲਿਆ

ਡੇਰੇ ਪੁੱਜਾ ਜਾਇਕੇ
'ਸੀਤਲ' ਜੀ ਦਰ ਆ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮੱਲਿਆ
ਕਹਿੰਦਾ ਪੱਲਾ ਪਾਇਕੇ

ਮਰਦਾਨਾ ਭੱਜਿਆ ਆਵੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਵੱਲੇ, ਤੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਆਵੇ,"ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਨਤੀ ਸਾਰੀ ਸੁਣ ਲੈਣੀ, ਤੇ ਫੇਰ ਹੁਕਮ ਕਰਨਾ । ਦਾਤਾ ! ਉਹ ਫ਼ਕੀਰ ਨਿਰਾ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਕੁਛ ਵੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਝੱਲ ਲੈਂਦਾ, ਪਰ ਮੈਥੋਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰੀ ਜਾਂਦੀ । ਬੱਸ ਦਾਤਾ ! ਜੇ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਂਦੇ ਓ, ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪਿਆਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਿਗਾਨਿਆਂ ਬੂਹਿਆਂ ਤੋਂ ਝਿੜਕਾਂ ਤੇ ਮਿਹਣੇ ਨਾ ਦੁਆਓ ।"

ਬੈਂਤ

ਕਿਹਾ ਬੋਲ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ
ਮੇਰਾ ਸਿਦਕ ਨਾ ਹੋਰ ਅਜ਼ਮਾ, ਬਾਬਾ !
ਜਿਹੜੇ ਓਸ ਹੰਕਾਰੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ,
ਮੇਰੇ ਕਾਲਜੇ ਨੂੰ ਗਏ ਖਾ, ਬਾਬਾ !
ਗਾਲ੍ਹੀਂ ਆਪ ਤਾਂ ਉਹਦੀਆਂ ਝੱਲੀਆਂ ਮੈਂ,
ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹਿਰਖ ਨਾ ਕਾ, ਬਾਬਾ !
ਐਪਰ ਨਿੰਦਿਆ ਨਾ ਸੁਣੀ ਜਾਇ ਤੇਰੀ,
ਕੀਤੀ ਓਸ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਬਾਬਾ !
ਬੱਸ ਹੁਣ ਗੱਲ ਅਖ਼ੀਰ ਦੀ ਦੱਸ ਮੈਨੂੰ,
ਭਾਵੇਂ ਮਾਰ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਬਚਾੱ, ਬਾਬਾ !
ਜਿਹੜੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਓਸ ਹੰਕਾਰ ਕੀਤਾ,
ਕਰਾਮਾਤ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਕਾ ਬਾਬਾ !
ਦੁੱਧ ਕੋਧਰੇ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਜਾਣਦਾ ਏਂ,
ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀਓਂ ਰਿਹੈਂ ਟਰਕਾੱ ਬਾਬਾ !

ਲੈ ਹੁਣ ਬੈਠਾ ਈ ਮੱਲ ਕੇ ਬਾਰ 'ਸੀਤਲ'
ਜਾਂ ਅਪਣਾੱ, ਜਾਂ ਝਿੜਕ ਉਠਾੱ, ਬਾਬਾ !

ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਮਰਦਾਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਗਿਆ,"ਦਾਤਾ ਜੀਓ ! ਬਿਗਾਨਿਆਂ ਬੂਹਿਆਂ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲੋਂ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਤਿਹਾਇਆ ਮਰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ । ਦਾਤਾਰ ! ਕੌੜੇ ਰੇਠੇ ਮਿੱਠੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਓ, ਤਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੇ ? ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਿਹਾਇਆ ਤੜਫ ਤੜਫ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ । ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ । ਕਿਸੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖਣਾ ਕਿ ਇਕ ਮਰਾਸੀ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ । ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕਹੇਗੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਰਬਾਬੀ ਤਿਹਾਇਆ ਮਰ ਗਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪਿਆ ਸਕਿਆ।"

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ,"ਮਰਦਾਨਾ ! ਘਬਰਾੱ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ 'ਮਰਜਾਣਾ' ਤੋਂ 'ਮਰਦਾਨਾ' ਬਣਾੱ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੁਣ ਤਿਹਾਇਆ ਨਹੀਂ ਮਰਨ ਦੇਂਦਾ । ਵਲੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਦੇਂਦਾ। ਪਰ ਜੇ ਉਸ ਤੇਰੀ 'ਅਰਦਾਸ' ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ, ਤਾਂ ਹੁਣ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਲੈਣਾ, ਤੇਰਾ ਹੱਕ ਹੈ । ਉੱਠ, ਤੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਈਏ।"

ਗੱਡੀ

ਬੋਲੇ ਹੱਸ ਕੇ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ
'ਸੁਣ, ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਿਆਂ !
ਪਾਣੀ ਵਾਸਤੇ ਲਵੇਂ ਪਿਆ ਤਰਲੇ
ਉੱਠ, ਪੀ ਲੈ ਰੱਜ ਰੱਜ ਕੇ'
ਏਨੀ ਆਖ ਕੇ ਉੱਠੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
ਪੈਰ ਨਾਲ ਗੀਟੀ ਚੁਕਦੇ
ਸੋਮਾ ਫੁਟਿਆ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੇਠੋਂ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋਵੰਦਾ

ਕੁੰਗੂ ਵਰਗਾ ਨਿਤਾਰਿਆ ਪਾਣੀ
ਪੀਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ਰੱਜ ਕੇ
ਹੌਜ਼ ਭਰਿਆ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਸੀ ਜੋ
ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ
ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਕੰਧਾਰੀ ਪਾਣੀ ਸੁੱਕਿਆ
ਅੱਗ ਜਿਉਂ ਭੜਕ ਉਠਿਆ
ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਸਿਲਾ ਇਕ ਭਾਰੀ
ਚੋਟੀ ਉੱਤੋਂ ਰਿਹੜੀ ਓਸਨੇ
ਆਉਂਦੀ ਦੇਖ ਮਰਦਾਨਾ ਵਿਚੋਂ ਕੰਬਿਆ
ਕਹਿੰਦਾ,"ਬਾਬਾ ! ਐਥੋਂ ਰੱਖ ਲੈ "
ਦਾਤੇ ਹੱਸ ਕੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਕੀਤਾ
ਛੋਹਿਆ ਜਦੋਂ ਨਾਲ ਸਿਲ ਦੇ
ਮੋਮ ਵਾਂਗਰਾਂ ਨਰਮ ਸਿਲ ਹੋ ਗਈ
'ਪੰਜੇ' ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੱਗਿਆ
ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਵਲੀ ਦਾ ਦਿਲ ਕੰਬਿਆ
ਛੱਡ ਕੇ ਪਹਾੜੀ ਭੱਜਿਆ
ਪੱਲਾ ਪਾਇਕੇ ਨਿਮਾਣਾ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਿਆ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ
ਕਹਿੰਦਾ,'ਹੋਈ ਜੋ ਅਵੱਗਿਆ ਮੈਥੋਂ,
ਮਾਫ਼ ਕਰ ਮਿਹਰਾਂ ਵਾਲਿਆ'
ਛਾਤੀ ਘੁੱਟ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਾਇਆ
ਬਿਰਦ ਦੀ ਪੈਜ ਰੱਖ ਲਈ
ਓਵੇਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨੇਤਰ
ਦਿਲ ਹੋਇਆ ਸ਼ਾਂਤ 'ਸੀਤਲਾ'
ਪਿਆਰਿਆ ! ਪਿਆਰਿਆ !!
ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨੇ ਜੱਗ ਤਾਰਿਆ

ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਕਿਹਾ,"ਵਲੀ ਜੀ ! ਪ੍ਰੇਮ

ਦੇ ਪਾਂਧੀਆਂ ਨੂੰ ਈਰਖਾ ਦੀਆਂ ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਾ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕਠੋਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਜੇ ਵੇਸ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦਿਲ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸੰਤਤਾਈ ਤੇ ਦਵੈਤ ਇਕੋ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ । ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਇਕ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਮਾਉਂਦੇ । ਹਉਮੈ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਹੈ । ਰੱਬ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਨੇ ਨਮਰਤਾ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ,"ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ, ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਲਾਓ, ਲੱਗਾਂਗਾ । ਔਝੜ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਨੇ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ । ਆਪ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਹੋ, ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਪੀੜ ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਚਾਹੋ, ਆਪ ਲਾ ਦਿਓ ।"

ਰੱਬ ਦਾ ਢੂੰਢਾਊ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ । ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ, ਘਟ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਕਰਕੇ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਬ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ । ਇਕ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਰੱਬ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਘਰ ਛੱਡ ਉਜਾੜਾਂ ਮੱਲਦੇ ਹਨ, ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਰੂਪੋਂ ਕਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿੰਨੇ--ਭੁੱਲ ਵਿਚ—ਕਠਨ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਨੇ ਹੀ ਰੱਬ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਰਗ ਭੁੱਲ ਕੇ, ਹਉਮੈ ਨਗਰ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੋਵੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ! ਅੰਦਰ ਗੁਆਚੀ ਵਸਤ ਬਾਹਰੋਂ ਭਾਲਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਲੱਭੇ?

ਕਾਫ਼ੀ

ਭਾਲ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਵਿਚ ਭਾਲੇ
ਜੰਗਲ, ਜੂਹਾਂ, ਬੇਲੇ
ਵਸੋਂ, ਉਜਾੜ, ਪਹਾੜ, ਸਮੁੰਦਰ
ਸੁੰਞਾਂ, ਸੱਥਾਂ, ਮੇਲੇ
ਅੰਦਰ ਟੋਟ ਪਈ, ਦਿਲ ਖੁੱਸਾ
ਘਟ ਵਿਚ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ
ਦੂਈਂ ਦਾ ਚੁਕ ਪਰਦਾ ਡਿੱਠਾ
ਲਾਲ ਬੁਕਲ ਵਿਚ ਖੇਲੇ

ਸੀਤਲ ਹੰਝੂ/1

ਦੂਈ ਦਾ ਪਰਦਾ ਉੱਠ ਗਿਆ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਿੱਸ ਪਿਆ ।

ਦਿਲ ਕੇ ਆਈਨਾ ਮੇਂ ਹੈ ਤਸਵੀਰਿ ਯਾਰ
ਜਬ ਜ਼ਰਾ ਗਰਦਨ ਝੁਕਾਈ, ਦੇਖ ਲੀ

ਪਰ ਜਦ ਤਕ ਸਿਰ ਝੁਕੇ ਨਾ, ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਹੀ ਰਹੇ, ਤਦ ਤੱਕ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਸੇ ? ਤੇ ਜਦ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲ ਉੱਤਰ ਜਾਵੇ, ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਜੰਗਲਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ । ਫਿਰ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਰੱਬ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਵਸੀ ਰਬ ਹਿਆਲੀਐ ਜੰਗਲ ਕਿਆ ਢੂੰਢੇਹ ।'

ਤਰਜ਼-ਜੱਗਾ

ਜੋਗੀ ਬਣ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦੈਂ
ਭਗਵੇਂ ਰੰਗਾੱ ਲਏ ਕੱਪੜੇ
ਜਟਾਂ ਵੱਟ ਕੇ ਵਧਾਈਆਂ ਲੰਮੀਆਂ
ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ
ਤਾਂ ਧੂਣੀਆਂ ਸੁਕਾੱ ਲਈ ਕਾਇਆ
ਥੱਕਿਆ ਸੁਆਸ ਰੋਕਦਾ
ਮਾਲ ਕਾਠ ਦੀ, ਤੰਦਾਂ ਦਾ ਧਾਗਾ
ਜੀਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਰੱਬ ਭਾਲਦਾ
ਮਨ ਕਾਗ਼ਜ਼ੀ ਫੁੱਲਾਂ 'ਤੇ ਭੁੱਲਿਆ
ਤੱਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਾ ਰਹੀ
ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਗ਼ੁਨਾਹਾਂ ਵੱਲੇ ਤਕਿਆ
ਪੱਲੇ ਪਿਆ ਮੋਰ ਵਾਂਗਰਾਂ
ਝੂਰਨਾ ! ਝੂਰਨਾ !
ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਰੱਬ ਵੱਸਦਾ, ਕੋਈ ਦੂਰ ਨਾ ।

ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ, ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਰੱਬ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਪਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਰੱਬ ਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ।

ਤਰਜ਼-ਜੱਗਾ

ਦਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਜਾਂ ਨਿਰਮਲ ਸ਼ੀਸ਼ਾ
ਆਰ ਪਾਰ ਰੱਬ ਦਿੱਸਿਆ
ਦੂਈ ਉਡ ਗਈ, ਸਫ਼ਾਈ ਹੋ ਗਈ ਮਨ ਦੀ
ਇਕ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋ ਗਿਆ
ਗਿਆ ਨਾਮ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ
ਨਾਮੇ ਤੇ ਕਬੀਰ ਵਾਂਗਰਾਂ
ਰੋਮ ਦੇਹੀ ਦੇ ਬਣ ਗਈਆਂ ਤਰਬਾਂ
ਦਿਲ ਹੋ ਰਬਾਬ ਵੱਜਿਆ
'ਸਤਿਨਾਮ' ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ
ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਰਤ ਗਿਆ
ਮਨ ਮੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਬਣਿਆਂ
ਜਿੱਥੇ ਚੱਲੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ
ਜ਼ੋਰ ਨਾ ! ਜ਼ੋਰ ਨਾ !
ਆਪੇ ਹੀ ਤੂੰ ਰੱਬ ਬੰਦਿਆ ! ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾ
'ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਦੋਇ ਏਕ ਹੈ'
'ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਅੰਤਰਿ ਨਹੀਂ'
'ਸੰਤ ਅਨੰਤਹਿ ਅੰਤਰਿ ਨਾਹੀ'

ਰੱਬ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ! ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਜਾਣ । ਕਰਤਾ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਕ ਖ਼ਲਕ ਤੇ ਪਰੇ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ।

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਮਾਰਗ ਸੁਝਾਇਆ

ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਿਖਿਆ 30-10-35 ਈ:

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ
"ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਹਹੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ
ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ ।"

(ਸੂਹੀ, ਮ: 5)

ਸ਼ਹੀਦੀ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

"ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਤਮ ਹਿਤਾਵੈ ॥
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਸੋਊ ਕਹਾਵੈ ।
ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ ਤੈਸਾ ਉਸੁ ਸੋਗੁ ॥
ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਤਹ ਨਹੀਂ ਬਿਓਗੁ ॥
ਤੈਸਾ ਸੁਵਰਨੁ ਤੈਸੀ ਉਸੁ ਮਾਟੀ ॥
ਤੈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੈਸੀ ਬਿਖੁ ਖਾਟੀ ॥
ਤੈਸਾ ਮਾਨੁ ਤੈਸਾ ਅਪਮਾਨੁ ॥
ਤੈਸਾ ਰੰਕੁ ਤੈਸਾ ਰਾਜਾਨੁ ॥
ਜੋ ਵਰਤਾਏ ਸਾਈ ਜੁਗਤਿ ॥
ਨਾਨਕ ਓਹੁ ਪੁਰਖੁ ਕਹੀਐ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ॥"

(ਸੁਖਮਨੀ, ਮ: 5)

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹਨ, ਰੋਜ਼ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ-ਜੱਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਵਰਗੇ ਸਿੱਖ, ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਲੋੜਵੰਦ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਬਗੈਰ ਮਜ਼੍ਹਬ-

ਮਿੱਲਤ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਦੇ, ਬਿਨਾਂ ਊਚ-ਨੀਚ ਤੇ ਅਮੀਰ-ਗ਼ਰੀਬ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ, ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਭ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸਦਾ ਰੌਣਕ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ, ਦਿਨ ਦੂਣੀ ਰਾਤ ਚੌਣੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਈਰਖਾ ਵਿਚ ਭੁੱਜੇ ਹੋਏ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਭਾਂਬੜ ਬਲ ਰਹੇ ਸਨ । ਤੇ ਇਹ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਕਮੀਨੇ ਸੁਭਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਸੜਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸਾਕਾ

ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਉੱਲੂ ਘਬਰਾਏ
ਮੈਲੇ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਸੁਗੰਧ ਨਾ ਭਾਵੇ
ਗੁਰ-ਨਿੰਦਕਾਂ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨਾ ਸੱਚ ਸੁਖਾਵੇ
ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਾਪੀ ਸ਼ਰਮਾਵੇ
ਵੈਰ ਕਰੇ ਨਿਰਵੈਰ ਨਾਲ ਉਹ ਨਰਕੀਂ ਜਾਵੇ
ਜ਼ਾਲਮ ਦੋਖੀ ਧਰਮ ਦਾ ਨਿਤ ਧ੍ਰੋਹ ਕਮਾਵੇ ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਇਕ ਪੰਥ ਜਾਂ ਫ਼ਿਰਕਾ ਬਣ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਈ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਕੀਤਾ । ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਫ਼ਕੀਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪਰੋਏ ਹੋਏ ਇਕ ਫ਼ਿਰਕਾ ਬਣ ਗਏ ਸਨ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ (ਸੈਂਟਰ) ਸੀ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ ।

ਜਿੱਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਨ, ਓਥੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਦਾ ਝਗੜਾ ਸੀ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਡਤਾਂ ਤੇ ਮੁੱਲਾਂ ਏਸ

ਨਵੇਂ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਰਧਤਾ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਤਅੱਸਬ ਕਰਕੇ ਏਸ ਨਵੀਂ ਲਹਿਰ ਵਿਰੁੱਧ ਦੰਦ ਪੀਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ।

ਬੈਂਤ

ਅਰਜਨ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵੇਖ ਪਰਤਾਪ ਵਧਦਾ
ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਘਬਰਾਇਆ ਜੀ
ਸੱਚ-ਧਰਮ ਦਾ ਚਮਕਦਾ ਵੇਖ ਸੂਰਜ
ਅੱਖ ਉੱਲੂ ਦੀ ਵਾਂਗ ਚੁੰਧਿਆਇਆ ਜੀ
ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੋਚਦਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾਉ ਲੱਗੇ
ਚਾਹੀਏ ਗੁਰੂ ਤਾਈਂ ਬਿਲੇ ਲਾਇਆ ਜੀ
ਡਾਢੀ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਦਝਨ ਕੀਤਾ
ਪਾਪੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਾਪ ਕਮਾਇਆ ਜੀ

ਜਹਾਂਗੀਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਸੀ, ਕਿ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਜਾਂ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਕੁਛ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜ਼ਾਲਮ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਉਹ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਸੀ, ਖ਼ੁਸਰੋ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਹੋ ਗਈ।

ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਅਜੇ ਵਰ੍ਹਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਖ਼ੁਸਰੋ ਨੇ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹਾਲਾਤ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ । ਖ਼ੁਸਰੋ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਨੱਸਣਾ ਪਿਆ।

ਕਲੀ

ਬਾਗ਼ੀ ਹੋ ਕੇ ਖ਼ੁਸਰੋ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਤੋਂ
ਖ਼ਾਤਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਤੇਗ਼ ਉਠਾਈ

ਸੀਤਲ ਹੰਝੂ/26

ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਚਾੱ ਕੇ ਨੱਸਿਆ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ
ਜਦ ਉਸ ਡਿੱਠਾ ਜਾਂਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕਾਈ
ਰਾਹ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਲੰਗਰ 'ਚੋਂ
ਛਕ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਉਹਨੇ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਈ
ਜਹਾਂਗੀਰ ਵੀ ਮਗਰੇ ਮਗਰ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ
ਬਾਗ਼ੀ ਪੁੱਤਰ ਉੱਤੇ ਫ਼ੌਜ ਚੜ੍ਹਾਈ
ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਗ਼ੀ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਨੇ
ਆਣ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਖ਼ਰ ਸ਼ਰਨ ਤਕਾਈ
ਫੜਿਆ ਆਇਆ ਜਦ ਉਹ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ
ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੇ ਸਾਈ
ਗਲ ਵਿਚ ਪੱਲਾ ਪਾ ਕੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ
ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗੀ ਪਿਛਲੀ ਭੁੱਲ ਬਖ਼ਸ਼ਾਈ
'ਸੀਤਲ' ਸੱਤ ਸੌ ਸਾਥੀ ਉਹਦੇ ਜੋ ਨਾਲ ਸੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਛੱਡਿਆ ਨਾ ਕਾਈ

ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਖ਼ੁਸਰੋ ਬਗ਼ਾਵਤ ਤਾਂ ਕਰ ਬੈਠਾ, ਪਰ ਜਦ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਆਸ ਨਾ ਰਹੀ, ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੀ ਕਾਬਲ ਪੁੱਜਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਨੱਸ ਤੁਰਿਆ। ਰਾਹ ਵਿਚੋਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੇ ਪੱਤਣ ਤੋਂ ਉਹ ਦਰਿਆ ਲੰਘਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਪਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਅਗਾਂਹ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਲਾਹੌਰੋਂ ਅਗਾਂਹ ਜਾ ਕੇ ਖ਼ੁਸਰੋ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸੱਤ-ਕੁ ਸੌ ਸਾਥੀ ਫੜੇ ਗਏ, ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ। ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਉਹ ਵੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਰਾਹੀਂ ਲੰਘਦਾ ਹੋਇਆ ਲਾਹੌਰ ਪੁੱਜਾ। ਖ਼ੁਸਰੋ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀ ਵੀ ਫੜ ਕੇ, ਏਥੇ ਹੀ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ । ਜਿਸ ਉਤੇ ਖ਼ੁਸਰੋ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਇਆ, ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਹਸਨ ਬੇਗ ਤੇ ਅਬਦੁੱਲ ਰਹੀਮ—ਸਣੇ ਸਾਥੀਆਂ—ਦੇ ਖੱਲਾਂ ਵਿਚ ਮੜ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ । ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹਦੇ

ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ । ਚਾਰ ਚੁਫ਼ੇਰੇ ਠੰਢ-ਠੰਢੋੜਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੀ ਅੱਗ ਬਿਲਕੁਲ ਬੁੱਝ ਗਈ । ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਏਥੋਂ ਤੁਰਨ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵੱਲੋਂ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ।

ਵਾਰ

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਰਲ ਕੇ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤਾਈਂ ਆਖ ਸੁਣਾਇਆ
ਬਾਗ਼ੀ ਖ਼ੁਸਰੋ ਨੂੰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ
ਦਿਤਾ ਖ਼ਰਚ, ਤਿਲਕ ਮੱਥੇ ਲਾਇਆ
ਦਿਤੀ ਓਸਨੂੰ ਅਸੀਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੀ
ਬੜਾ ਆਪ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭੜਕਾਇਆ
ਅੱਗੇ ਇੱਛਿਆ ਜਿਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ
ਅਸਾਂ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਭੁਗਤਾਇਆ'
ਏਨੀ ਸੁਣ ਕੇ, ਲਾਹੌਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਕੜ ਮੰਗਵਾਇਆ
'ਸੀਤਲ' ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਦਿਲ ਮੱਚਦੀ
ਉੱਤੇ ਤੇਲ ਦੂਤੀਆਂ ਨੇ ਪਾਇਆ

ਇਹ ਚੁਗਲੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਡਤ, ਮੁੱਲਾਂ, ਪ੍ਰਿਥੀਆ ਤੇ ਚੰਦੂ (ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ) ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਸੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਪੰਡਤ, ਮੁੱਲਾ ਤਾਂ ਧਾਰਮਕ ਤਅੱਸਬ ਕਰਕੇ ਸੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖੀ ਸਿੱਧਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਪਾਜ ਉਘੇੜਦੀ ਹੈ । ਤੇ ਪ੍ਰਿਥੀਆ, ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਹਾਸਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਚੰਦੂ ਲਾਲ (ਚੰਦੂ

ਸਵਾਹੀ) । ਉਹਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਲੜਕੀ ਦਾ ਸਾਕ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਾੜਾ ਸੀ*। ਉਹ ਬੂਹੇ ਉੱਤੇ ਕੁਆਰੀ ਕੰਨਿਆ** ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿੱਸ ਘੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਸੋ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਮਿਲੱ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਭੜਕਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਗ਼ੀ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਖ਼ੁਸਰੋ ਨੂੰ ਤਿਲਕ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਨਾਲੇ ਰਾਹ ਖ਼ਰਚ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਅੱਗੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਸੀ, ਜਦ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਦਬਾ ਸਕੇ । ਸੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਫੜ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੈਦੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਏ, ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ :-

ਮਿਰਜ਼ਾ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਆਖਦਾ

---

* *ਚੰਦੂ ਦੇ ਲਾਗੀ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਚੰਦੂ ਕੋਲ ਪੁੱਜੇ, ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਅੱਗੋਂ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਚੁਬਾਰੇ ਦੀ ਇੱਟ ਮੋਰੀ ਨੂੰ ਲਾ ਆਏ ਓ ।" ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਇਹ ਸਾਕ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਸਾਕ ਅਜੇ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ । ਜਦ ਲਾਗੀ ਸ਼ਗਨ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜੇ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਸ਼ਗਨ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਿਆ। ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਉਠੀ । ਬੱਸ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜਾਨ ਦਾ ਲਾਗੂ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ।*

** *ਚੰਦੂ ਦੀ ਇਹ ਲੜਕੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕੁਆਰੀ ਹੀ ਰਹੀ । ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਉਹਨੂੰ ਜਗਤ-ਮਾਤਾ ਸਮਝ ਕੇ, ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਫ਼ਕੀਰ ਦੀ ਛੁਟੜ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵਿਆਹੁੰਦੇ ਸਨ ।*

ਸੁਣੋ ਪੀਰ ਜੀ ਇਹ ਬਚਨ ਹਮਾਰਾ
ਬਾਗ਼ੀ ਖ਼ੁਸਰੋ ਦੀ ਕੀਤੀ ਇਮਦਾਦ ਜੇ
ਮੈਨੂੰ ਹੋ ਗਿਆ ਮਾਲੂਮ ਸਭ ਕਾਰਾ
ਬੱਸ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਓ
ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ਗ਼ੁਨਾਹ ਮਾਫ਼ ਸਾਰਾ
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦਿਆਂਗਾ ਤਸੀਹੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ
ਕਰ ਦੇਊਂ ਸਿਰ ਧੜ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੜੇ ਰੁਹਬ ਨਾਲ ਕਿਹਾ,"ਹੇ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ! ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ, ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੱਥ ਹਿਲਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ? ਤੂੰ ਖ਼ੁਸਰੋ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਨਕਦ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਈ ਮਿੱਥੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਕਾਰਸਤਾਨੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮੌਤ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬੁਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਬੱਸ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸਲਾਮ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਉ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਤਤ ਲਿਖ ਦਿਹੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੀਰ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕਹਿਰ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਸੜ ਕੇ ਮਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਓ।"

ਅੱਗੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਰਭੈਤਾ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ:

ਰਸਾਲੂ

ਬੋਲੇ ਅੱਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ : ਸੁਣੀਏਂ ਐ ਸੁਲਤਾਨ
ਧਰਮ ਤਿਆਗਾਂ ਮੂਲ ਨਾ, ਜਾਨ ਪਿਆਰੀ ਜਾਨ
ਅੱਖਰ ਇਕ ਗਰੰਥ 'ਚੋਂ, ਔਖਾ ਕਢਣ ਪਾਨ
ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਡਰ ਕਿਸੇ ਦਾ, ਮੰਨਾ ਬਿਨ ਭਗਵਾਨ
ਤੂੰ ਕਰ ਲੈ ਦਿਲ ਆਈਆਂ, ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਪਰਵਾਨ
'ਸੀਤਲ' ਡਰਨ ਨਾ ਮੌਤ ਤੋਂ, ਜਿੰਨਾ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ,"ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਜੋ ਤੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਤੱਕ ਪੁਚਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਝੂਠ ਹੈ । ਅਸਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਾਹਜਾਦਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ

ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਲੰਗਰ ਸਭ ਵਾਸਤੇ ਸਾਂਝਾ ਹੈ, ਅਮੀਰ, ਗਰੀਬ, ਉਚ-ਨੀਚ, ਸ਼ਾਹ-ਕੰਗਾਲ, ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਭ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਛਕ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਏਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ । ਬਾਕੀ ਰਹੇ ਰੁਪੈ ਦੇਣੇ ਤੇ ਮਿੱਥੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ । ਨਾ ਸੰਤਾਂ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇਣ ਜੋਗੇ ਪੈਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਮਿਥੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ । ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਸਤਤ ਜਾਂ ਨਿੰਦਿਆ ਲਿਖਣੀ, ਸਾਡੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਅਕਾਲ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਦੀ ਚਰਚਾ ਲਿਖੀ ਹੈ । ਹੋਰ ਇਕ ਅੱਖਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਵੀ ਥਾਂ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਆਪ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲਣ, ਜਾਂ ਦੁੱਖ ਝੱਲਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਓ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਮਗਰਲੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਭਲਾ ਮਰਨ ਤੋਂ ਕੀ ਡਰਨਾ । ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਠੀਕਰਾ ਭੱਜਣ ਨਾਲ ਕੁਛ ਘਟ ਨਹੀਂ ਚਲਿਆ । ਤੈਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਪਿਆਰਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ । ਧਰਮ ਛੱਡਣ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਜਨਮ ਸੜ ਸੜ ਮਰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਆਪ ਮੁਲਕ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਨਿਆਂਈਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜ਼ਾਲਮ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।"

ਜਹਾਂਗੀਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਹਾਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਸੜ ਬਲ ਕੇ ਕੋਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਤੇ ਇਉਂ ਕਹਿਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ:

ਬੈਂਤ

ਏਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋਇਆ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਜੀ
'ਕਤਲ ਕਰੋ ਇਹਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਕਸ਼ਟ ਦੇ ਕੇ'
ਆ ਕੇ ਕਹਿਰ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਜੀ
ਸ਼ਾਂਤੀ ਰੂਪ, ਵਾਲੀ ਦੋ ਜਹਾਨ ਦੇ ਨੂੰ

ਵੇਖੋ ਵੱਸ ਚੰਡਾਲਾਂ ਦੇ ਪਾਇਆ ਜੀ
'ਸੀਤਲ' ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਜ਼ਾਲਮ,
ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵੱਲ ਸਿਧਾਇਆ ਜੀ

ਬਹੁਤੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਸਾਰਾ ਗੁਨਾਹ ਚੰਦੂ ਦੇ ਸਿਰ ਥੱਪਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਆਪ ਉੱਪਰ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹੋ, ਕਿ ਵਧੇਰੇ ਗੁਨਾਹ ਚੰਦੂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਸੀ । ਜਹਾਂਗੀਰ ਆਪਣੀ ਕਥਾ (ਤੁਜ਼ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ) ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਲਿਖਦਾ ਹੈ,"ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਚ ਜੋ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਹੈ, ਪੀਰਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਅਰਜਨ ਨਾਮੇ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਸੀ । ਉਹਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਸਗੋਂ ਬੇਸਮਝ ਤੇ ਮੂਰਖ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ, ਆਪਣੇ ਤਰੀਕਿਆਂ (ਧਾਰਮਿਕ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ) ਦਾ ਸਿਦਕੀ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਤੇ ਈਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਦਾ ਢੋਲ ਬੁਹਤ ਉਚਾ ਵਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ।(ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਪਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ) ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ । ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਫ਼ਰੇਬ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ, ਉਸ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਉਸ (ਗੁਰੂ) ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਇਤਕਾਦ (ਸਿਦਕ, ਭਰੋਸਾ) ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਦੁਕਾਨ ਗਰਮ ਸੀ । ਕਿੰਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਕਿ ਇਸ ਝੂਠ ਦੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸਨੂੰ (ਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮੱਤ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਏਥੋਂ ਤੱਕ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸਰੋ ਏਥੋਂ ਹੀ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਜਾਹਲ ਤੇ ਹਕੀਰ ਆਦਮੀ ਨੇ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਸਦਾ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹੇ । ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ, ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸੀ, ਖ਼ੁਸਰੋ ਨੇ ਪੜਾਅ ਕੀਤਾ । ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਕਈ ਪਹਿਲੇ ਮਿਥੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸੁਣਾਈਆਂ ਤੇ ਕੇਸਰ ਨਾਲ ਇਕ ਉਂਗਲੀ (ਨਾਲ ਲਕੀਰ) ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਖਿੱਚੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਤਿਲਕ ਕਹਿੰਦੇ ਤੇ ਚੰਗਾ ਸ਼ਗਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਕੰਨੀ ਪਈ, ਅੱਗੇ ਹੀ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸਾਂ, ਮੈਂ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਉਸ ਗੁਰੂ (ਅਰਜਨ

ਦੇਵ) ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਕੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਘਾਟ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ, ਮਾਰਨ, ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਣ* ।

ਇਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਹਨ । ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਗੁਨਾਹ ਚੰਦੂ ਦਾ ਸੀ ? ਹਾਂ, ਚੰਦੂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤੇ ਸਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਭੁਗਤਾਉਣ ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਹੈ ।

ਜਹਾਂਗੀਰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਤੁਰ ਗਿਆ । ਪਿਛੋਂ ਸਾਰੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਮਿਲਾਂ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਚੰਦੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਵੈਰ ਦੀ ਅੱਗ ਬਲਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਠੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਕਬਿੱਤ

ਚੰਦੂ ਹਤਿਆਰਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਦੋਖੀ
ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਉਤੇ ਲੱਗਾ ਜ਼ੁਲਮ ਕਮਾਨ ਜੀ
ਸੋਚਦਾ ਏ, ਦੁੱਖ ਉਹ ਨਜਿੱਠ ਲਵਾਂ ਸਾਕ ਵਾਲਾ
ਕੱਢ ਲਵਾਂ ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਦਿਲੀ ਅਰਮਾਨ ਜੀ
ਰਾਜ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਦੱਸ ਦੱਸ ਕੇ ਤੇ
ਦਾਬਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਆਪਣੀ ਮਨਾਨ ਜੀ
ਦਿਤੇ ਜੋ ਤਸੀਹੇ ਬੇ-ਕਿਰਕ ਹੋ ਕੇ ਹੱਤਿਆਰੇ
'ਸੀਤਲ' ਜੀ ਛੰਦ ਵਿਚ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਬਿਆਨ ਜੀ

---

* *ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ (ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ) (ਪੰਨੇ ੮-੯, ਹਵਾਲਾ ਸਾਹਿਤ) 'ਤੁਜ਼ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ' ਪੰਨਾ ੩੫, ਨਿਵਲ ਕਸ਼ੋਰ ਪ੍ਰੈਸ ਲਖਨਊ ਦੀ ਛਪੀ ਹੋਈ ।*

ਡਬਲ ਡਿਉਢ-ਛੰਦ

ਧਾਰਿਆ ਹੈ ਰੂਪ ਚੰਦੂ ਨੇ ਚੰਡਾਲ ਦਾ
ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਮਾਉਂਦਾ
ਦੇਗ਼ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਹਾਲਦਾ
ਹੇਠਾਂ ਅੱਗ ਬਾਲ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਤਪਾਉਂਦਾ
ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਉਡੇ ਹੋ ਬੁਖ਼ਾਰ ਜਲ ਦੇ
ਹਾਲ ਹਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਸੈਂਕੜੇ 'ਤੇ ਪਾਰੇ ਨੇ
ਮਿੱਠਾ ਕਰ ਭਾਣਾ ਸਿਰ 'ਤੇ ਨੇ ਝੱਲਦੇ
ਦੁੱਖੜੇ ਸਹਾਰਦੇ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੇ
ਦੇਗ਼ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲੋਹ 'ਤੇ ਬਹਾਉਂਦਾ
ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਜੋ ਵਾਲੀ ਦੋ ਜਹਾਨ ਦੇ
ਬਾਲ ਹੇਠਾਂ ਅੱਗ ਤਵੀ ਨੂੰ ਤਪਾਉਂਦਾ
ਚੰਡੀ ਲਾਟਾਂ ਛੱਡੀਆਂ ਵੱਲ ਅਸਮਾਨ ਦੇ
ਭਰ ਭਰ ਫਿੱਸਦੇ ਨੇ ਛਾਲੇ ਜਲ ਦੇ
ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ 'ਚੋਂ ਫੁਟ ਪਏ ਫੁਹਾਰੇ ਨੇ
ਮਿੱਠਾ ਕਰ ਭਾਣਾ ਸਿਰ 'ਤੇ ਨੇ ਝੱਲਦੇ
ਦੁਖੜੇ ਸਹਾਰਦੇ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੇ
ਤੱਤੀ ਤੱਤੀ ਰੇਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਸਰੀਰ 'ਤੇ
ਤਨ ਹੋਇਆ ਭੜਥਾ ਵੇਖਿਆ ਨਾ ਜਾਵੰਦਾ
ਰੇਤ ਤੇ ਸਤਾਰੇ ਛਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨੀਰ 'ਤੇ
ਇਉਂ ਹੈਨ ਜਾਪਦੇ 'ਸੀਤਲ' ਸੁਣਾਵੰਦਾ
ਜਿਵੇਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਸੁਹਾਣੀ ਡੱਲ ਦੇ
ਵਿਚ ਲਾਉਂਦੇ ਤਾਰੀਆਂ ਅੰਬਰ ਦੇ ਤਾਰੇ ਨੇ
ਮਿੱਠਾ ਕਰ ਭਾਣਾ ਸਿਰ 'ਤੇ ਨੇ ਝੱਲਦੇ
ਦੁਖੜੇ ਸਹਾਰਦੇ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੇ

ਚੰਦੂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਿੰਨ ਸਵਾਲ ਰੱਖੇ : 1. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਤਤ ਲਿਖਣੀ, 2. ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ

ਦਾ ਮਜ਼੍ਹਬ ਕਬੂਲਣਾ ਜਾਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਤੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ, 3. (ਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵਾਸਤੇ (ਚੰਦੂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ) ਸਾਕ ਮੰਨਣਾ । ਜਦ ਕਈ ਵਾਰ ਸਮਝਾਉਣ ਧਮਕਾਉਣ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਰ ਵਾਰ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਚੰਦੂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਬਲਦੀ ਦੇਗ਼ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ। ਹੇਠਾਂ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਪਏ ਬਲਦੇ ਸਨ, ਪਾਣੀ ਵੀ ਸੇਕ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਉੱਬਲ ਉੱਬਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਨੂੰ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਡੋਲ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਬੈਠੇ, 'ਸਤਿ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਹ ਤੇਗ਼ ਉਬਲਦੀ 'ਚ ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਦਮਕਾਂ ਮਾਰਦਾ
ਉਹਨੂੰ ਤਪਾਵੇ ਕੌਣ ? ਜੋ ਤਪਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਠਾਰਦਾ
ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਫੁੱਟਿਆ ਅਗਨੀ 'ਚੋਂ ਰੰਗ ਕਰਤਾਰ ਦਾ
ਦਿਤਾ ਬਦਲ ਅਨਮਾਨ ਹੀ ਅਰਜਨ ਗੁਰੂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ

ਏਸ ਕਸ਼ਟ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਦੇਵਤਾ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾ ਝੁਕੇ, ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤੱਤੀ ਲੋਹ ਉਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਅੱਗ ਦੇ ਲੰਬੂ ਲੋਹ ਨੂੰ ਤਪਾੱ ਕੇ ਲਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੇ ਉਪਰ ਬੈਠੇ ਸਨ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ। ਏਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਕੋਮਲ ਨੰਗੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਉੱਪਰੋਂ ਸੜਦੀ ਬਲਦੀ ਰੇਤ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਏਸ ਕਹਿਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਂਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਫ਼ਕੀਰ ਸਹਾਰ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਕਹਿਰ ਵਰਤਦਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਆਇਆ, ਪਰ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਜੋ ਵੇਖਿਆ, ਉਹ ਸਹਾਰਨ ਦੀ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਪੁਕਾਰ ਉਠਿਆ :

ਤਰਜ : ਏਸ ਇਸ਼ਕ ਵਾਲੇ

ਲੋਹਾਂ ਤੱਤੀਆ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਕੀਹਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਏਂ ?
ਰਮਜ਼ਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਵੇਂ, ਕਰਨੀ ਆਪ ਕਰਦਾ ਏਂ
ਤੇਰਾ ਕੋਮਲ ਬਦਨ ਪਿਆਰੇ
ਚਮਕਣ ਛਾਲੇ ਅੰਬਰ ਤਾਰੇ

ਸਿਰ 'ਤੇ ਐਨੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰੇ
ਦੁਖੜੇ ਆਪ ਜਰਦਾ ਏਂ
ਲੋਹਾਂ ਤੱਤੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਕੀਹਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਏਂ ?
ਸਤਿਗੁਰ ਤੇਰੀ ਇਸ ਕੁਰਬਾਨੀ
ਮੇਰੇ ਸੀਨੇ ਲਾਈ ਕਾਨੀ
ਦਿਲ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਪਾ ਨਜ਼ਰ ਰੱਬਾਨੀ
ਸਭ ਸੰਤਾਪ ਕਰਦਾ ਏਂ
ਲੋਹਾਂ ਤੱਤੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਕੀਹਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਏਂ ?

ਗੁਰੂ ਦਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਅਟੁੱਟ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਠੀਕ ਉਹੋ ਜੇਹੀ, ਜੇਹੋ ਜੇਹੀ ਗੁਰ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਰੇਸ਼ਮੀ ਗਦੇਲਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤਪਦੀ ਲੋਹ ਸੀ, ਸਿਰ ਉਪਰ ਚੌਰ ਦੀ ਥਾਂ ਭਠਿਆਰੇ ਦਾ ਕੜਛਾ ਸੀ, ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸੜਦੀ ਰੇਤ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ, ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜੱਲਾਦ ਨੰਗੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਈ ਖਲੇ ਸਨ, ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਵੱਟ ਨਹੀਂ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਾੜਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਧਰਮ-ਮੂਰਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸਤਿਕਾਰ ਵਿਚ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ :

ਮੁੱਖੋਂ ਬੋਲ ਹੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਵਾਲਿਆ
ਕਾਹਨੂੰ ਨਾਲ ਲੋਹਾਂ ਨਿਹੁੰ ਲਾ ਲਿਆ
ਤੇਰਾ ਵੇਖ ਇਹ ਹਾਲ ਪਿਆਰਿਆ
ਹਾਇ, ਜਾਵੇ ਨਾ ਮੈਥੋਂ ਸਹਾਰਿਆ
ਹੱਤਿਆਰਿਆਂ ਜ਼ੁਲਮ ਕਮਾ ਲਿਆ
ਮੁੱਖੋਂ ਬੋਲ ਹੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਵਾਲਿਆ
ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਗ ਵਿਚ ਟੁੱਭੀਆਂ ਲਾਇਕੇ
ਵੇਖ ਲਿਆ ਈ ਸਿਦਕ ਅਜ਼ਮਾਇਕੇ
ਫੇਰ ਤਵੀ 'ਤੇ ਚੌਂਕੜਾ ਲਾ ਲਿਆ
ਮੁੱਖੋਂ ਬੋਲ ਹੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਵਾਲਿਆ
ਹੇਠਾਂ ਅੱਗ ਹੈ ਕਹਿਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ

ਉੱਤੋਂ ਰੇਤ ਤੱਤੀ ਲੋਹੜੇ ਮਾਰਦੀ
ਸਾਰਾ ਛਾਲਿਆਂ ਬਦਨ ਲੁਕਾਂ ਲਿਆ
ਮੁਖੋਂ ਬੋਲ ਹੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਵਾਲਿਆ
ਦੇਵੇਂ ਹੁਕਮ ਜੇ ਏਸ ਕੰਗਾਲ ਨੂੰ
ਦੇਵਾਂ ਭੇੜ ਆਕਾਸ਼ ਪਤਾਲ ਨੂੰ
ਕਿਤੇ ਮਿਲੇ ਲਾਹੌਰ ਨਾ ਭਾਲਿਆ
ਮੁੱਖੋਂ ਬੋਲ ਹੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਵਾਲਿਆ
'ਸੀਤਲ' ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਟਾਂ ਦਿਆਂ
ਦਿੱਲੀ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਭਿੜਾਂ ਦਿਆਂ
ਚਾਹੀਏ ਜ਼ਾਲਮ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਖਾਲਿਆ
ਮੁੱਖੋਂ ਬੋਲ ਹੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਵਾਲਿਆ

ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦਾ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਤਕ ਝੁਕ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉੱਪਰ ਉਠਿਆ, ਤਾਂ ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਲਹੂ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਵੱਟ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਫਰਕ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਤਾਵਲਾ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਗੁਰੂ ਜ਼ੀ ਨੇ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਉਠਾਇਆ, ਤੇ ਬੜੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਕਿਹਾ :

ਸਾਕਾ

ਬੋਲੇ ਅੱਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਉਂ ਆਖ ਸੁਣਾਈ
ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ਪੀਰ ਜੀ ! ਇਹ ਕਹਿਰ ਖ਼ੁਦਾਈ
ਕਿਸ ਗੁਣ, ਹੁਕਮ ਅਦੂਲ ਕੇ ਜੇ ਜਾਨ ਬਚਾਈ
ਸੱਤ ਕਰ ਭਾਣਾ ਮੰਨੀਏਂ, ਏਹੋ ਵਡਿਆਈ
ਸ਼ਾਂਤੀ ਧਰਮ ਹੈ ਫ਼ਕਰ ਦਾ ਕਰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾ ਭਾਈ
'ਸੀਤਲ' ਰੂਪ ਹੋ ਸੰਤ ਦਾ, ਇਹ ਕਿਉਂ ਦਿਲ ਆਈ

"ਹੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ !" ਗੁਰੂ ਦਾਤਾ ਜੀ ਬੋਲੇ," ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਰੰਗ ਵੇਖੋ! ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸੜਦਾ ਕੌਣ ਹੈ ? ਤੇ ਸਾੜਨ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਹੈ ? ਇਹ ਇਕ ਖੇਡ ਹੈ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਆਪ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਉਹਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਹੀਂ । ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਾਡਾ ਵੈਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਆਵੇ।

'ਨਾ ਕੋ ਮੇਰਾ ਦੁਸਮਨ ਰਹਿਆ ਨਾ ਹਮ ਕਿਸਕੇ ਬੈਰਾਈ ॥'

(ਧਨਸਾਰੀ, ਮ: ੫)

"ਤਾਂ, ਹੇ ਫ਼ਕੀਰ ਸਾਈਂ ! ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਕਲਪਦੇ ਹੋ ? ਕਰਾਮਾਤ ਕਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਨਾ-ਫ਼ੁਰਮਾਨੀ ਹੈ । ਆਪ ਫ਼ਕੀਰ ਹੋ, ਸੰਤ ਹੋ, ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ ।

"ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ ।
ਹਰਿ ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਮਾਂਗੈ ॥"

(ਆਸਾ, ਮ: ੫)

ਅੰਤਲਾ ਸ਼ਬਦ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਮਸਤੀ ਜੇਹੀ ਛਾ ਗਈ । ਇਕ ਪਲ ਵਾਸਤੇ ਅੱਗ ਝੋਕਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਰੇਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੱਥ ਵੀ ਰੁਕ ਗਏ । ਪਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਅਨੋਖੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਸਨ । ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦੇ ਰੰਗ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਚਮਕ ਆ ਗਈ। ਹੱਡ ਮਾਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਬੈਠੀ ਆਤਮਾ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਿੱਸ ਪਏ । ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਠੰਢ ਵਰਤ ਗਈ, ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ, ਤੇ 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ' ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪੀਰ ਜੀ ਓਥੋਂ ਤੁਰ ਪਏ ।

ਜੰਗਲਾ

ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੀ ਬਾਣੀ
ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਪਿਆਰੇ
ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹੋਏ
ਡੇਰੇ ਵੱਲ ਸਿਧਾਰੇ

ਕ੍ਰੋਧ ਗਿਆ, ਦਿਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਈ
ਪੂਰੇ ਠੋਕਰ ਲਾਈ
'ਸੀਤਲ' ਚੋਭ ਲੱਗੀ ਵਿਚ ਸੀਨੇ
ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ ਸਾਰੇ

ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਚੰਦੂ ਆਇਆ । ਲੋਹ ਥੱਲੇ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਬਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਠਿਆਰਾ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਕੜਛੇ ਰੇਤ ਪਲਟੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਛਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਅੱਗ ਦੇ ਸਾੜ ਨਾਲ ਥਾਂ ਥਾਂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਖੱਲ ਲਹਿ ਰਹੀ ਸੀ । ਏਨਾ ਕੁਛ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਟਿਕਾਉ ਸੀ । ਚੰਦੂ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ । ਪਰ ਮਿੰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਫੇਰ ਭੜਕ ਉਠਿਆ ਤੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨ ਰਾਹੀਂ ਕੱਢਦਾ ਹੋਇਆ ਇਉਂ ਬੋਲਿਆ :

ਗੱਡੀ

ਚੰਦੂ ਭਰਿਆ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਆਇਆ
ਮੱਥੇ ਵੱਟ ਪਾ ਕੇ ਬੋਲਿਆ
ਤੇਰਾ ਵੇਖ ਲਾਂ ਮੈਂ ਸਿਦਕ ਭਰੋਸਾ
ਲੋਹਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹਿਣ ਵਾਲਿਆ
ਰਾਵੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਲੁਆ ਕੇ ਟੁੱਭੀਆਂ
ਸੜੀ ਹਿੱਕ ਠਾਰ ਲਵਾਂ
ਵਿਚ ਖੱਲ ਦੇ ਮੜ੍ਹਾ ਦਿਆਂ ਤੈਨੂੰ
ਸੁਕ ਸੁਕ ਮਰ ਜਾਏਂਗਾ
ਜ਼ਿਦ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ
ਸੱਚ ਕਰ ਦੱਸ ਦਿਆਂਗਾ
ਅਜੇ ਵੇਲਾ ਈ ਸਮਝ ਲੈ ਮਨ ਮੇਂ
ਭੁੱਲਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ਾ ਲੈ ਕੀਤੀਆਂ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੱਤ ਕਰ ਦੇ

ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸਾਕ ਮੰਨ ਲੈ
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਏਦੋਂ ਵੀ ਤਸੀਹੇ ਵੱਧ ਦਿਆਂਗਾ
ਦੁਨੀਆਂ ਵੇਖੇਗੀ
ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਜੀ !!
ਛੇਤੀ ਸੱਚਖੰਡ ਦੇ ਵੱਲ ਤੁਰ ਜੀ

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ,"ਹੇ ਚੰਦੂ ਲਾਲ! ਜੋ ਕੁਛ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੇ ਅਸੀਂ ਤੇਰੀਆਂ ਤੇ ਤੇਰੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰ ਦੇਂਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ । ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਕਰ ਲੈ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਝੱਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ।"

ਇਹ ਉੱਤਰ ਸੁਣ ਕੇ ਚੰਦੂ ਦਾ ਪਾਰਾ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ । ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਢੰਗ ਵਰਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਏਦੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕਸ਼ਟ ਪੁੱਜੇ । ਅਖ਼ੀਰ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੁੱਝੀ, ਕਿ ਸੜੇ ਹੋਏ ਮਾਸ 'ਤੇ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਬੜਾ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਵੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾਵੇ ? ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਸੜ ਕੇ ਛਾਲਿਓ ਛਾਲੀ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਰਾਵੀ ਦਾ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਇਸ ਜਲਨ ਨੂੰ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਧਾ ਦੇਵੇਗਾ । ਸੋ, ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ, ਨੌਕਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਚੁਕਵਾ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਵੀ ਦੇ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁਟਵਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਸੁਣ ਸੜ ਬਲ ਕੋਲੇ ਹੋ ਚੰਦੂ
ਸਖ਼ਤੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ
ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਮੱਚਦੇ ਭਾਂਬੜ 'ਤੇ
ਕਹਿਰਾਂ ਦਾ ਤੇਲ ਪੁਆ ਦਿੱਤਾ
ਕੋਮਲ ਤਨ ਸੜ ਸੜ ਅੱਗ ਅੰਦਰ
ਜੋ ਭੜਥਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ
ਦੇਹੀ ਦੇ ਦੁੱਖ ਵਧਾਉਣ ਨੂੰ
ਰਾਵੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁਟਵਾ ਦਿੱਤਾ
ਰਲ ਕੇ ਸੰਗ ਮੌਤ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਦੇ

ਆਇਆ ਇਕ ਬੁੱਲਾ ਪਾਪਾਂ ਦਾ
ਜਗਦਾ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ
ਉਸ ਦੀਵਾ ਗਿਆਨ ਛੁਪਾ ਦਿੱਤਾ
ਪਰਦਾ ਚੁੱਕ ਮੌਤ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦਾ
ਰੰਗਤ ਦੇ ਸਿਦਕ-ਭਰੋਸੇ ਦੀ
'ਸੀਤਲ' ਸੂਰਜ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ
ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੜ ਕੇ ਭੜਥਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਿਆ, ਤਾਂ ਮਾਸ ਫਟ ਗਿਆ, ਤੇ ਅੰਤ, ਹੁੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਦੇਹੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਜਾ ਰਲੀ ।

"ਜਿਉ ਜਲਿ ਮੈ ਜਲਿ ਆਇ ਖਟਾਨਾ ॥
ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤ ਸਮਾਨਾ ॥"

ਇਹ ਸਾਕਾ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਜੇਠ ਸੁਦੀ ਚਾਰ, ਦੋ ਹਾੜ੍ਹ ਸੰ: 1663 ਬਿ:, ਮੁਤਾਬਕ 30 ਮਈ 1606 ਈ: ਮੁਤਾਬਕ 2 ਸਫ਼ਰ 1015 ਹਿ: ਨੂੰ ਹੋਇਆ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ, 'ਗਊ ਦੀ ਖੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਵੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ, ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਟੁੱਭੀ ਲਾ-ਕੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬੇਸਮਝੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਤਮਘਾਤੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪ ਇੱਛਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਖੱਲ ਵਿਚ ਮੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਘਬਰਾਏ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਰਾਵੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨ ਰਾਵੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਵੇਖੋ ਲਾਲਾ ਸੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਉਮਦਾਤੁ ਤਵਾਰੀਖ਼' ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ,'ਬਾਅਦ ਅਜ਼ ਹੂਰ ਬਾਜ਼ ਮੁਕਦਮਾਤ ਨਾ-ਮੁਲਾਇਮ ਜ਼ਾਤਿਆਲੀ ਰਾ ਦਰ ਬਹਿਰ ਰਾਵੀ ਅੰਦਾਖ਼ਤੰਦ ।'

(ਅਰਥ : ਕੁਝ ਸਖ਼ਤੀਆਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ, ਉਸ ਮਹਾਂਪੁਰਖ-ਗੁਰੂ

ਸਾਹਿਬ -ਨੂੰ ਰਾਵੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ।)

ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ,'ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦਰਿਆਇ ਨਾ ਬੋੜਿਓ ?' ਭਾਵ, ਕੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟਿਆ ? (ਅਰਥ : ਜ਼ਰੂਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ)

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ, *ਤੇ ਕੁਝ ਦਰਦ ਵਾਲੇ ਦਿਲ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਖਲੇ ਇਉਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਤਰਜ਼ ਏਸ ਇਸ਼ਕ ਵਾਲੇ

ਲੈ ਆਹ ਸਾਂਭ ਲੈ ਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਮਾਨ ਰਾਵੀਏ
ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਵੱਸਦਾ ਜਹਾਨ ਰਾਵੀਏ !
ਨੀ ਇਹ ਅਰਜਨ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ
ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਥੰਮ੍ਹ ਸਹਾਰੇ
ਤੇਰੇ ਕੰਢੇ ਕੂਚ ਤਿਆਰੇ,
ਕੀਤੀ ਜਾਨ ਰਾਵੀਏ !
ਲੈ ਆਹ ਸਾਂਭ ਲੈ ਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਮਾਨ ਰਾਵੀਏ
ਆਤਮ ਵਸ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਲੀਤਾ
ਬਦਨ ਹਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਕੀਤਾ
ਹੋਈਓਂ ਛੋਹ ਕੇ ਪਤਤ ਪੁਨੀਤਾ
ਪਾਇਆ ਮਾਨ ਰਾਵੀਏ !
ਆਹ ਲੈ ਸਾਂਭ ਲੈ ਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਮਾਨ ਰਾਵੀਏ !
ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਵੱਸਦਾ ਜਹਾਨ ਰਾਵੀਏ !

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਿਸੇ ਨੇ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਰਤਿਆ ਭਾਣਾ ਚੰਦੂ ਦੀ ਨੋਂਹ (ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਰਖਦੀ ਸੀ) ਨੂੰ ਜਾ ਦੱਸਿਆ ।

ਬੈਂਤ

ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਰਾਵੀ ਦੇ ਤੱਟ ਉੱਤੇ
ਜਿੰਨ੍ਹੇ ਧਰਤ ਅਕਾਸ਼ ਕੰਬੱਾ ਦਿਤਾ

ਸੀਤਲ ਹੰਝੂ/42

ਸੂਰਜ ਖ਼ੂੰਨ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਲਾਲ ਹੋਇਆ
ਲੰਬੂ ਰਾਵੀ ਦੇ ਸੀਨੇ 'ਚ ਲਾ ਦਿਤਾ
ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਾਇਕੇ ਜੀ
ਨੋਂਹ ਚੰਦੂ ਦੀ ਤਾਈਂ ਸੁਣਾ ਦਿਤਾ
ਭਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮੱਚਦੇ ਦਿਲ ਉੱਤੇ
ਉਹਨੇ ਤੇਲ ਸੁਣਾਉਣੀ ਦਾ ਪਾ ਦਿਤਾ

ਸਾਕਾ ਦਰਦ ਭਰਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਖ਼ੂੰਨ ਸੁੱਕਾ
ਬਿਰਤੀ ਗੁੰਮ ਹੋ, ਹਿੱਲਣੋਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਦਿਲ
ਧੂੰਏਂ ਵਾਂਗ ਫਿਰ ਉੱਡਿਆ ਆਹ ਬਣ ਕੇ
ਬਣ ਕੇ ਅੱਥਰੂ ਪਲਕਾਂ 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ ਦਿਲ

ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਕਿਹਾ ਉਹਨੇ
"ਆਹਲਾ ਖ਼ੂੰਨ ਬੇਦੋਸ਼ ਦਾ ਜਾਇਗਾ ਨਾ
ਜੀਹਨੇ ਰੱਬ ਦੇ ਨੂਰ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤਾ
ਕੀਤੀ ਭਰੇਗਾ ਉਹ ਚੈਨ ਪਾਏਗਾ ਨਾ
ਸੜਦਾ ਰਹੂ ਸੀਨਾ ਸਦਾ ਲੋਕ ਵਾਂਗੂੰ
ਸੜਦੇ ਸਿਵੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਪਾਏਗਾ ਨਾ
ਉਹਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਤੇ ਖ਼ੂੰਨ ਦੇ ਦਾਗ਼ ਰਹਿਸਨ
ਇਹ ਕਲੰਕ ਇਤਿਹਾਸ ਛੁਪਾਏਗਾ ਨਾ

ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਸੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਹੋਰ ਹੋਸੀ
ਉਹ ਬਰਬਾਦ ਹੋਸੀ, ਉਹ ਆਬਾਦ ਰਹਿਸੀ
ਸੂਰਜ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਚਮਕਦਾ ਰਹੂ
ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਯਾਦ ਰਹਿਸੀ

ਸਮਾਂ ਅੱਗਿਆ ਦੇਂਦਾ, ਤਾਂ ਹਾਏ ਕਿਸਮਤ
ਉਹਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਨ ਘੁਮਾ ਦੇਂਦੀ
ਹੇਠ ਲੋਹ ਦੇ ਮੱਚਦੇ ਭਾਂਬੜਾਂ ਨੂੰ
ਛੱਟੇ ਖ਼ੂੰਨ ਦੇ ਮਾਰ ਬੁਝਾ ਦੇਂਦੀ
ਰਾਵੀ ਕਢ ਕੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ 'ਚੋਂ
ਬੇੜਾ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹਾ ਦੇਂਦੀ
ਪੈਦਾ ਅੱਗ ਕਰ, ਆਹ ਦੇ ਸਾੜ ਵਿਚੋਂ

ਸੜਦੀ ਆਪ ਤੇ ਕਈਆਂ ਜਲਾ ਦੇਂਦੀ
ਏਨੀ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ
ਹੋ ਬੇਹੋਸ਼ ਡਿੱਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਸੋਈ ਹੋਈ ਸੀ
ਡਿੱਠਾ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਜਾਂ 'ਸੀਤਲਾ' ਮੈਂ
ਤਿੰਨਾਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਮੋਈ ਹੋਈ ਸੀ

'ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਹਹੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ ।'

ਪਰ ਉਪਕਾਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ, ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸੱਚਖੰਡ ਜਾ ਵੱਸੇ। ਪਰ ਅੱਜ ਵੀ ਜਦ ਸ਼ਹੀਦੀ ਮੇਲੇ ਉੱਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ, ਹਰ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਹਰ ਇਕ ਮੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਦਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਬੱਸ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਏਹੋ ਵਾਜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ :

ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ !
ਸੁਣੀਦੈ, ਹਿਮਾਲਿਆ 'ਚ ਕਿਸੇ ਤਨ ਗਾਲਿਆ
ਵੇਖਿਆ ਏ ਅੱਖੀਂ, ਵਿਚ ਦੇਗ ਤੂੰ ਉਬਾਲਿਆ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੋਮਾ ਕਿਸੇ ਗੁਫ਼ਾ ਵਿਚੋਂ ਭਾਲਿਆ
ਸੋਈ ਆਪ ਦੇਗ ਦੇ ਉਬਾਲਿਆਂ 'ਚੋਂ ਪਾ ਲਿਆ
ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਛਾਲਿਆਂ ਚੋਂ ਸ਼ਾਂਤ-ਰਸ ਚੋਵਣਾ
ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਨਾ ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਹੋਵਣਾ
ਤੂਰ ਉੱਤੇ ਨੂਰ ਡਿੱਠਾ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੇ
ਸਾੜਿਆ ਪਹਾੜ ਉਹਦੇ ਤੇਜ ਦੇ ਅੰਗਾਰੇ ਨੇ
ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੁਹ ਤੱਤੇ ਤਵੇ ਠਾਰੇ ਨੇ
ਰੇਤ ਦੇ ਸਤਾਰੇ ਚੋਜਾਂ ਤੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵਾਰੇ ਨੇ
ਤੇਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੇ ਨਸ਼ਾਨ ਹੋ ਖਲੋਵਣਾ
ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਨਾ ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਹੋਵਣਾ

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ, ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲੇ :

'ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ'

ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਿਖਿਆ : 15-5-35 ਈ:

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਬੰਦੀ ਛੋੜ

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਤੇ

ਚੰਦੂ ਦੀ ਮੌਤ

ਸਾਕਾ

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਜੋ ਬੂਟਾ ਲਾਇਆ
ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿੰਜ ਖ਼ੂਨ ਵਧਾਇਆ
ਛੇਵਾਂ ਰੂਪ ਅਕਾਲ ਦਾ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਆਇਆ
ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਹਰਨ ਨੂੰ ਖੰਡਾ ਲਿਸ਼ਕਾਇਆ
ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਬੀਰ ਰਸ ਦਲ ਨਵਾਂ ਸਜਾਇਆ
'ਸੀਤਲ' ਤੇਗਾਂ ਪਹਿਨ ਦੋ, ਪਾਸਾ ਉਲਟਾਇਆ

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬੈਠੇ, ਤਾਂ ਪਿਛਲੀ ਸਭ ਕਾਇਆ ਪਲਟ ਦਿੱਤੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਮਾਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵੀ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤੰਦੀਆਂ ਦੀ ਟੁਣਕਾਰ ਵੀ ਆਉਣ ਲੱਗੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਰਾਗੀ ਸ਼ਾਂਤ-ਰਸ ਭਰਪੂਰ ਬਾਣੀ ਅਲਾਪਦੇ, ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਢਾਡੀ ਸੂਰਮਿਆਂ

ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਗਾਉਂਦੇ । ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੀ ਯੋਧੇ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੱਚੀ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗਾਤਰੇ 'ਮੀਰੀ' ਤੇ 'ਪੀਰੀ' ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਸੀਸ ਤੇ ਕਲਗੀ ਹੱਥ ਉਤੇ ਬਾਜ਼, ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਕਮਾਨ—ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦੇ । ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੇ, ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਕੋਰੜਾ

ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਸੰਗਤਾਂ ਸੁਹਾਉਂਦੀਆਂ
ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਰੱਤੀਆਂ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਂਦੀਆਂ
ਗੂੰਜਦੀ ਏ ਧੁਨੀ ਸੱਤ ਕਰਤਾਰ ਦੀ
ਕਰਾਂ ਕੀ ਸਿਫ਼ਤ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ
ਪੈਂਦੀ ਘਨਾਘੋਰ ਸਾਜ਼ ਹੈਨ ਵੱਜਦੇ
ਸੁੰਦਰ ਰਸੀਲੇ ਸ਼ਬਦਈਏ ਗੱਜਦੇ
ਮਿੱਠੀ-ਮਿੱਠੀ ਸੁਰ ਗੂੰਜਦੀ ਸਤਾਰ ਦੀ
ਕਰਾਂ ਕੀ ਸਿਫ਼ਤ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ।
ਝੂਮਦੇ ਸਰੋਤੇ ਜੋ ਦੀਵਾਨੇ ਤਾਰ ਦੇ
ਹੋਏ ਲਟਬੌਰੇ ਬੱਧੇ ਜੋ ਪਿਆਰ ਦੇ
ਮੋਹੰਦੀ ਏ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਪਈ ਮਲ੍ਹਾਰ ਦੀ
ਕਰਾਂ ਕੀ ਸਿਫ਼ਤ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ
ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਗਰੂ ਪਿਆਰੇ ਸੱਜਦੇ
ਹਿੰਦ ਦੇ ਚਮਕਦੇ ਸਤਾਰੇ ਸੱਜਦੇ
ਸ਼ਾਖਸਾਤ ਮੂਰਤੀ ਹਰੀ ਮੁਰਾਰ ਦੀ
ਕਰਾਂ ਕੀ ਸਿਫ਼ਤ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ
ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਇਲਾਹੀ ਜੋਤ ਹੈ ਡਲ੍ਹਕਦੀ
ਅੱਖੀਆਂ 'ਚ ਪ੍ਰੇਮ ਮਸਤੀ ਛਲਕਦੀ

ਮੁੱਖੋਂ ਧੁਨ ਆਵੇ ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ
ਕਰਾਂ ਕੀ ਸਿਫ਼ਤ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ
ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਟਾ ਕਈ ਲਿਆਉਂਦੇ
ਗੁਰੂ ਘਰੋਂ ਮੰਗੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪਾਉਂਦੇ
ਆਸ ਨਾ ਅਧੂਰੀ ਰਹਿ ਤਲਬਗਾਰ ਦੀ
ਕਰਾਂ ਕੀ ਸਿਫ਼ਤ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ
ਕੋਈ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਸੀਸ ਚੱਕਦੇ
ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਅੱਕਦੇ
ਲੱਗੀ ਰਹੇ ਗੁਰਾਂ ਨਾਂ ਲਿਵ ਸੰਸਾਰ ਦੀ
ਕਰਾਂ ਕੀ ਸਿਫ਼ਤ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ
ਵਾਂਗਰਾਂ ਚਕੋਰ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਟਿਕ ਜੀ
ਇਕ 'ਚ ਸਮਾ ਕੇ ਕੋਈ ਹੋ ਗਏ ਇਕ ਜੀ
ਲੱਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂਘ ਪਿਆਰੇ ਦਿਲਦਾਰ ਦੀ
ਕਰਾਂ ਕੀ ਸਿਫ਼ਤ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ
ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ ਛੱਡ ਕੇ ਉਪਾਧੀਆਂ
ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਸੰਤ ਬੈਠੇ ਲਾ ਸਮਾਧੀਆਂ
ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜੇ ਤਾਰ ਕਰਤਾਰ ਦੀ
ਕਰਾਂ ਕੀ ਸਿਫ਼ਤ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ
'ਸੀਤਲ' ਫ਼ਕੀਰ ਦੂਰੋਂ ਆਏ ਚੱਲ ਕੇ
ਹੋਇ ਕੇ ਅਧੀਨ ਖਲੇ ਬੂਹਾ ਮੱਲ ਕੇ
ਮੰਗਦੇ ਨੇ ਭੀਖ, ਪ੍ਰੀਤਮਾ ! ਪਿਆਰ ਦੀ
ਕਰਾਂ ਕੀ ਸਿਫ਼ਤ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ

ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੀ ਦਿਨ ਦੂਣੀ ਰਾਤ ਚੌਣੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧਣ ਲੱਗੀ । ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਲੱਗੇ । ਰੋਜ਼ ਸ਼ਕਾਰ, ਦੰਗਲ ਤੇ ਫ਼ੌਜੀ ਖੇਡਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ । ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਘੋੜਾ ਜਾਂ ਹਥਿਆਰ ਲਿਆ ਕੇ ਭੇਟਾ ਕਰਦਾ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ 'ਤੇ ਬੜਾ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ । ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ, ਪੂਰਾ ਸ਼ਾਹੀ ਠਾਠ ਬਣ ਗਿਆ । ਰੋਜ਼ ਦਰਬਾਰ ਲੱਗਦਾ

ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਤੋਂ ਹੁਕਮ-ਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਹੁੰਦੇ।

ਇਹ ਜੰਗੀ ਤਿਆਰੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਘਾਬਰ ਉੱਠੇ । ਚੰਦੂ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮਿਲ-ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤਕ ਪੁਚਾਈ । ਜਹਾਂਗੀਰ ਵੀ ਇਹ ਵਧਦੀ ਤਾਕਤ ਸੁਣ ਕੇ ਘਬਰਾੱ ਗਿਆ । ਉਹਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਿੰਚ ਬੇਗ਼ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਲੈ ਆਉਣ ਤੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਸਹੀ ਕਾਰਨ ਪਤਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਤੇ ਕਿੰਚ ਬੇਗ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ । ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਘਬਰਾਹਟ ਪੈ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਸੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ, ਕਿ ਹੁਣ ਡਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਕਰਤਾਰ ਭਲੀ ਕਰੇਗਾ ।

ਕੁਛ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਮਜਨੂੰ ਦੇ ਟਿੱਲੇ 'ਤੇ ਜਾ ਡੇਰੇ ਲਾਏ। ਕਿੰਚ ਬੇਗ਼ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਉਸਤਤ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸੱਚੇ-ਸੱਚੇ ਹਾਲ ਦੱਸੇ । ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੁਲਕ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਚਾਹ ਨਹੀਂ । ਜਹਾਂਗੀਰ ਪਹਿਲੀ ਉਮਰੇ ਬੜਾ ਤਅੱਸਬੀ ਸੀ, ਪਰ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਛ ਕੁਛ ਖੁੱਲ੍ਹ-ਦਿਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਪਰ ਉਹਦਾ ਜਿੱਦੀ ਸੁਭਾਅ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅਖ਼ੀਰ ਤਕ ਰਿਹਾ ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ । ਕਿੰਚ ਬੇਗ਼ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਸੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੜੇ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਭੇਟਾ ਧਰੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚ ਧਰਮ ਤੇ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ । ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਿਲ 'ਤੇ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ। ਉਹਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪੈ ਰੋਜ਼ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ । ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਮਿਲਾਪ ਵਧਣ ਲੱਗਾ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੜਾ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ।

ਪਰ ਇਸ ਮੇਲ ਜੋਲ ਤੋਂ ਚੰਦੂ ਆਦਿ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਵਧਣ ਲੱਗੀ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੁਦਰਤੀ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ । ਹੁਣ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜ਼ੀ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਦੀ ਨਵੀਂ ਵਿਉਂਤ ਸੁੱਝੀ । ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਸੀ । ਉਹਨੂੰ ਜੋਤਸ਼ ਉਤੇ ਬੜਾ ਭਰੋਸਾ ਸੀ । ਚੰਦੂ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਏਸ ਸੁਭੱਾ ਤੋਂ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ । ਉਹ ਨਜ਼ਰਾਨਾ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਾਹੀ ਨਜੂਮੀ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਜਾ। ਇਕ ਚੰਗੀ ਰਕਮ ਉਹਨੂੰ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਹੋਰ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪੁਚੱਾ ਦੇਵੇ ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਬੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨਜੂਮੀ ਆਇਆ, ਤੇ ਉਹਨੇ ਜੋਤਸ਼ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ,"ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਬਿਪਤਾ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਕੋਈ ਧਰਮਾਤਮਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮਜ਼੍ਹਬਾਂ ਵਾਲੇ ਆਪਣਾ ਪੀਰ ਮੰਨਦੇ ਹੋਣ, ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਚਾਲੀ ਦਿਨ ਤਪ ਕਰੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰੋਂ ਗ੍ਰਹਿ ਟਲ ਜਾਏਗਾ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣ ਲੱਗੀ।"

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ,"ਤਾਂ ਕੋਈ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਧਰਮਾਤਮਾ ਦੱਸੋ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਸਿਰੋਂ ਇਹ ਕਲੇਸ਼ ਟਾਲੇ ।"

ਗੱਲ ਸਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਈ ਮਿਥੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਸੋ ਨਜੂਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ:

ਕਲੀ

ਕਿਹਾ ਨਜੂਮੀ 'ਸ਼ਾਹ ਜੀ ! ਵਲੀ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ
ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੇਹਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ
ਜੇ ਇਹ ਕਰਨ ਤਪੱਸਿਆ, ਰੋਗ ਮਿਟ ਜਾਇਗਾ
ਚਾਹੀਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇਆ'
ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ
'ਰਖਣਹਾਰਾ ਤੁਧ ਬਿਨ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਰਾਇਆ'

ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ ਹੱਸ ਕੇ,'ਇਛਿਆ ਜੋ ਆਪ ਦੀ
ਹੋਸੀ ਓਹੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜੋ ਚਾਇਆ'
ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਸੱਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਕਿਲ੍ਹੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ
ਕੈਦੀ ਰਾਜੇ ਡਿੱਗੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਸੀਤਲ ਜੀ
ਸੜਦੇ ਸੀਨੇ ਠਰ ਗਏ ਦਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਪਾਇਆ

ਚੰਦੂ ਦੀ ਇਹ ਚਾਲ ਠੀਕ ਬੈਠੀ । ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ । ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦੀ ਵਧਦੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੇਸ ਦੇ ਕਈ ਰਾਜੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਓਥੇ ਕੈਦ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਰਕੀਂ ਜੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬੁਰੀ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਚਾਟੜਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਨੇਕ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਕੇ ਸਭ ਸੜਦੇ ਹਿਰਦੇ ਠੰਢੇ ਹੋ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਕੈਦੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਅਹਿਲਕਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣ ਗਏ । ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਦਰੋਗਾ ਹਰੀ ਦਾਸ (ਗੁਰਦਾਸ) ਤਾਂ ਤਨੋ ਮਨੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ 100 ਰੁਪਇਆ ਰੋਜ਼ ਮਿਲਦਾ ਸੀ । ਇਹ ਸਭ ਕੈਦੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਖ਼ਰਚ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਚੰਗਾ ਮਿਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਦਕਾ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕੈਦੀਆਂ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਜਿੰਨੀ ਸਖ਼ਤੀ ਵੀ ਨਾ ਕਰਦੇ । ਕੈਦੀ ਰਾਜੇ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ, ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਹਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗਵਾਲੀਅਰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ।

ਦਰੋਗਾ ਹਰੀ ਦਾਸ ਚੰਦੂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ । ਏਸੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗਵਾਲੀਅਰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਇਕ ਦਿਨ ਚੰਦੂ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ।

ਕਬਿੱਤ

ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਦਰੋਗਾ ਹਰੀ ਦਾਸ ਨਾਮੈ ਖੱਤਰੀ ਸੀ
ਚੰਦੂ ਦਾ ਮਿੱਤਰ, ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਆਇਆ ਜੀ
ਰਖ ਦਿਲ ਮਾਣ ਗੂੜ੍ਹੀ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਚੰਦੂ ਪਾਪੀ
ਖ਼ਤ ਲਿਖ ਪਾਸ ਹਰੀ ਦਾਸ ਦੇ ਪੁਚਾਇਆ ਜੀ
'ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰੋ ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਦੇ ਪੁੱਤ ਤਾਈਂ
ਸੱਜਣ ਹੋ ਚਾਹੀਏ ਦੁੱਖ ਦਾਸ ਦਾ ਵੰਡਾਇਆ ਜੀ'
ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਖ਼ਤ ਖੋਲ੍ਹ ਕਿਲ੍ਹੇਦਾਰ 'ਸੀਤਲ' ਜੀ
ਖਾਇਕੇ ਉਬਾਲ ਖ਼ੂੰਨ ਅੱਖੀਆਂ 'ਚ ਆਇਆ ਜੀ

ਖ਼ਤ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸਾਰ, ਹਰੀਦਾਸ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ । ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ,"ਚੰਦੂ ਦਾ ਦਿਲ ਕਿੰਨਾ ਪਾਪੀ ਤੇ ਕਪਟੀ ਹੈ ।" ਹਰੀਦਾਸ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਚੰਦੂ ਦਾ ਖ਼ਤ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਜਾ ਧਰਿਆ।

ਜੰਗਲਾ

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਭਾਈ
ਚਰਨੀ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇਆ
ਚੰਦੂ ਦਾ ਖ਼ਤ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ
ਅੱਗੇ ਆਣ ਟਿਕਾਇਆ
ਪੜ੍ਹ ਲੌ ਦਾਤਾ, ਜੋ ਪਾਪੀ ਦਾ
ਲਿਖਿਆ ਮੈਂ ਵੱਲ ਆਇਆ
'ਸੀਤਲ' ਜੀ ਮੈਂ ਦਰ ਤੇਰੇ ਦਾ
ਸੇਵਕ ਹਾਂ ਰਘੁਰਾਇਆ

ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਚੰਦੂ ਨੇ ਇਕ ਪੁਸ਼ਾਕ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ, ਜੋ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਉਹਨੇ ਉਹ ਹਰੀਦਾਸ ਪਾਸ ਭੇਜੀ ਤੇ ਲਿਖਿਆ,"ਇਹ ਪੁਸ਼ਾਕ

ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਪਹਿਨੇਗਾ, ਉਹ ਕੁਛ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਮਰ ਜਾਇਗਾ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਤਿ ਪਿਆਰਾ ਮਿੱਤਰ ਜਾਣ ਕੇ ਇਹ ਖੇਚਲ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਪੁਸ਼ਾਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਨਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਉਹ ਮਰ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਅੱਗ ਮੱਠੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਇਹ ਕੁਛ ਕਰਨ ਬਦਲੇ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਧਨ ਦਿਆਂਗਾ । ਆਸ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋਗੇ ।"

ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹਰੀਦਾਸ ਨੇ, ਉਹ ਪੁਸ਼ਾਕ ਸਣੇ ਚਿੱਠੀ ਦੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਜਾ ਧਰੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ ਤੇ ਮੁੱਖੋਂ ਕਿਹਾ :

"ਨਿੰਦਕ ਪ੍ਰਭੂ ਭੁਲਾਇਆ, ਕਾਲ ਨੇਰੈ ਆਇਆ
ਹਰਿ ਜਨਿ ਸਿਉ ਬਾਦੁ ਉਠਰੀਐ ।
ਨਾਨਕ ਰਾਖਾ ਆਪ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਆਮੀ
ਕਿਆ ਮਾਨਸ ਬਪੁਰੇ ਕਰੀਐ ।"(ਬਿਲਾਵਲ, ਮ : ੫)

ਹਰੀਦਾਸ ਨੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ,"ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਆਪ ਦੁਸ਼ਟ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ? ਉਹਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਕੀ ਅੱਗੇ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ ? ਜੋ ਉਹਨੂੰ ਹੋਰ ਕਰਤੂਤਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੇਂਦੇ ਓ ।"

ਹਰੀਦਾਸ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ । ਏਨੇ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਭ ਕੈਦੀ ਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਅਗੰਮੀ ਅਨੰਦ ਮਾਨਣ ਲੱਗੇ ।

ਗੱਡੀ

ਜਿੱਥੇ ਪੈਰ ਧਰੇ ਗੁਰ ਮੇਰਾ
ਥਾਨ ਸੁ ਸੁਹਾਵਾ ਸੱਜਣਾ
ਸੋਈ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਰਗ ਬਣ ਜਾਵੇ
ਜਿੱਥੇ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰ ਵੱਸਦਾ
ਲਾ ਕੇ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਜਿਗ੍ਹਾ ਜਦ ਬਹਿੰਦੇ
ਲਾਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਵਤਾਰ ਦੇ
ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੱਬਦੇ,

ਤਾਰਿਆਂ 'ਚ ਚੰਨ ਸੋਭਦਾ
ਕੈਦੀ ਭਜਨ ਹਰੀ ਦਾ ਕਰਦੇ
ਜਾਪ ਹੋਵੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ
ਸਤਿਨਾਮ ਦੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿ ਵਰਖਾ
ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਫੁਹਾਰੇ ਚੱਲਦੇ
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਰਸਦ ਜੋ ਆਵੇ
ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਛਡਦੇ
ਆਪ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਛਕਦੇ
ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਜਾਣ ਕੇ
ਬੂਹੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਸਿੱਖੀ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਗੱਫੇ ਮਿਲਦੇ
ਪਿਆਰਿਆ ! ਪਿਆਰਿਆ !
ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾ ਚਰਨੀ ਤੂੰ ਹੈ ਤਾਰਿਆ ।

ਇਧਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲੰਮੇ ਵਿਛੋੜੇ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹਲਚਲ ਮੱਚ ਗਈ । ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤਾਂ ਗਵਾਲੀਅਰ ਤੱਕ ਆ ਪੁੱਜੇ । ਏਸੇ ਸਮੇਂ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੋ ਗਈ । ਸ਼ਾਹੀ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਉਣਾ ਪਿਆ । ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਏਸ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਸੀ, ਜਾਂ ਉਪਰੋਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਪੁੱਜੀਆਂ, ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਬਲਵੇ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ । ਜਹਾਂਗੀਰ ਐਨਾ ਘਾਬਰਿਆ, ਕਿ ਰਾਤ ਨੀਂਦ ਤਕ ਨਾ ਆਵੇ, ਬਰੜਾੱ ਬਰੜਾੱ ਕੇ ਉਠੇ, ਨਜੂਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਸੱਦ ਪੁੱਛੇ, ਪਰ ਤਸੱਲੀ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨਜੂਮੀ ਬਣ ਆਏ, ਤੇ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ,"ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਤੁਸਾਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਹਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਨ* ਬਚਾਈ ਸੀ ਤੇ ਤੁਸਾਂ ਉਹਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਡੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਫ਼ਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਚੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਮੈਨੂੰ

---

* *ਇਕ ਦਿਨ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦਿਆਂ, ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਪਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਸੀ ।*

ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਰਮ ਰੂਪੀ ਸ਼ੇਰ ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੜਪ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਅਝਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਆਪ ਇਸ ਦਾ ਉਪਾਅ ਛੇਤੀ ਕਰੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਗੱਲ ਦਿਲ ਲੱਗੀ, ਤੇ ਨਜੂਮੀ ਨੂੰ ਫੇਰ ਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਏਸੇ ਸੋਚ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਤਾਂ ...

ਸਾਕਾ

ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਡਰ ਰਾਤੀਂ ਆਇਆ
ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਜਿਉਂ ਆਣ ਦਬਾਇਆ
ਵਾਜ ਆਈ,'ਤੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਕੋਈ ਵਲੀ ਦੁਖਾਇਆ
ਬੰਦੀ ਅੰਦਰ ਬੇਗੁਨਾਹ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਪਾਇਆ'
ਉਭੜਵਾਹਾ ਉਠਿਆ ਅਕਬਰ ਦਾ ਜਾਇਆ
ਸੋਚਾਂ ਅੰਦਰ ਪੈ ਗਿਆ ਚਿਹਰਾ ਕੁਮਲਾਇਆ

ਫਿਰ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਉਹ ਭੱਜੇ ਟੁੱਟੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਉਠਿਆ ਹੀ ਸੀ, ਜਾਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਆ ਪਹੁੰਚੇ । ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਸਲਾਮ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਆਪਣੀ ਦਿਲੀ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਪੁੱਛਿਆ । ਅੱਗੋ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਬੋਲੇ :

ਰਸਾਲੂ

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕੋਲ ਬਹਿ, ਬੋਲੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ
ਸੁਣੀਏਂ ਐ ਸੁਲਤਾਨ ਜੀ ! ਕਿਉਂ ਹੋਏ ਦਿਲਗੀਰ
ਕੈਦ ਜੋ ਕੀਤੇ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਜ਼ਾਹਰੇ ਹਿੰਦ ਦੇ ਪੀਰ
ਉਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਤੁਸਾਂ 'ਤੇ ਵਰਤੇਗੀ ਤਕਦੀਰ
ਭਲਾ ਜੇ ਚਾਹੋ ਆਪਣਾ, ਤੋੜੋ ਕੈਦ ਜੰਜ਼ੀਰ
ਚਰਨੀਂ ਲੱਗ ਕੇ ਗੁਰਾਂ ਦੀ, ਬਖ਼ਸ਼ਾ ਲੌ ਤਕਸੀਰ

"ਐ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ !" ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ । "ਪਹਿਲੇ ਗੁਨਾਹ ਅਜੇ ਲੱਥੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਤੁਸਾਂ ਹੋਰ ਪਾਪ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਏ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਕਸੀਰ ਦੇ ਸਾੜੇ ਗਏ । ਕੀ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਓਸਦਾ ਬਦਲਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ ? ਹੁਣ ਤੁਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਡਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰਵੈਰ, ਸ਼ੁੱਧ ਆਤਮਾ ਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੂਹਾਂ ਤੜਫ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਗੇਗਾ ? ਭਲੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗਵਾਲੀਅਰ 'ਤੋਂ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗ ਲਵੋ । ਉਹ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਦੇ ਦਾਤਾ ਖ਼ਿਮਾ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ।"

ਇਹ ਖ਼ਰੀਆਂ ਖ਼ਰੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਜਹਾਂਗੀਰ ਕੰਬ ਉਠਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਹੱਥ ਲਾਇਆ, ਤੇ ਕਿਹਾ,"ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ, ਮੈਂ ਅੱਜੋ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਘਲਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਭ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੀ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗ ਲਵਾਂਗਾ । ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਆ ਗਏ ਓ । ਮੈਂ ਤੋਬਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਫੇਰ ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਅੜਾਂਗਾ ।"

ਓਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ, ਚੋਖੀ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ।

ਪੂਰਨ

ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤੋਰਿਆ
ਗੱਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਨੇ ਸਭ ਸਮਝਾ
ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਛੇਵੇਂ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ
ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਜਾ
ਹੱਥ ਚਰਨੀ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਲਾਵਣੇ
ਪੱਲਾ ਗਲ 'ਚ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਪਾ

ਤੇ ਆਹ ਭੇਟਾ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ
ਸਾਰਾ ਦੇਵਣਾ ਹਵਾਲ ਸਮਝਾਂ
ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹਿੰਦ ਦੇ ਪੀਰ ਨੂੰ
ਪਾ ਕੇ ਵਾਸਤਾ ਲੈ ਆਂ ਖਾਂ ਮਨਾ
ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਚੁੰਮ 'ਸੀਤਲਾ'
ਲਵਾਂ ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਾਹ ਬਖ਼ਸ਼ਾ

ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ । ਇਕ ਵਾਰ ਉਹ ਬੜਾ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਤੇ ਕਿਤੋਂ ਰਾਜ਼ੀ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਅੰਤ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੋਅ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆ। ਓਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਹ ਤਨੋਂ-ਮਨੋਂ ਏਸ ਘਰ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸੀ । ਉਹ ਚਾਅ ਨਾਲ ਕੁਛ ਸਿੱਖਾਂ ਸਣੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਜਾ ਪੁੱਜਾ ।

ਬੈਂਤ

ਪਾ ਕੇ ਹੁਕਮ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਚੱਲ ਓਥੋਂ
ਪਹੁੰਚਾ ਵਿਚ ਗਵਾਲੀਅਰ ਆ ਭਾਈ
ਆਣ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਸੀਸ ਧਰਿਆ
ਦਿੱਤਾ ਕੁੱਲ ਹਵਾਲ ਸੁਣਾ ਭਾਈ
ਭੇਟਾ ਅਤੇ ਲਿਖਿਆ ਖ਼ਤ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ
ਦਿਤਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੋਲ ਟਿਕਾ ਭਾਈ
ਓਧਰ ਗੱਲ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਸੁਣ 'ਸੀਤਲ'
ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਕੱਠੇ ਸਾਰੇ ਆ ਭਾਈ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਆ ਡਿੱਗੇ । ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਕਿ ਇਹ ਆਰਾਮ ਸਭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੈਦ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਅਜੇ ਭੁੱਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪੱਲੇ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ।

ਤਰਜ਼ : ਨਾ ਦਿਹ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਮਿਹਣਾ

ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਜਗਤ ਦੇ ਦਾਤਾ, ਹੁਣ ਨਾ ਜਾਵੀਂ ਛੱਡ ਕੇ
ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ ਵਾਂਗ ਭਿਖਾਰੀ ਬਹਿ ਗਏ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਕੇ
ਜੇ ਸੀ ਛੱਡ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਾ
ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੜ ਲਾਣਾ
ਚਾਹੀਏ ਲਾਕੇ ਤੋੜ ਨਿਭਾਣਾ
ਹੁਣ ਨਾ ਜਾਵੀਂ ਛੱਡ ਕੇ
ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ ਵਾਂਗ ਭਿਖਾਰੀ ਬਹਿ ਗਏ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਕੇ
ਤੇਰੇ ਬਾਝ ਆਰਾਮ ਨਾ ਪਾਈਏ
ਦੁੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾਨ ਗੁਆਈਏ
ਸਾਰੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਮਰ ਜਾਈਏ
ਹੁਣ ਨਾ ਜਾਵੀਂ ਛੱਡ ਕੇ
ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ ਵਾਂਗ ਭਿਖਾਰੀ ਬਹਿ ਗਏ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਕੇ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਹਾਲ ਤੱਕਿਆ, ਤਾਂ ਦਿਲ ਭਰ ਆਇਆ । ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਦੁਖੀ ਦਸ਼ਾ ਉਤੇ ਤਰਸ ਆ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ? ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਗਈ । ਉਪਕਾਰੀ ਦੇਵਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ,"ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰੋ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਭਲੀ ਕਰੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ ।"

ਮਿਰਜ਼ਾ

ਬੋਲੇ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਕਰਾ
ਜਾ ਤੂੰ ਵੀਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ, ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਖ ਸੁਣਾ
ਜੇ ਉਸ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡਣਾ, ਦੇਵੀਂ ਤੂੰ ਸਮਝਾ
ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਕੈਦ ਜੋ, ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾ

ਜੇ ਉਸ ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ, ਗੁੱਸਾ ਨਾਹੀਂ ਕਾ
ਦੇਵਾਂਗੇ ਪਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਮਰ ਬਿਤਾ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਕੇ, ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਫਿਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਆਇਆ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਦੱਸੀ । ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਝਿਜਕਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਰਿਹਾਈ ਪਾ ਕੇ ਕੋਈ ਉਪੱਦਰ ਨਾ ਕਰਨ, ਪਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ,"ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ 'ਤੇ ਪੱਕੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਚੁੱਕਣ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ।" ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੰਨ ਗਿਆ, ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਕੈਦੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜ੍ਹ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਉਣ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਾਮਨ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ 'ਤੇ ਕੋਈ ਉਜ਼ਰ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਗਵਾਲੀਅਰ ਪੁੱਜਾ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਕੌਤਕ ਰਚਿਆ ।

ਪੂਰਨ ਜਾਂ ਮਿਰਜ਼ਾ

ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਚੋਲਾ ਬੰਦੀ-ਛੋੜ ਗੁਰੂ ਪਹਿਨਿਆ
ਕਲੀਆਂ ਲਈਆਂ ਨੇ ਬਵੰਜਾ ਨਾਲ ਲਾ
ਇਕ ਇਕ ਕੰਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੱਥ ਇਕ ਇਕ ਦੇ
ਦਿਤੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਵਹੀਰ ਫਿਰ ਪਾ
ਰਾਜੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲੈ
ਗਲੋਂ ਕੈਦ ਵਾਲੀ ਫਾਹੀ ਦਿਤੀ ਲਾਹ
ਹੋਈਆਂ ਮੁੱਦਤਾਂ ਬਤੀਤ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ
ਬੰਦੀ ਦਿਤੀ ਬੰਦੀ-ਛੋੜ ਨੇ ਮੁਕਾ
ਤਪ ਰਹੀਆਂ ਸੀ ਜੋ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਭੱਠੀਆਂ
ਦਿਤੀ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੀ ਠੰਢ ਵਰਤਾ
'ਸੀਤਲ' ਐਥੋਂ ਦੇ ਜੰਜਾਲ ਕੱਟੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ
ਦਿਤੀ ਜਮਾਂ ਵਾਲੀ ਕਾਣ ਵੀ ਚੁਕਾ

ਕੈਦੀ ਰਾਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਿਹਾ ਕਰਾਏ ਤੇ

ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ । ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਆ ਡਿਗੀਆਂ । ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੀ ਸਵਾਗਤ ਵਾਸਤੇ, ਅੱਗੋਂ ਮਿਲਿਆ, ਤੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਆ ਡਿੱਗਾ ।

ਜੰਗਲਾ

ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਜਗਤ ਦੇ ਦਾਤਾ
ਮੁੜ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਆਏ
ਸੜਦੇ ਸੀਨੇ 'ਸੀਤਲ' ਹੋ ਗਏ
ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਏ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਡਿੱਗਾ
ਪਿਛਲੀ ਭੁੱਲ ਬਖ਼ਸ਼ਾਏ
ਇਹ ਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਕਤ
ਪੱਥਰ ਮੋਮ ਕਰਾਏ

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗੀ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਉਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹ-ਖ਼ਰਚ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਿਆ ਕੀਤਾ । ਫੇਰ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕਚਹਿਰੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ । ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਚੰਦਨ ਦੀ ਚੌਕੀ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਮਾਲਾ ਫੇਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਾਂ ਇਉਂ ਗੱਲਬਾਤ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ।

ਗੱਡੀ

ਬੈਠਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਚਹਿਰੀ ਲਾਈ
ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰ ਜੀ
ਮਾਲਾ ਫੇਰਦੇ ਰੱਤੇ ਰੰਗ ਰੱਬ ਦੇ
ਧੁਨ ਆਵੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦੀ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਆਖਦਾ

"ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰਾਂ ਪੀਰ ਜੀ !
ਇਕ ਮਣਕਾ ਦਿਹੋ ਜੇ ਮੈਨੂੰ
ਰੱਖਾਂ ਮੈਂ ਨਸ਼ਾਨੀ ਜਾਣ ਕੇ "
ਅੱਗੋਂ ਬੋਲਦੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ
'ਸੁਣ ਐ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ !
ਸਾਡੇ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ
ਘਰ ਹੈ ਜੇ ਚੰਦੂ ਲਾਲ ਦੇ
ਬੰਦਾ ਭੇਜ ਕੇ ਮੰਗਾ ਲੌ ਬੇਸ਼ਕ
ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਤੇਰੀ ਹੋਈ ਜੀ'
ਚੰਦੂ ਆਖਦਾ,'ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ
ਮੇਰੇ ਘਰੋਂ ਕਿੱਥੋਂ ਆਈ ਜੀ ?'

ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਦੋਬਾਰਾ,
'ਗੱਲ ਸੰਮਤ ਤਰੇਠ ਦੀ
ਜਦੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਤਾਈਂ
ਦੇਗ 'ਚ ਬਿਠਾਇਆ ਏਸ ਨੇ
ਲੋਹਾਂ ਤੱਤੀਆਂ 'ਤੇ ਸਿਦਕ ਪਰਖਿਆ
ਤੱਤੀ ਰੇਤ ਪਾਈ ਸੀਸ 'ਤੇ
ਅੰਤ ਰਾਵੀ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ
ਕੀਤਾ ਹੈ ਸ਼ਹੀਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਮਾਲਾ ਓਦੋਂ ਦੀ ਇਹਦੇ ਘਰ ਹੈਗੀ ਜੇ
ਵੈਰੀ ਹੈ ਇਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ'

ਖ਼ਤ ਕਢ ਕੇ ਚੰਦੂ ਦਾ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨੇ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ
'ਆਹ ਵੇਖ ਲੌ ਏਸ ਦੇ ਕਾਰੇ
ਇਹਦੇ ਦਿਲ ਕੀ ਵੱਸਦੀ'

ਖ਼ਤ ਵੇਖ ਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ
ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੋਲਿਆ
ਸੱਦ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਵੇ
'ਘਰ ਜਾਓ ਚੰਦੂ ਲਾਲ ਦੇ
ਮਾਲਾ ਲੱਭ ਲਿਆਓ, ਗੁਰਾਂ ਵਾਲੀ
ਘਰ-ਘਾਟ ਲੁੱਟੋ ਏਸ ਦਾ'
ਇਹਦੇ ਪਾਪ ਦੇ ਮਿਲੇ ਫ਼ਲ ਇਹਨੂੰ
ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੌਤ ਨੇ
ਪਾਵਣਾ ! ਪਾਵਣਾ !
ਕੀਤਿਆਂ ਅਮਲਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਜਾਵਣਾ !

ਸ਼ਾਹੀ ਨੌਕਰ ਗਏ, ਤੇ ਚੰਦੂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਮਾਲਾ ਭਾਲ ਕੇ ਲੈ ਆਏ । ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰ ਗਿਆ । ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਵੱਟ ਪਾ ਕੇ ਉਹਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ।

ਵਾਰ

ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ
ਦਿਤਾ ਕਹਿਰ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ
'ਮਾਰੋ ਬੇੜੀਆਂ ਚੰਦੂ ਬਦਕਾਰ ਨੂੰ
ਦਿਹੋ ਕੀਤੀਆਂ ਦਾ ਫ਼ਲ ਭੁਗਤਾ
ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਏਸਦੇ
ਦਿਹੋ ਹੱਥ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਫੜਾ
ਭਾਰੇ ਦੂਰ ਹੋਣ ਅੱਜ ਸਿਰੋਂ ਮੇਰਿਓਂ
ਕੀਤੇ ਲਵਾਂ ਮੈਂ ਗੁਨਾਹ ਬਖ਼ਸ਼ਾ"
ਗੁਰੂ ਸ਼ਾਹਿਬ ਸਿੱਖਾਂ ਤਾਂਈਂ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ
'ਨੱਕ ਏਸ ਦੀ ਨਕੇਲ ਲਵੋ ਪਾ
ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਵੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ

ਜੁੱਤੇ ਏਸ ਤਾਂਈਂ ਪੰਜ ਦੇਵੇ ਲਾ'
ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਫੜ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ
ਸੰਢੇ ਵਾਂਗ ਲਈ ਜੇ ਨੱਕ ਨੱਥ ਪਾ
ਜਿਹੜਾ ਉਠਦਾ ਉਹ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਮਾਰ ਕੇ
ਬਾਹਰੋਂ ਹੋ ਕੇ, ਝੱਟ ਫੇਰ ਜਾਂਦਾ ਆ
ਲੱਗੀ ਹੋਣ ਇਉਂ ਤਵਾਜਿਆ ਚੰਡਾਲ ਦੀ
ਮਾਰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਉਡਾ
ਦਿੱਲੀ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੇਰ 'ਸੀਤਲਾ'
ਪਹੁੰਚੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਆ

ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਦਿਨ ਚੰਦੂ ਦੀ ਇਹ ਦੁਰਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਓਧਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਬੜੀਆਂ ਉਤਾਵਲੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਰੋਜ਼ ਸੁਨੇਹੇ ਤੇ ਸੁਨੇਹੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਰਾਹ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹੋਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਪੁੱਜੇ । ਸੰਗਤਾਂ ਹੁੰਮ-ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਈਆਂ । ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਦੀਪ-ਮਾਲਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ।

ਸਾਕਾ

ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰ ਦੇ ਲਾਡਲੇ ਗੰਗਾ ਦੇ ਜਾਏ
ਦਿੱਲੀ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ
ਹੁੰਮ-ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਏ
ਮਿਲੀਆਂ ਚਿਰੀਂ ਵਿਛੁੰਨੀਆਂ ਚਾਅ ਦਿਲ ਦੇ ਲਾਹੇ
ਜੂਤ ਵਰ੍ਹੇ ਸਿਰ ਦੁਸ਼ਟ ਦੇ ਚੰਦੂ ਕੁਰਲਾਏ
'ਸੀਤਲ' ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਜੋ ਸੋਈ ਫਲ ਪਾਏ ।

ਕਈ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚੇ । ਨਾਲ ਹੀ ਚੰਦੂ, ਗਲ ਵਿਚ ਛਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਤੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਨੱਥ, ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਓਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪੁੱਜੇ, ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ

ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੀ, ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਆ ਗਿਆ ।

ਵਾਰ

ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਫੇਰ ਅੱਖਾਂ ਮੇਰੀਆਂ
ਓਹਾ ਵੇਖਿਆ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਬਜ਼ਾਰ
ਜਿੱਥੇ ਤੱਤੀਆਂ ਲੋਹਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ
ਤਪ ਕੀਤਾ ਸੀ ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ
ਓਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਚੰਦੂ ਲਾਲ ਨੂੰ
ਨੱਕ ਨੱਥ ਗਲ ਛਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਹਾਰ
ਜਗ੍ਹਾ ਵੇਖ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਆ ਗਿਆ
ਕੀਤੀ ਜੁੱਤੀਆਂ ਦੀ ਫੇਰ ਚੰਗੀ ਮਾਰ
ਹੱਟੀ ਹੱਟੀ ਉਤੇ ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਫੇਰਿਆ
ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੀਤੋ ਨੇ ਖ਼ੁਆਰ
ਜੀਹਦੇ ਨਾਲ ਪਾਈ ਰੇਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ
ਕੜਛਾ ਰਖਿਆ ਸੀ ਸਾਂਭ ਭਠਿਆਰ
ਕਰਮਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਦਾ ਫਲ ਚੰਦੂ ਪਾਵੰਦਾ
ਜਦੋਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਗਰੁਦਿੱਤੇ ਦੇ ਦੁਆਰ
ਉਹਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਬੇੜਾ ਕੀਤਾ ਓਸਨੇ
ਕੜਛਾ ਸਿਰ ਪਾਪੀ ਦੇ ਮਾਰ
ਪਾਪੀ ਮੋਇਆ, ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਅਰੇ ਮਾਰੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ
ਹੋਵੇ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ
'ਸੀਤਲ' ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਜੱਸ ਜੱਗ ਗਾਵੰਦਾ
ਥਾਂ ਥਾਂ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਫਿਟਕਾਰ

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫ਼ਲ ਭੋਗਦਾ ਹੋਇਆ ਚੰਦੂ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਸਿਆ ।

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ॥

ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ

ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ

ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ,"ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖੀ ਬੰਦਿਓ ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ 'ਕੱਠੇ ਹੋ ਜ਼ਾਓ । ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਵੰਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਊਚ ਤੇ ਗ਼ੁਲਾਮਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਾ ਦੇਆਂਗਾ । ਨੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਦਿਆਂਗਾ, ਲਤਾੜਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਵੱਸਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਵਾਂਗਾ । ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਵਾਂਗਾ । ਮੈਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਤੋਂ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤਾਰੇ ਵਾਰ ਦਿਆਂਗਾ । ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਛ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਤਾਇਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੀਆਂ ਪੁਕਾਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ। ਬੇ-ਦੋਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਹੀਂ ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਧੂੰਆਂ ਬਣ ਕੇ ਛਾ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਹਉਕੇ ਧਰਤੀ ਕੰਬਾ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮਾੜੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ, ਪਰ ਡਾਢੇ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਸਹਿ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਾਲਮ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ । ਜ਼ਾਲਮ ਹੰਕਾਰੀ ਹੈ, ਮਜ਼ਲੂਮ ਕਾਇਰ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਅਗਿਆਨੀ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰੋ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜ਼ੁਲਮ ਸਹਾਰੋ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰੋ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਾਵੋ । ਆਓ, ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨਵਾਨ ਬਣੋ । ਅਕਾਲ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਓ । ਮੈਂ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਉਚਿਆਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਨੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਉਚੇ ਕਰਾਂਗਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਨਸਾਨ ਇਨਸਾਨ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਣ ।"

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ, ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਤੜਪਦੇ, ਜ਼ਾਲਮ ਦੀ ਛੁਰੀ ਹੇਠ

ਵਿਲਕਦੇ, ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਕੱਠੇ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ । ਏਥੇ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਸੜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਠੰਢੀ ਛਾਂ ਤੇ ਝਿੜਕਾਂ ਤੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਸਹਿਣ ਦੇ ਆਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਭਰੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਮਿਲੀਆਂ । ਜੁੱਗਾਂ ਦੇ ਥਾਪੇ ਹੋਏ ਅਛੂਤ ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਬਹਿਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪਰਾਪਤ ਹੋਇਆ । ਭੁੱਖਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਖਾਣਾ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ, ਤੇ ਹਉਕਿਆਂ ਦੇ ਮਾਰਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹਾਸਾ ਨੱਚਣ ਲੱਗਾ । ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਮਾੜਿਆਂ ਦੀ ਢਾਲ ਤੇ ਤਕੜਿਆਂ ਦੇ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਤੀਰ ਬਣ ਕੇ ਰੜਕਣ ਲੱਗੇ ।

ਬਾਈਧਾਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰੁੱਸ ਪਏ । ਇਹ ਰੁਸੇਵਾਂ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਅੰਤ ਤਲਵਾਰ 'ਤੇ ਗੱਲ ਆ ਗਈ । ਉਹ ਕੇਈ ਵਾਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ ਤੇ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਮੁੜੇ । ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ, ਤਾਂ ਰਲ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਫ਼ਰਿਆਦ ਲੈ ਕੇ ਗਏ । ਉਹ ਗਲ ਵਿਚ ਪੱਲੇ ਪਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ,"ਅੰਨਦਾਤਾ ! ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ ਗਏ ਤੇ ਹਰ ਵਾਰ ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾਧੀ ਹੈ । ਉਹ ਬਾਗ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਏ ਦਿਨ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਡਾਕੇ ਪੁਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਹੀ ਭਗੌੜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਥਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਬਹੁਤਾ ਕੀ ਕਹੀਏ? ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਉਹਦਾ ਕੋਈ ਬੰਦੋਬਸਤ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੁਗ਼ਲ-ਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦੇਵੇਗਾ।"

ਜਿਸ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਕੀਨੇ ਦੀ ਅੱਗ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਭੜਕ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਸੁਣ ਕੇ ਤੜਫ ਉਠਿਆ । ਔਰੰਗਜ਼ੇਵਬ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ:

ਸਾਕਾ

ਭਰੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹ ਇਉਂ ਆਖ ਸੁਣਾਵੇ
ਉੱਠੇ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਹੱਥ ਖੰਡੇ ਪਾਵੇ

ਬੀੜਾ ਚੁਕੇ ਜੰਗ ਦਾ ਤਲਵਾਰ ਉਠਾਵੇ
ਢਾਹਵੇ ਪੁਰੀ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾਨ ਮਿਟਾਵੇ
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਲੈ ਆਵੇ
ਜਾਂ ਮਾਰੇ ਵਿਚ ਜੰਗ ਦੇ ਟੈਂਟਾ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ

ਕਚਹਿਰੀ ਭਰੀ ਸੀ । ਵਜ਼ੀਰ, ਅਮੀਰ, ਜਰਨੈਲ, ਯੋਧੇ ਥਾਂਓਂ ਥਾਂਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਿਆ, ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੀ ਲਾਲੀ, ਪਿਲੱਤਣ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ ।ਕਿਸੇ ਮਾਈ ਦੇ ਲਾਲ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ, ਜੋ 'ਮਹਾਰਾਜ' ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਤਲਵਾਰ ਉਠਾ ਸਕੇ । ਕੁਛ ਦਿਲਾਂ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਭੇਜਿਆ, 'ਸੱਚ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ' ਲੈ ਕੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ । ਉਹਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਜਿਹੜੇ ਏਸ 'ਸੱਚ' ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ, ਉਹ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਕਿ ਹਿੰਦ ਦਾ ਪੀਰ ਜਾਦੂਗਰ ਹੈ । ਹਰ ਹਾਲ ਇਹ ਹਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਉਹਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਮੁੜੇਗਾ ।

ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਆਉਣ 'ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਕਿਹਾ,"ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਤਨਖ਼ਾਹੀਂ ਏਸੇ ਵਾਸਤੇ ਲੈਂਦੇ ਓ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਗੀਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਚੁੱਪ ਵੱਟ ਜਾਓ । ਉਠੋ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਮੂੰਹ ਮੰਗੇ ਇਨਾਮ ਤੇ ਜਾਗੀਰਾਂ ਦਿਆਂਗਾ, ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਧੋਣੇ ਧੋ ਦਿਆਂਗਾ ।"

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਤਾਹਨੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ,"ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਮਰਦਊਪੁਣੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਓ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨਮੋਸ਼ੀ ਨਾ ਝੱਲਣੀ ਪੈਂਦੀ ? ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਯੋਧੇ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਸਕੇ।"

ਇਹ ਬੋਲੀ ਤੀਰ ਵਾਂਗ ਕਲੇਜਾ ਚੀਰ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਈ । ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ, ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਜੋਸ਼, ਬਾਹੀਂ ਵਿਚ ਬਲ, ਭੜਕ ਕੇ ਉਠਿਆ, ਤਲਵਾਰ ਉਠਾਈ, ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਕੇ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਇਉਂ ਕਿਹਾ :

ਅਲੀ' ਦੇ ਨਾਅਰਿਆਂ ਨੇ ਅੰਬਰ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੱਕ ਲਿਆ ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸ਼ਸਤਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆ ਖਲੇ ਤੇ ਕਿਹਾ,"ਮਹਾਰਾਜ ! ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ? "

ਗੁਰੂ ਦਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ,"ਚੂੰ ਕਾਰ ਅਜ਼ ਹਮਾ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ। ਹਲਾਲ-ਅਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬ-ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਦਸਤ । ਜਦੋਂ ਕੰਮ ਸਾਰਿਆ ਹੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਵੇ, ਮਰਦ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ, ਕਿ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਉਠਾ ਲਵੇ ।) ਮੇਰੇ ਬੀਰ ਸੁਪੱਤਰੋ! ਹੁਣ ਤੁਹਾਡਾ ਧਰਮ ਹੈ, ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮਰਦਾਂ ਵਾਂਗ, ਆਏ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਵਾਸਤੇ ਵਧੋ ।"

ਹੁਕਮ ਪਾ ਕੇ, ਖ਼ਾਲਸੇ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡਦੇ, ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਭਬਕ ਕੇ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਗਲ ਜਾ ਪਏ ।

ਕਬਿੱਤ-ਛੰਦ

ਮਾਰ ਲਲਕਾਰੇ, ਉੱਚੀ ਛਡਦੇ ਜੈਕਾਰੇ
ਖੰਡੇ ਹੱਥ ਲੈ ਦੋ-ਧਾਰੇ, ਦਿਲ ਚਾਉ ਭਾਰੇ ਨੇ
ਸ੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਚੜ੍ਹੇ ਦੁਲਾਰੇ ਨੇ
ਹੱਥ ਲੈ ਕਮਾਨ, ਲੱਗੇ ਤੀਰ ਬਰਸਾਨ
ਲਾਹੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਘਾਨ, ਯੋਧੇ ਕੋਈ ਮਾਰੇ ਨੇ
ਸ੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਚੜ੍ਹੇ ਦੁਲਾਰੇ ਨੇ
ਖੇਡਦੇ ਨੇ ਹੋਲੀ, ਕਾੜ ਕਾੜ ਚੱਲੇ ਗੋਲੀ
ਫਿਰੀ ਜੰਗ 'ਚ ਹਰੋਲੀ, ਡਿਗਦੇ ਮੁਨਾਰੇ ਨੇ
ਸ੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਚੜ੍ਹੇ ਦੁਲਾਰੇ ਨੇ
ਜੁੱਟ ਪਏ ਜਵਾਨ, ਚੱਲ ਰਹੀ ਏ ਕਿਰਪਾਨ
ਲੱਗੇ ਜ਼ੋਰ ਅਜ਼ਮਾਨ, ਬਾਂਕੇ ਬੀਰ ਭਾਰੇ ਨੇ
ਸ੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਚੜ੍ਹੇ ਦੁਲਾਰੇ ਨੇ

ਚਾਂ ਵਿਚ ਸਨ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲੋਂ ਇਨਾਮ ਲੈਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਉਡੀਕ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਇਕ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਉਸ਼ੇਰ ਹੋ ਕੇ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਅਸਵਾਰ, ਫਿਰ ਕੇ ਦਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ ਨਗਾਰੇ 'ਤੇ ਚੋਟ, ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ ।

ਵਾਰ

ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨਾਲ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ
ਵੀਰੋ, ਚੋਟ ਧੌਂਸਿਆ 'ਤੇ ਲਾ
ਫ਼ੌਜਾਂ ਉਹਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗੇਣਤੀ
ਗਈਆਂ ਵਾਂਗ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਛਾ
ਬੇਈਮਾਨ ਰਾਜੇ ਬਾਈਧਰ ਦੇ
ਰਲੇ ਨਾਲ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਆ
ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ
ਰਿਹਾ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਹੌਂਸਲੇ ਵਧਾ
ਕਹਿੰਦਾ,'ਮਾਰ ਲੌ ਅਨੰਦਪੁਰ ਗਾਜ਼ੀਓ !
ਦਿਹੋ ਖ਼ਾਕ ਨਾਲ ਖ਼ਾਕ ਮਿਲਾ
ਓ ਮੈਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖੜਾਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੂੰ
ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇੜੀਆਂ ਲਾ
ਜਿਹੜਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਵੇਗਾ ਸੂਰਮਾ
ਤੇਗ਼ਾਂ ਮਾਰ ਮੂੰਹ ਦਿਆਂਗਾ ਭੁਆ'
ਚੋਟ ਮਾਰ ਕੇ ਨਗਾਰੇ ਉਤੇ 'ਸੀਤਲਾ'
ਦਿਤਾ ਖ਼ਾਲਸੇ 'ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਵਾ

ਮਾਰ ਕੇ ਨਗਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਚੋਟਾਂ, ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਹੱਲਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਆਰੰਭ ਹੋਈ । ਗੋਲੀਆਂ ਨੇ ਅੱਗ ਬਰਸਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਗੜਗੜਾਹਟ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ-ਅਸਮਾਨ ਗੂੰਜ ਉਠੇ । 'ਯਾ

ਨਾਲ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਲੜ ਕੇ
ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਨਾ ਜਿੱਤਿਆ, ਕਹਿੰਦੇ
ਕਲਗੀਧਰ ਨਾਲ ਅੜਕੇ
ਅੱਲਾਹ ਬਖ਼ਸ਼ੀ, ਨਾ ਜਾ ਜੀਵੇਂ
ਅਨੰਦਪੁਰ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ।

ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ । ਸੋਚਦਾ ਹੈ,'ਭੈਣ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ । ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨੇ ਬੀਬੀ ਦਾ ਦਿਲ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਦਿਮਾਗ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਇਕ ਫ਼ਕੀਰ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗ ਕੇ ਮੈਂ ਕੀ ਖੱਟਣਾ ਹੈ ? ਹਿੰਦ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗਾ, ਜਾਗੀਰਾਂ ਲਵਾਂਗਾ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੁੱਤਰ, ਪੋਤਰੇ ਯਾਦ ਰੱਖਣਗੇ ਕਿ ਵੱਡੇ -ਵਡੇਰੇ ਨੇ ਤੇਗ਼ ਮਾਰੀ ਸੀ ।' ਏਸ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ, ਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ।

ਬੈਂਤ

ਮਾਰੋ-ਮਾਰ ਕਰਦਾ ਡਾਢਾ ਜੋਸ਼ ਭਰਿਆ
ਲੈ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਭਾਈ
ਪਹੁੰਚਾ ਜਾਇਕੇ ਕੋਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ
ਬੈਠਾ ਮੱਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਮੈਦਾਨ ਭਾਈ
ਰਾਜੇ ਕੁੱਲ ਪਹਾੜੀਏ ਹੋਏ ਕੱਠੇ
ਆਏ ਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨ ਘਮਸਾਨ ਭਾਈ
ਲੱਥੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸੂਰਮੇਂ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ
ਅੱਗੇ ਹੋਊ, ਜੋ ਕਰੂ ਭਗਵਾਨ ਭਾਈ

ਬਾਈਧਰ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਜੋ ਏਸੇ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਘੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਜਰਨੈਲ ਆਵੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਸਾੜ ਕੱਢ ਲਈਏ, ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਵਿਚ ਆ

ਮਿਲੇ। ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਦੀਆਂ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ।

ਓਧਰ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮੌਤ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਮੌਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੀ ਸਵਾਲ ਓਥੇ
ਜਿੱਥੇ ਨਸ਼ੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਵਣ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੱਗ ਨਾਲ ਵੰਡ ਵਿਹਾਰ ਕਾਹਦਾ
ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਗ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਲੜੇ ਹੋਵਣ
ਨੱਸ ਜਾਵਣਾ ਕਿਧਰ ਤਲਵਾਰ ਹੇਠੋਂ
ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਗੁਨਾਹ ਵਿਚ ਫੜੇ ਹੋਵਣ
ਪਾਲਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਦਰ ਉੱਤੇ
ਧੌਣਾਂ ਇਉਂ ਝੁਕਾਇਕੇ ਖੜੇ ਹੋਵਣ
ਅੱਗੋਂ ਪਾਰਖੂ ਵੀ ਕਿਹੜੀ ਘੱਟ ਕਰਦੇ
ਵੇਖਣ ਆਸ਼ਕਾਂ ਤਾਈਂ ਅਜ਼ਮਾਇਕੇ, ਜੀ
ਦੇਣ ਫੇਰ ਖ਼ਿਤਾਬ 'ਪਿਆਰਿਆਂ' ਦਾ
ਪਹਿਲਾਂ ਤੇਗ਼ ਦੀ ਧਾਰ ਲੰਘਾਇਕੇ ਜੀ

ਸੋ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਜਨਮ ਹੀ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮੌਤ ਕੀ ਹੈ ? ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੂਰਮੇ ਸਿੱਖ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਖਲੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ,'ਦਾਤਾਰ ! ਹੁਕਮ ਹੋਏ, ਤਾਂ ਆਏ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਵਾਸਤੇ ਜਾਈਏ ?"

ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ,'ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖੋ ! ਅਸਾਂ ਤਲਵਾਰ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜ਼ਾਲਮ ਦਾ ਵਾਰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਨੀ ਹੈ । ਬੱਸ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਰ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਉਧਾਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਰੱਖਣਾ ਨਹੀਂ । ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਆਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੋ-ਚਾਰ ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਦਿਓ । ਜਦ ਉਹ ਹਮਲਾ ਕਰੇਗਾ, ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵੀ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੈ ।"

ਏਧਰ ਤਾਂ ਉਡੀਕ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਨਾ ! ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਆਏ ਹੀ ਏਸੇ

ਧੂੜੇ ਵਾਂਗ ਸ਼ਾਨ ਓਸਦੀ ਉਡਾਵਾਂਗਾ
ਹਿੰਦ ਵਾਲਾ ਪੀਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲਿਆਵਾਂਗਾ

ਨਸੀਰਾਂ : ਉਹ ਹੈ ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਵੇ
ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਨਾ ਚੱਲੂਗਾ ਚਾਰਾ ਵੇ
ਫੜ ਲੈ ਚਰਨ ਛੱਡ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ
ਛੇੜ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ

ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ : ਤੁਸੀਂ ਅੱਗੇ ਥੋੜੇ ਹੋਏ ਹੋ ਨਿਹਾਲ ਨੀ
ਉਹਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਮਰਵਾ ਲੈ ਲਾਲ ਨੀ
ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੇਗ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਅਜ਼ਮਾਵਾਂਗਾ
ਹਿੰਦ ਵਾਲਾ ਪੀਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲਿਆਵਾਂਗਾ

ਨਸੀਰਾਂ : ਮੋਏ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਨੇ
ਰੌਸ਼ਨ ਜਹਾਨ 'ਤੇ ਮੁਰੀਦ ਹੋਏ ਨੇ
ਤੂੰ ਵੀ ਆਖੇ ਲੱਗ, ਛੱਡ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ
ਛੇੜ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ

ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ : ਬੱਸ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਅਟਕਾਵੀਂ ਨਾ
ਜੰਗ ਵੱਲੇ ਜਾਵੰਦੇ ਨੂੰ ਨਾਂਹ ਪਾਵੀਂ ਨਾ
'ਸੀਤਲ' ਮੈਂ ਡਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਖਾਵਾਂਗਾ
ਹਿੰਦ ਵਾਲਾ ਪੀਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲਿਆਵਾਂਗਾ

ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮੱਤਾ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ । ਭੈਣ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਫੜ ਕੇ ਅਟਕਾ ਲਿਆ, ਤੇ ਕਿਹਾ :

ਜੰਗਲਾ

ਮੁੜ ਜਾ ਵੀਰਾ ! ਮੰਨ ਦੁਹਾਈ
ਭੈਣ ਕਹੇ, ਲੜ ਫੜ ਕੇ
ਕੀ ਲੈਣਾ ਈਂ ? ਦੱਸ ਖਾਂ, ਚੰਨਾ ?

ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ : ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਅੱਗੋਂ ਬੋਲ ਕੇ ਸੁਣਾਵੰਦਾ
ਭੈਣ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਝਿੜਕ ਹਟਾਵੰਦਾ
ਕਹਿੰਦਾ; ਹੁਣ ਤੇਗ਼ ਨਾ ਮਿਆਨੇ ਪਾਵਾਂਗਾ

ਹਿੰਦ ਵਾਲਾ ਪੀਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲਿਆਵਾਂਗਾ
ਨਸੀਰਾਂ : ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਹੱਥ ਵੀਰ ਵੇ ! ਉਠਾਈ ਨਾ
ਵੇਖੀਂ ਕਿਤੇ ਕਲ੍ਹਾ ਸੁੱਤੀਆਂ ਜਗਾਵੀਂ ਨਾ
ਤਿੱਖੇ ਪਾਸਿਓਂ ਨਾ ਚੁੱਕੀਂ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ
ਛੇੜ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣ ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ
ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ : ਕਾਇਰਾਂ ਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਏਂ
ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਦਿਲ ਕਾਹਨੂੰ ਚੋਭਾਂ ਲਾਉਂਦੀ ਏਂ
ਤੇਗ਼ਾਂ ਮਾਰ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਭੁਆਵਾਂਗਾ
ਹਿੰਦ ਵਾਲਾ ਪੀਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲਿਆਵਾਂਗਾ
ਨਸੀਰਾਂ : ਫੋਕੀਆਂ ਫੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀਰ, ਕੰਮ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ
ਉਹਦਾ ਤੀਰ ਕਿਸੇ ਰੋਕ ਕੇ ਵਿਖਾਉਣਾ ਨਹੀਂ
ਕਿਹੜਾ ਰੋਕ ਸੱਕੇਗਾ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਨੂੰ
ਛੇੜ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ
ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ : ਹੱਛਾ ਵੇਖ ਲਾਂਗਾ ਵਿਚ ਮੈਂ ਮੈਦਾਨ ਦੇ
ਝੱਲਦਾ ਏ ਕੌਣ ਵਾਰ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਦੇ
ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਜੰਗ 'ਚ ਸਥਾਰ ਲਾਹਵਾਂਗਾ
ਹਿੰਦ ਵਾਲਾ ਪੀਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲਿਆਵਾਂਗਾ
ਨਸੀਰਾਂ : ਉਹਦਾ ਇਕ ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਜਵਾਨ ਵੇ
ਤੇਰਿਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਲਾਹੂਗਾ ਘਾਣ ਵੇ
ਬਾਜ਼ ਘੇਰ ਲੈਣਗੇ ਕੂੰਜਾਂ ਦੀ ਡਾਰ ਨੂੰ
ਛੇੜ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ
ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ : ਕੱਲਾ ਹੀ ਬਥੇਰਾ ਹਾਂ ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ
ਰੋਕਣਾ ਕੀ ਕੱਖਾਂ ਦਰਿਆ ਦੀ ਮੌਜ ਨੂੰ

ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਲਿਆ ।

ਇਹ ਬੀਬੀ ਨਸੀਰਾਂ, ਓਸੇ ਸੱਯਦ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਹੈ, ਤੇ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦਾ ਭਰਾ ਹੈ । ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਾ ! ਵੀਰ ਮਿਲਿਆ, ਭੈਣ ਨੇ ਗਲ ਲਾਇਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ,"ਆਓ ਵੀਰ ਜੀ ! ਕਿਵੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਨੇ ?"

ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ,"ਬੀਬੀ ਜੀਓ ! ਦੁਆ ਕਰੋ ਅੱਲਾਹ-ਤਾਅਲਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਹਿੰਦ ਦੇ ਪੀਰ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲ ਹੋਵਾਂ ।"

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਭੈਣ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ, ਕਿ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮੈਂ ਲਾਡਲੇ ਪੁੱਤਰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਕੇ ਪਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਓਸੇ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭੈਣ ਦਾ ਦਿਲ ਭਰ ਆਇਆ, ਨੇਤਰ ਉਛਲੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਬੂੰਦਾਂ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਮਣ ਵਾਸਤੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਜਾ ਪਈਆਂ । ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਗਲ ਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ,"ਮੇਰੇ ਵੀਰ ! ਜਮਜਮ ਜਾਹ ਅਨੰਦਪੁਰ, ਜੀ ਸਦਕੇ ਜਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ, ਪਰ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਜਾਹ। ਓਥੇ ਹੰਕਾਰਿਆ ਜਾਏਗਾ, ਸੋ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਕੇ ਜਾਹ, ਤਾਂ ਜੋ ਕੁਛ ਪਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇਂ ।"

ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੀਬੀ ਨਸੀਰਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤੀਰ ਲਾ ਕੇ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ 'ਮਹਾਰਾਜ' ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਅੱਗੋਂ ਜਵਾਬ ਦੇਂਦਾ ਹੈ :

ਕੋਰੜਾ

ਨਸੀਰਾਂ :

ਸੁਣਿਆਂ ਨਸੀਰਾਂ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਚੱਲਿਆ
ਵੀਰ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਭੈਣ ਆਣ ਮੱਲਿਆ
ਭੈਣ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਵੀਰ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ
ਛੇੜ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ

ਕਬਿੱਤ

ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਜਰਨੈਲ ਭਾਰਾ
ਉਠਿਆ ਏ ਯੋਧਾ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਭਬਕਾਇਕੇ
ਚੁੱਕ ਲਈ ਏ ਤੇਗ਼ ਸੂਰੇ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਤਾਈਂ ਇਉਂ ਆਖਦਾ ਸੁਣਾਇਕੇ
'ਦਿਹੋ ਜੇ ਹੁਕਮ, ਢਾਹ ਦਿਆਂ ਮੈਂ ਅਨੰਦਪੁਰ
ਹਿੰਦ ਵਾਲਾ ਪੀਰ ਹੱਥੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਵਾਂ ਜਾਇਕੇ
ਜੀਹਦੀਆਂ ਨੇ ਧੁੰਮਾਂ ਪਈਆਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ
'ਸੀਤਲ' ਮੈਂ ਵੇਖਾਂਗਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਜਾਇਕੇ

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੜਾ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਇਆ, ਬੜਾ ਕੀਮਤੀ ਖ਼ਿਲਅਤ (ਪੁਸ਼ਾਕ ਸਿਰੋਪਾ) ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ, ਤੇ ਕਿਹਾ,"ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ! ਜੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆਵੇਂ, ਜਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਉਹਦਾ ਸਿਰ ਉਤਾਰ ਲਿਆਵੇਂ, ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗੇ ਇਨਾਮ ਤੇ ਜਾਗੀਰਾਂ ਦਿਆਂਗਾ, ਮਨਸਬ ਦੂਣੇ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ।"

ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਸਢੌਰਾ ਪੁੱਜਾ, ਤਾਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ,'ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ, ਬੀਬੀ ਨਸੀਰਾਂ, ਰੱਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਥੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਭੈਣ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਹਿ ਚੱਲਾਂ । ਉਹਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕੋਈ ਅਸੀਸ ਹੋ ਗਈ, ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਇਗਾ।'

ਇਹ ਬੀਬੀ ਨਸੀਰਾਂ ਕੌਣ ਹੈ ? ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਈਧਾਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਸੱਯਦ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ (ਸ਼ਾਹ ਬਦਰੁੱਦੀਨ) 'ਮਹਾਰਾਜ' ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਤੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਲੜਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੱਯਦ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ, ਇਕ ਭਰਾ ਤੇ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਸੌ ਮੁਰੀਦ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਜਦ ਸੱਯਦ ਜੀ ਵਾਪਸ ਸਢੌਰੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਾਂ ਤੰਗ-ਦਿਲ ਸ਼ਰਈ ਬੰਦਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਫ਼ਤਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਕਿ ਇਹਨੇ ਹਿੰਦ ਦੇ ਪੀਰ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸੋ ਕਾਫ਼ਰ ਹੈ। ਏਸ ਗ਼ੁਨਾਹ ਵਿਚ ਸੱਯਦ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਦਾ ਬਦਲਾ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ

ਕੜੱਕ ਤੀਰ ਲੱਗਣ, ਦੜੱਕ ਗੋਲੇ ਦਗਣ
ਤੜੱਕ ਬੀਰ ਵਗਣ, ਚੜ੍ਹੇ ਸ਼ਕਾਰ ਨੇ
ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਲੱਥੇ ਜੰਗ 'ਚ ਸਥਾਰ ਨੇ
ਚਟਕ ਤੇਗਾਂ ਵੱਜਣ, ਝਟਕ ਸੀਸ ਤੱਜਣ
ਘਟਕ ਬੀਰ ਗੱਜਣ, ਭਰੇ ਹੰਕਾਰ ਨੇ
ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਲੱਥੇ ਜੰਗ 'ਚ ਸਥਾਰ ਨੇ
ਸੜਕ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ, ਧੜਕ ਭੋਇੰ ਡਾਰਨ
ਫੜਕ ਸੀਸ ਝਾਰਨ, ਮਰੇ ਹਜ਼ਾਰ ਨੇ
ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਲੱਥੇ ਜੰਗ 'ਚ ਸਥਾਰ ਨੇ
ਅਟਕ ਚੜ੍ਹੇ ਆਵਨ, ਅਟਕ ਬੀਰ ਪਾਵਨ
ਅਟਕ ਅਟਕਾਂਵਨ, ਕਹੇ ਉਚਾਰ ਨੇ
ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਲੱਥੇ ਜੰਗ 'ਚ ਸਥਾਰ ਨੇ

ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੇ ਸੱਥਰ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤੇ । ਜਿਹੜੇ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਨਾ, ਏਸੇ ਚਾੱ ਵਿਚ, ਕਿ 'ਗੁਰੂ' ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲੋਂ ਇਨਾਮ ਲਵਾਂਗੇ, ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਨਕਦੋ ਨਕਦ ਇਨਾਮ ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ । ਮੋਹਰਲੀਆਂ ਪਾਲਾਂ ਢਹਿ ਪਈਆਂ, ਮਗਰਲੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਜੜ ਪੈ ਗਈ । ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਵੇਖਿਆ, ਜੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਉੱਖੜ ਗਏ, ਤਾਂ ਸੰਭਾਲਣੇ ਔਖੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਸੋ ਮਾਰ ਕੇ ਲਲਕਾਰਾ ਅਟਕਾੱ ਲਏ ਤੇ ਕਿਹਾ,"ਗਾਜ਼ੀਓ! ਨੱਸੇ ਕਿੱਥੇ ਜਾਂਦੇ ਓ ? ਭੱਜਿਆਂ ਦਿੱਲੀ ਦੂਰ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਪਹੁੰਚਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ । ਕੰਡਾਂ ਵਢਵਾੱ ਕੇ ਮਰੋਗੇ । ਜੇ ਹਰ ਹਾਲ ਮਰਨਾ ਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਰਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਂਗ ਲੜੋ । ਜਿੱਤ ਗਏ, ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲੋਂ ਇਨਾਮ ਮਿਲਣਗੇ, ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਵੋਗੇ । ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਮੌਜਾਂ ਨੇ । ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰੋ । ਫ਼ਤਹਿ ਤੁਹਾਡੀ ਹੈ ।"

ਇਹ ਲਲਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ, ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਫੇਰ ਸੰਭਲ ਗਈਆਂ, ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਬੜਾ ਕਹਿਰੀ ਹੱਲਾ ਕੀਤਾ । ਅੱਗੋਂ ਸਿੱਖ

ਵੀ ਮਰਨ-ਮਾਰਨ ਦੀ ਠਾਣ ਕੇ ਜੁੱਟ ਪਏ ।

ਸਾਕਾ

ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਸੂਰਮੇ ਖਾ ਗੁੱਸਾ ਜੁੱਟੇ
ਚੁਣ ਚੁਣ ਯੋਧੇ, ਯੋਧਿਆਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੱਟੇ
ਘੋੜਿਆਂ ਉਤੇ ਉਡਦੇ, ਲਾਹ ਧਰਤੀ ਸੁੱਟੇ
ਢਹਿਣ ਪਤੰਗ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਜਿਉਂ ਡੋਰ ਨਿਖੁੱਟੇ
ਚਲਣ ਫੁਹਾਰੇ ਖ਼ੂੰਨ ਦੇ ਜਦ ਖੋਪਰ ਫੁੱਟੇ
ਮਟਕੀ ਜਿਵੇਂ ਗੁਲਾਲ ਦੀ ਖਾ ਠੋਕਰ ਟੁੱਟੇ

ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਹੱਲੇ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਚਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਓਧਰ ਭਾਈ ਸੱਯਦ ਬੇਗ ਛੇੜ ਕੇ ਘੋੜਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਭਬਕਿਆ । ਇਹ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਕੌਣ ਸੀ ?

ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੁਰਕਛੇਤਰ ਤੋਂ—ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ—ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ । ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੌ ਸਿੰਘ ਸਨ । ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ,'ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ।' ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਦੋ ਸ਼ਾਹੀ ਜਰਨੈਲ: ਆਲਿਫ਼ ਖ਼ਾਂ ਤੇ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ, ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਫ਼ੌਜ ਸਣੇ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾੜੇ ਕਰ ਲਿਆ, ਪੰਜ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੋਜ਼ ਦਾ (ਇਨਾਮ ਵੱਖਰਾ) ਦੇਣਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ 'ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ । ਰੋਪੜ ਲਾਗੇ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ । ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਵਾਜ ਸੁਣ ਕੇ, ਨੇੜੇ ਸ਼ਕਾਰ ਖੇਡਦਾ ਇਕ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਜੱਥਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ । ਸੋ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਸੌ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਏ। ਲੱਗੇ ਤੀਰ ਗੋਲੀਆਂ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗ ਵੱਸਣ । ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੰਜ ਸੌ ਤੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਕੀ ਟਾਕਰਾ ਹੈ ? ਪਰ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਓਹ ਫ਼ੌਜਾਂ ਸਨ, ਜੋ ਤਨਖ਼ਾਹ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਲੜਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਸਿੰਘ, ਜਿਹੜੇ ਨਿਰੇ ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲੜਦੇ

ਸਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਪੈਸੇ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ, ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਚਾਅ । ਸੋ ਜਿਹੜੇ ਮਰਨ ਚਾਅ ਰੱਖ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ ਭਾੜੇ ਦੇ ਟੱਟੂ ਕਦ ਤੱਕ ਅੜ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਸ਼ਾਹੀ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਪਿਛਾਂਹ ਪੈਣ ਲੱਗੇ। ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ,'ਥੋੜ੍ਹੇ ਜੇਹੇ ਸਿੱਖ, ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਦਬਾਈ ਆ ਰਹੇ ਨੇ । ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ । ਜੇ ਗੁਰੂ ਅਜੇਹਾ ਕਰਾਮਾਤੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਯਾ ਖ਼ੁਦਾਇਆ! ਮੇਰੀ ਦੁਆ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇ । ਗੁਰੂ ਆਪ ਮੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਵੇ । ਜੇ ਉਹ ਠੀਕ ਹੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਰਨੀ ਢਹਿ ਕੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗ ਲਵਾਂਗਾ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਪਾਖੰਡੀ ਸਾਧੂ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਭੇਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।'

ਘਟ ਘਟ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਘੋੜਾ ਛੇੜ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਖਲੋਤੇ, ਤੇ ਕਿਹਾ,"ਭਾਈ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ! ਤੇਰੀ ਦੁਆ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖਲਾ ਹਾਂ । ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਇਛਿਆ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਸਮਝ ਕੇ ਨੇਕੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਪਾਖੰਡੀ ਸਾਧ ਸਮਝ ਕੇ ਤੇਗ਼ ਪਰਖਣੀ ਹੈ ।"

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ਹਸਦਾ ਨੂਰੀ ਚਿਹਰਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰਸਾਉਂਦੇ ਇਲਾਹੀ ਨੇਤਰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਏ, ਤਾਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਘਰ ਕਰ ਗਏ । ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਾ ਖਲੋ ਸਕਿਆ, ਘੋੜਿਓਂ ਉਤਰਿਆ, ਤੇ 'ਮਹਾਰਾਜ' ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ । ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ,"ਮਿਹਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ, ਭਾਈ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ! ਸਾਵਧਾਨ ।"

"ਭਾਈ ਨਹੀਂ, ਦਾਤਾ ! ਅਪਰਾਧੀ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ । ਮਿਹਰ ਤੇ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ, ਗ਼ੁਨਾਹਗ਼ਾਰ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ । ਜੋ ਚਾਹੋ, ਸਜ਼ਾ ਦਿਹੋ ।" ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ।

"ਰਹਿਮਤ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਸਦਾ ਗ਼ੁਨਾਹਗਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਤੇ ਸਜ਼ਾ ? ਇਹੋ ਸਜ਼ਾ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਾਈ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ । ਬੋਲ, ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।" ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਲੂੰ ਲੂੰ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ । ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਵੱਸ ਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਡੂੰਘਾ ਉਤਰ ਗਿਆ । ਉੱਪਰ ਨਿਗ੍ਹਾ ਉਠਾ ਕੇ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,"ਮਹਾਰਾਜ ! ਮੈਨੂੰ ਅਪਣਾ ਬਣਾ ਲਓ । ਬਣਾ ਲਓ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ, ਤੇ ਦਿਹੋ ਹੁਕਮ 'ਸੱਚ' ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਦਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੱਚ ਪਛਾਤਾ ਹੈ, ਕੁਛ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਸਫ਼ਲਾ ਕਰ ਸਕਾਂ ।" ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾ ਕੇ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ, ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸੌ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਸਣੇ, ਆਲਫ਼ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ ਆ ਖਲਾ । ਇਹ ਅਨੋਖੀ ਘਟਨਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਇਕ ਤੀਰ ਦਾ ਫੱਟ ਖਾ ਕੇ ਆਲਫ਼ ਖ਼ਾਂ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ । ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਫ਼ਤਹਿ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਆ ਗਏ। ਓਦੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਯੋਧੇ ਗੁਰੂ ਦਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ।

ਜਿਹੜੇ ਤੰਗ-ਦਿਲ ਬੰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ 'ਸਿੱਖ ਤੇ ਮੁਲਸਮਾਨ, ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਧੁਰੋਂ ਵੈਰ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਹੇ ਜੇਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾਲ ਵੈਰ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਮਜ਼੍ਹਬ ਨਾਲ ਨਹੀਂ।

ਏਹੋ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ, 'ਮਹਾਰਾਜਾ' ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ :

ਮਿਰਜ਼ਾ

ਆ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਬੋਲਿਆ
ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਲਲਕਾਰ
ਓ ਮੈਂ ਘੱਲਿਆ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਆ ਗਿਆ
ਤੇਰਾ ਪਾਜੀਆ ਤੋੜਨ ਹੰਕਾਰ
ਓ ਤੂੰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਦਿਲੀਓਂ ਆ ਗਿਓਂ
ਆਇਓਂ ਕਰਦਾ ਮਾਰੋ ਮਾਰ

ਸੀਤਲ ਹੰਝੂ/78

ਛੇਤੀ ਸਾਂਭ ਲੈ ਤੀਰ-ਕਮਾਨ ਨੂੰ
ਸਦਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਹੋ ਜਾ ਖ਼ਬਰਦਾਰ
ਪਿੱਛੋਂ ਦਿਲ 'ਚ ਰਹੇ ਅਰਮਾਨ ਨਾ
ਪਹਿਲਾਂ ਕਰ ਲੈ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਵਾਰ
ਜੋਟੀਦਾਰ ਮੈਂ ਮੁਢਾਂ ਦਾ ਆ ਗਿਆ
ਵਿਚ ਜੰਗ ਦੇ ਵੰਡਾਉਣ ਪਿਆਰ
ਓ ਤੂੰ ਚਾਕਰ ਹੈ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ
ਦਸਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਤਾਬਿਆਦਾਰ
ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਨਜਿੱਠੀਏ, ਸੈਦ ਖ਼ਾਂ
ਦੋਵੇਂ ਨਿਗਦੇ ਜੁੰਡੀ ਦੇ ਯਾਰ

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ, ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ,'ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਧਨੀ, ਬੜਾ ਮੰਨਿਆਂ-ਪ੍ਰਮੰਨਿਆਂ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਜਿੱਤ ਸਕਾਂਗਾ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਏਹਾ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਵੇ ।ਜੇ ਕਿਸੇ ਝਾਂਸੇ 'ਤੇ ਲਾ ਕੇ, ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਗੰਢ ਲਵਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਮਿਲਵੀਂ ਤਾਕਤ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੜ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ ।' ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਤਾਹਨੇ-ਮਿਹਣੇ ਦੇ ਕੇ, ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਗੰਢਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤੀਰ ਲਾ ਕੇ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ । ਦੋਵੇਂ ਜਰਨੈਲ ਇਉਂ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਝੋਕ

ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ : ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਬੋਲੇ ਅੱਗੋਂ ਭਰਿਆ ਗ਼ੁਮਾਨ ਦਾ
ਅੱਖੀਂ ਰੱਤ ਡੁਹਲਣ ਚਿਹਰਾ ਭਖਦਾ ਜਵਾਨ ਦਾ
ਕਹਿੰਦਾ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਹੈ ਜਾਣਦਾ
ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਾਂ ਨਾ ਬੱਧਾ ਈਮਾਨ ਦਾ

ਮਾਰੀ ਮੱਤ ਤੇਰੀ, ਦਾਗ਼ ਕੁਲ ਨੂੰ ਲਗਾਇਓ ਈ
ਕਾਫ਼ਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗ ਕੇ ਦੀਨ ਗੁਆਇਓ ਈ
ਉ ਕਾਫ਼ਰ ਦੇ ਮਗਰ ਕਮਲਿਆ

ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ : ਬੋਲੇ ਸੱਯਾਦ ਮੁੱਖੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਚਾਰ ਕੇ
ਸੱਚ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ! ਵੇਖੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕੇ
ਆਇਓ ਚੜ੍ਹ ਕਲਗੀਧਰ ਤੇ ਜਾਵੇਂਗਾ ਹਾਰ ਕੇ
ਆਫ਼ਤ ਗਲ ਪਾ ਲਈ, ਸੁੱਤਾ ਸ਼ੇਰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ
ਵੇਲਾ ਈ ਚਰਨ ਪਕੜ ਲੈ ਛੱਡ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ
ਕਾਫ਼ਰ ਨਾ ਆਖ ਬੇਸਮਝਾ ! ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ
ਉ ਕਾਫ਼ਰ ਨਾ ਆਖ ਕਮਲਿਆ

ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ : ਕਲਗੀਧਰ ਕਿਹੜਾ ? ਅੱਗੇ ਵੇਖੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੇ
ਕੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਉਹਦੇ ? ਕੀਹਨੇ ਝੱਲਣੀਆਂ ਮਾਰਾਂ ਨੇ
ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਅੜਨਾ, ਮਿਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਨੇ
ਛੱਡ ਕੇ ਨੱਸ ਜਾਣਾ, ਉਹਦੇ ਜੁੰਡੀ ਦੇ ਯਾਰਾਂ ਨੇ
ਹੱਲਾ ਨਹੀਂ ਝੱਲਣਾ, ਜੀਹਨੂੰ ਐਨਾ ਵਡਿਆਈਓ ਈ
ਕਾਫ਼ਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਦੀਨ ਗੁਆਇਓ ਈ
ਉ, ਕਾਫ਼ਰ ਦੇ ਮਗਰ ਕਮਲਿਆ

ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ : ਕਲਗੀਧਰ ਰੂਪ ਹਰੀ ਦਾ, ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਉਇ
ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਆਇਆ, ਦੇਹ ਧਰ ਕਰਤਾਰਉਇ
ਖੋਹਣ ਕੀ ਖੁਹਣਾ ਉਹਦਾ, ਤੇਰੀ ਤਲਵਾਰ ਉਇ
ਤੇਰੇ ਜਹੇ ਲੱਖਾਂ ਉਹਦੇ ਹਨ ਪਾਣੀਹਾਰ ਉਇ
ਜਿੱਤ ਲੇਗਾ ਕੌਣ ? ਮੂਰਖਾ ! ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਯਾਰ ਨੂੰ
ਕਾਫ਼ਰ ਨਾ ਆਖ, ਬੇਸਮਝਾ ! ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ

ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ : ਕੌਣ ? ਕੀ ਤਾਕਤ ? ਕੀ ਉਸ ਮੇਰੇ ਨਾਂ ਲੜਨਾ ! ਉਇ

ਬਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਹਦੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਕੀ ਅੜਨਾ, ਉਇ
ਜੰਗ ਵਿਚ ਲਲਕਾਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਮੈਂ ਫੜਨਾ, ਉਇ
ਜਿਉਂਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਬੇੜੀਆਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਖੜਨਾ, ਉਇ
ਜੀਹਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਕਹਿਕੇ ਵਡਿਆਇਓਈ
ਕਾਫ਼ਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਦੀਨ ਗੁਆਇਓ ਈ

ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ : ਕਰਨਾ ਹੈ ਨਾਸ ਤੇਰਾ, ਤੇਰੇ ਹੰਕਾਰ ਨੇ
ਖਾਣੇ ਫੜ ਬਾਜ਼ ਸੈਦ ਖ਼ਾਂ, ਚਿੜੀਆਂ ਦੀ ਡਾਰ ਨੇ
ਲਾਇਆ ਹੈ ਮੱਥਾ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਘੱਟਣਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ
'ਸੀਤਲ' ਜੀ ਸਾਹਵੇਂ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨੇ ਕਿਸ ਵਾਰ ਨੇ
ਝੱਲੇਂਗਾ ਕਿਹੜੀ ਨੂਰੀ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨੂੰ
ਕਾਫ਼ਰ ਨਾ ਆਖ, ਬੇਸਮਝਾ, ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ
ਉ ਕਾਫ਼ਰ ਨਾ ਆਖ ਕਮਲਿਆ !

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ-ਕੁ ਚੋਭ ਜੇਹੀ ਲੱਗੀ ਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ, ਕੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਵਿਚ ? ਬੀਬੀ ਨਸੀਰਾਂ ਵੀ ਓਸੇ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਨੰਦ ਲਾਲ ਵਰਗੇ ਓਹਦੇ ਬੂਹੇ 'ਤੇ ਫ਼ਕੀਰ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਨੇ । ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਵੀ ਜਰਨੈਲੀ ਛੱਡ ਕੇ ਓਸੇ ਦਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਹੋਵੇਗਾ, ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤਾਂ ਆਵੇ ?' ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਭਬਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ :

ਵਾਰ

ਭਰਿਆ ਰੋਹ ਦਾ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਬੋਲਿਆ
ਦੋਹਾਂ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਅੱਗ ਬਰਸਾ
ਐਡਾ ਸੂਰਮਾ ਉਹ ਹਿੰਦ ਦਾ ਪੀਰ ਜੇ
ਆਵੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤੇਗ਼ ਉਠਾ
ਉਹਲੇ ਵਾਂਗ ਕਾਇਰਾਂ ਦੇ ਬੈਠ ਕੇ

ਰਿਹਾ ਓਪਰੇ ਪੁੱਤ ਮਰਵਾ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੁਕੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ
ਜਿਹੜੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਗਏ ਨੇ ਆ
ਜਿਉਂਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤੇਰੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੂੰ
ਹੱਥੀਂ ਪੁੱਠੀਆਂ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਲਾ
ਉਹਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਢਾਹ ਕੇ
ਦੇਊਂ ਖ਼ਾਕ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ
ਮੇਰੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭੱਥੇ ਵਿਚ ਤੀਰ ਨੇ
ਦੇਊਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਤਬਕ ਹਿਲਾ
ਅਰਸ਼ ਕੰਬਦਾ ਕਮਾਨ ਦੀ ਤੜਾਕ ਤੋਂ
ਮੇਰੀ ਤੇਗ਼ ਕੋਲੋਂ ਕੰਬਦਾ ਖ਼ੁਦਾ
ਧੁੰਮਾਂ ਜੀਹਦੀਆਂ ਨੇ ਪਈਆਂ ਸਾਰੇ ਜੱਗ 'ਤੇ
ਮੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤਾਂ ਓਸ ਨੂੰ ਲਿਆ
ਵਾਰ ਇਕ ਵੀ ਜੇ ਰੋਕ ਗਿਆ 'ਸੀਤਲਾ'
ਦੇਵੀਂ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਵਟਾ

ਓਧਰ ਘਟ ਘਟ ਦੀ ਜਾਨਣਹਾਰੇ, ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲੇ, 'ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਦਾਤਾ ਜੀ' ਸੋਚਦੇ ਹਨ,'ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੋਹਾ ਭਖ ਕੇ ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੱਟ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਈਏ, ਜੇ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਣ ਉਤਰ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਤੋੜਨ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਹੰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੋੜ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਹੈ ।' ਛੇੜ ਕੇ ਘੋੜਾ 'ਮਹਾਰਾਜ' ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਏ ਤੇ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ :

ਕੋਰੜਾ

ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁੱਝ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਪੀਰ ਜੀ
ਘੋੜਾ ਛੇੜ ਆਏ ਨੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਜੀ

ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬੋਲੇ,'ਸਾਂਭ ਲੈ ਕਮਾਨ ਓਇ
ਦਿਲ 'ਚ ਨਾ ਸੈਦ ਖ਼ਾਂ ! ਰਹੇ ਗੁਮਾਨ ਓਇ
ਆਇਆ ਏਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਕਰਦਾ
ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦਾ
ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਾ ਹੋਇਓਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਓਇ
ਦਿਲ 'ਚ ਨਾ ਸੈਦ ਖ਼ਾਂ ! ਰਹੇ ਗੁਮਾਨ ਓਇ
ਜੀਹਨੂੰ ਕੰਡ ਓਹਲੇ ਸੈਂ ਪਿਆ ਵੰਗਾਰਦਾ
ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤਾ ਤੈਨੂੰ ਲਲਕਾਰਦਾ
ਮੁਦਤਾਂ ਦੇ ਸਾਂਭੇ ਅਜ਼ਮਾੱ ਲੈ ਬਾਣ ਓਇ !
ਦਿਲ 'ਚ ਨਾ ਸੈਦ ਖ਼ਾਂ ! ਰਹੇ ਗੁਮਾਨ ਓਇ
ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਰ ਕਰ ਕਢ ਲੈ ਗ਼ੁਬਾਰ ਓਇ
ਫੇਰ ਪੱਛੋਤਾਵੇਂਗਾ ਗਿਉਂ ਜਾਂ ਹਾਰ ਓਇ
ਕੱਚੇ ਤੰਦ ਵਾਂਗ ਟੁੱਟ ਜਾਣਾ ਮਾਨ ਓਇ
ਦਿਲ 'ਚ ਨਾ ਸੈਦ ਖ਼ਾਂ ! ਰਹੇ ਗੁਮਾਨ ਓਇ

"ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ! ਤੇਰੀ ਦੁਆ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਤੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖਲਾ ਹਾਂ । ਦਿਲ ਦੇ ਚਾੱ ਪੂਰੇ ਕਰ ਲੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਰ ਕਰ ਲੈ ਮਤਾਂ ਕੋਈ ਪਛਤਾਵਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਪਹਿਲਾ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਉਧਾਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਰਖਦਾ ਨਹੀਂ ।"

ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਕੰਬ ਗਿਆ । ਨਿਗ੍ਹਾ ਉਚੀ ਕਰਕੇ ਵੇਖ਼ਿਆ,'ਮਹਾਰਾਜ' ਦੀ ਕਲਗ਼ੀ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਪਿਆ, ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਫਿਰ ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਉਤਾਂਹ ਤਕਿਆ, ਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਗਿਆ । ਸੋਚਦਾ ਹੈ,'ਯਾ ਖ਼ੁਦਾ ! ਇਹੋ ਹੈ ਹਿੰਦ ਦਾ ਪੀਰ! ਏਹੋ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ਰ ਆਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ? ਜੇ ਇਹ ਕਾਫ਼ਰ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਨੂਰ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਕੀ ਮੈਂ ਏਸਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਢਹਿ ਕੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗ ਲਵਾਂ ? ਜਿਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਏਨੀ ਮਿਠਾਸ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਨੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਏਨੀ ਖਿੱਚ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਹਿਮ ਕਿੰਨਾ

ਕੁ ਹੋਵੇਗਾ... ।'

ਏਸ ਪਾਸੇ ਜ਼ਰਾ-ਕੁ ਦਿਲ ਝੁਕਿਆ ਹੀ ਸੀ, ਜਾ ਹੰਕਾਰ ਫੇਰ ਤੜਫ ਉਠਿਆ। ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ, ਜੇ ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹਦੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗਾ ਹੈ । ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਆਖਣਗੇ, ਕਿ ਘਰ ਬੈਠਾ ਜ਼ਬਾਨੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਸੂਰਮਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਫੋਕੀਆਂ ਫੜ੍ਹਾਂ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਜਦ ਕਿਸੇ ਯੋਧੇ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਝਾਲ ਨਾ ਝੱਲ ਸਕਿਆ, ਗੀਦੀ ਬਣ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਡਿੱਗਾ ਹੈ । ਏਸ ਗੀਦੀ-ਪੁਣੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮਰਨਾ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ। ਹਥਿਆਰ ਉਠਾਓ, ਅੱਗੇ ਜਿਹੜੀ ਹੋਊ, ਵੇਖੀ ਜਾਊ। ਤੂੰ ਤੀਰ ਚਲਾ ।'

ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਂਦਿਆ ਹੀ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਗੁਰੂ-ਦਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਨਿਉਂ ਗਿਆ । ਉਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,'ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੱਥ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਲਾਜ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ ?' ਹੰਕਾਰ ਨੇ ਫਿਰ ਅੰਦਰੋਂ ਕਿਹਾ,'ਓ ਖ਼ੁਦਾ ਕਿਸੇ ਡਿਠਾ ਏ ?'

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਸਿਰ ਝੁਕਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਤਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । 'ਗਿਆਨ' ਤੇ 'ਹੰਕਾਰ' ਦਾ ਅੰਦਰ ਘੋਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹੰਕਾਰ ਨੇ ਫੇਰ ਇਕ ਵਾਰ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ,'ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ! ਕਮਾਨ ਉਠਾ ਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾ । ਜੇ ਲੱਗ ਗਿਆ ਨਸ਼ਾਨੇ, ਤਾਂ ਪੌਂ ਬਾਰਾਂ । ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕਹੇਗੀ ਕਿ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਜ਼ਮਾਨਾ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਦਾ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਸੈਦ ਖਾਨ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ । ਤੇ ਜੇ ਕਿਸਮਤ ਹਾਰ ਦੇ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਵਲੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਰਨਾ ਵੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸੌਦਾ ਹੈ ।'

ਉਹ ਕਮਾਨ ਉਠਾ ਕੇ ਤੀਰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਸਾਧਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਹੁਣ ਚਲਾਵੇ ਕੌਣ? ਤੇ ਚਲਾਵੇ ਕੀਹਦੇ ਉਤੇ ? ਦਿਲ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ । ਆਤਮਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਢੱਠੀ ਪਈ ਹੈ । ਅੰਤ ਸਤ ਧਰਮ ਦੀ ਜੈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਗੱਡੀ

ਖਲੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ
ਸੈਦ ਖ਼ਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਡੋਲਿਆ
ਯਾਦ ਆ ਗਈਆਂ ਨਸੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਖੀਆਂ
ਸਿੱਖਿਆਂ ਸੱਯਾਦ ਬੇਗ ਦੀ
ਦਿਲ ਖੁੱਸਦਾ, ਆਤਮਾ ਘਿਰਦੀ
ਮਾਣ ਦਾ ਬੁਰਜ ਢਹਿ ਗਿਆ
ਅੱਖਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ
ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਨੂਰਾਨੀ ਮੁੱਖੜਾ
ਤਾਬ ਝੱਲ ਨਾ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਕਦਾ
ਫੇਰ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਸੋਚਦਾ :
ਅੱਲਾਹ ਜਾਣਦਾ, ਸਮਝ ਨਾ ਆਉਂਦੀ
ਏਸ ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤ ਕੋਈ
ਅੱਗੇ ਸੈਂਕੜੇ ਲੜਾਈਆਂ ਵੇਖੀਆਂ
ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਲ ਡੋਲਿਆ
ਕੇਈ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚਮਰੇ
ਵਹਿਣ ਕਈ ਵਗਾਏ ਖ਼ੂੰਨ ਦੇ
ਕੱਢੇ ਬਾਣ ਪੱਥਰਾਂ 'ਚੋਂ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ
ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੱਥ ਕੰਬਿਆ
ਅੱਜ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵੀ ਉਤਾਂਹ ਨਹੀਂ ਉਠਦੀ
ਕਾਲਜੇ ਨੂੰ ਘੇਰਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ
ਜੋਤੀ ਪੀਰ ਦੇ ਇਲਾਹੀ-ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ
ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਝੱਲ ਸਕਦਾ
ਉਹਦੀ ਕਲਗ਼ੀ ਦੀ ਝਲਕ ਨਿਰਾਲੀ
ਮਨ ਮੇਰਾ ਮੋਹ ਖੜਿਆ
ਉਹਦਾ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿੰਮ੍ਹਾ-ਨਿੰਮ੍ਹਾ ਹੱਸਣਾ

ਘਾਇਲ ਕਰ ਗਿਆ ਜਿੰਦੜੀ
ਚਿੱਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਚਰਨ ਫੜ ਚੁੰਮ ਲਾਂ
ਐਪਰ ਵਡੱਪ ਮਾਰਦਾ
ਸ਼ਾਨ ਪਿਛਲੀ ਪਈ ਲਲਕਾਰੇ
ਮਾਣ ਮਾਰੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਾ
ਕਰ ਹੌਸਲਾ ਕਮਾਨ ਜੇ ਚੁੱਕਦਾਂ
ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਡਿਗ ਪਏ
ਜਿਵੇਂ ਰੇਤ ਦਾ ਮੁਨਾਰਾ ਢਹਿੰਦਾ
ਮੇਰਾ ਇਉਂ ਸਰੀਰ ਕਿਰਦਾ
ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਫੁਹਾਰੇ ਵਾਂਗੂੰ,
ਨੇਤਰਾਂ ਨੇ ਲਾਈਆਂ ਛਹਿਬਰਾਂ
ਹੁਣ ਹੋਰ ਨਾ ਸਹਾਰਾ ਹੋਵੇ
ਭੱਠ ਪਈਆਂ ਅਹੁਦੇਦਾਰੀਆਂ
ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਾਰੀ
ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਰ ਦਿਆਂ
'ਸਾਈਆਂ ! ਰੱਖ ਲੈ !' ਆਖਦਾ ਹੋਇਆ
ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਆਣ ਡਿਗਿਆ
'ਤੇਰੇ ਬਾਝ ਨਾ ਆਸਰਾ ਕੋਈ
ਰੱਖ ਲੈ ਗ਼ਰੀਬ ਜਾਣ ਕੇ
ਹਉਮੈ ਅਗਨੀ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਲੇ
ਸੜਦੇ ਸੀਨਿਆਂ ਨੂੰ
ਠਾਰਦੇ ! ਠਾਰਦੇ !
ਚਰਨੀ ਡਿੱਗਿਆਂ ਦੇ ਬੇੜੇ ਤਾਰਦੇ ।'

ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੂਰਜ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉੱਡ ਗਿਆ । ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ । ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਉਠਾ ਕੇ ਕਿਹਾ :

ਕਬਿੱਤ

ਫੇਰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨਿੰਮ੍ਹੇ ਨਿੰਮ੍ਹੇ ਹੱਸ਼ ਬੋਲੇ
ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ! ਉਠ ਜ਼ਰਾ ਸਾਂਭ ਲੈ ਕਮਾਨ ਭਈ
ਤੀਰ ਅਜ਼ਮਾਂ ਲੈ, ਉਠ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰ
ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖਲੋਤਾ ਤੇਰੇ ਕੱਲ੍ਹਾ ਹੀ ਮੈਂ ਆਨ ਭਈ
ਹੁੰਦੇ ਸਿੰਦੇ ਤਾਣ ਕਿਉਂ ਨਿਤਾਣਾ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗਿਆ ਏਂ
ਐਡੀ ਛੇਤੀ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਛੱਡਦੇ ਜੁਆਨ ਭਈ
ਕਿਸੇ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੋਣਾ ਸੂਰਮਾ ਨਾ ਮੰਨਦਾ ਏ
ਜਦੋਂ ਤਕ ਹੋਣ ਵਿਚ ਦੇਹੀ ਦੇ ਪਰਾਨ ਭਈ

ਹਜ਼ੂਰ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਉਠਿਆ । ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁੱਝ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਣ ਲਹਿ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਛਤਾਵੇ ਦੇ ਹੰਝੂ ਵਹਿ ਰਹੇ ਸਨ । ਗੁਰੂ ਦਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਕਿਹਾ,'ਹਾਂ, ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ! ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਸੀ ।'

ਹੁਣ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਚੁੱਪ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਿਆ । ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,'ਹੇ ਦਾਤਾ ! ਉਹ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਭ ਤੇਰਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ।' ਗਲ ਵਿਚ ਪੱਲਾ ਪਾ ਕੇ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ :

ਮਾਹੀਆ

ਬਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਮੇਰਾ ਜੀ
ਮੈਂ ਵਿਚ 'ਮੈਂ' ਨਾ ਰਹੀ, ਹੁਣ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇਰਾ ਜੀ
ਲੇਖ ਉਘੜ ਖਲੋਤੇ ਨੇ.
ਮਾਹੀਆ ! ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੇ ਪਾਪ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਧੋਤੇ ਨੇ
ਤੇਰੇ ਦਰ ਦੇ ਗੋਲੇ ਜੀ
ਮਾਫ਼ ਕਰ ਮਿਹਰਾਂ ਵਾਲਿਆ, ਫਿੱਕੇ ਬੋਲ ਜੋ ਬੋਲੇ ਜੀ

ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ,"ਸੈਦ

ਖ਼ਾਨ! ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ 'ਪਿਆਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ' ਹੈ । ਜੇ ਤੂੰ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੈਂ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ । ਤੇ ਜੇ ਤੂੰ ਹੁਣ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਵੀ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਲੁਟਾਉਂਦੇ ਹਾਂ । ਤੇਰੀ ਭੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਤੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰੋਂ 'ਸਿਮਰਨ' ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ਦੇ ਹਾਂ ।"

ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਝੁਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਚੁੰਮੇ, ਹਥਿਆਰ ਧਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ 'ਸੱਤਿਨਾਮ' ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਪਹਾੜਾਂ ਵੱਲੇ ਤੁਰ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਕਈ ਸਾਲ ਤਪ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ।

ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ 'ਸੈਦੇ ਸ਼ਾਹ' ਫ਼ਕੀਰ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ । ਇਹ ਹੈ ਮੇਰੇ ਦਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਜਿੱਤ ।

ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਿਖਿਆ : 1-8-37 ਈ:

ਗੱਡੀ ਮਾਤ ਲੋਕ

'ਸੀਤਲ' ਬਗੀਚੇ ਅੰਦਰ
ਕੀ ਜੀਵਨ ਹੈ ਫੁੱਲ ਦਾ
ਕੱਲ੍ਹ ਡਾਲੀ 'ਤੇ ਫੁੱਲਿਆ ਬੈਠਾ
ਅੱਜ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲਦਾ

ਗੱਡੀ ਭਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਨੇ ਤੋਰੀ
ਮਾਤ ਲੋਕ ਆ ਵੜਦੀ
ਮਾਤਲੋਕ ਦੀ ਮੋਹ ਲਿਆ ਮਾਇਆ
ਸਤਿਗੁਰ ਵਿੱਸਰ ਗਿਆ
ਗੋਦੀ ਬੈਠ ਕੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦੁਧ ਪੀਤਾ
ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ
ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਆਤਮਾ ਹੈ ਸਾਫ਼ ਰੂਪ ਰੱਬ ਦਾ
ਮਮਤਾ ਦੇ ਦਾਗ਼ ਲੱਗ ਗਏ
ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਗੁਆ ਲਈ ਐਵੇਂ
ਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖਿਹਡ ਕੇ
ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹੋਸ਼ ਕੁਝ ਆਈ
ਪੈਦਾ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ।
ਮੁੱਛਾਂ ਫੁੱਟੀਆਂ ਦਮਕ ਰੰਗ ਮਾਰੀ
ਅੱਖੀਆਂ ਹੋਰ ਹੋ ਗਈਆਂ
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਨੇ ਜਮਾੱ ਲਏ ਡੇਰੇ
ਲੋਭ ਨੇ ਵਿਛਾਈਆਂ ਜਾਲੀਆਂ
ਪੰਜ ਡਾਕੂਆਂ ਮਚਾਈ ਜੁੱਗ-ਗਰਦੀ
ਸੁੰਞਾ ਘਰ ਵੇਖ ਲੁੱਟਿਆ

ਸੁੱਧ ਰਹੀ ਨਾ ਧਰਮ ਦੀ ਕੋਈ
ਬਣਿਆਂ ਰੱਬ ਫਿਰਦਾ
ਕੰਮਾਂ ਮੰਦਿਆਂ 'ਚ ਲੱਗ ਕੇ ਗੁਆ ਲਏ
ਦੋ ਦਿਨ ਜੋਬਨ ਦੇ
ਜਿਵੇਂ ਰੁੱਖ ਦਾ ਢਲੇ ਪਰਛਾਵਾਂ
ਢਲ ਗਿਆ ਜੋਬਨ ਵੀ
ਕੇਸਾਂ ਕਾਲਿਆਂ ਬਦਲ ਲਈ ਕਾਇਆ
ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਗਏ ਦੁਧ ਵਰਗੇ
ਬਲ ਟੁਟਿਆ ਬੁਢੇਪਾ ਆਇਆ
ਸੰਗੀਆਂ ਨੇ ਸਾਥ ਛੱਡਿਆ
ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਣੋਂ ਰਹੀਆਂ, ਕੰਨ ਸੁਣਨੋਂ
ਦੰਦਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ
ਸਾਫ਼ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ
ਪੱਖੇ ਵਾਂਗ ਸਿਰ ਹਿੱਲਦਾ
ਬੈਠਾ ਝੂਰਦਾ ਕੰਧਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ
ਕੀਤੀਆਂ ਕਰਮਾਂ 'ਤੇ
ਬਿਨਾਂ ਬੰਦਗੀ ਗੁਆ ਲਈ ਸਾਰੀ
ਰੋਂਦਾ ਮਰ ਚੱਲਿਆ
ਦੇਹੀ ਮੱਖਣ ਮਲਾਈਆਂ ਦੀ ਪਾਲੀ
ਭੇਟਾ ਹੋ ਗਈ ਅਗਨੀ ਦੇ

ਸੱਜਣਾ ! ਸੱਜਣਾ !
ਏਥੇ ਜੋ ਘੜਿਆ, ਸੋ ਭੱਜਣਾ

20-5-35 ਈ:

ਹੀਰਾ ਜਨਮ

ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਆਇਓਂ ਬੰਦਿਆ, ਘੱਲਿਆ ਕਰਤਾਰ ਦਾ
ਜੋਤਿ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਤੂੰ, ਰੂਪ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ
ਥਾਪਿਆ ਸਰਦਾਰ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ
ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਭੁੱਲ ਗਿਓਂ ਨਾਮ ਦਾਤਾਰ ਦਾ
ਸਾਫ਼ ਰੂਹ ਰੱਬੀ, ਧੱਬੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਲਾਉਂਦਾ ਏਂ
ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ, ਹੀਰਾ ਜਨਮ ਗੁਆਉਂਦਾ ਏਂ
ਉ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕਮਲਿਆ !
ਮਮਤਾ ਮੋਹ ਵਧ ਗਏ, ਪੈ ਗਿਆ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਉਇ
ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਟੁੱਟ ਗਈ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਤਾਰ ਉਇ
ਲੋਭ ਦੇ ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਹੋ ਕੇ ਅਸਵਾਰ ਉਇ
'ਮੈਂ ਮੈਂ' ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇਂਦਾ ਫਿਰਦੈਂ ਬਜ਼ਾਰ ਉਇ
ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਦਲਾਲਾਂ ਹੱਥੀਂ ਰਾਸ ਲੁਟਾਉਂਦਾ ਏਂ
ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ, ਹੀਰਾ ਜਨਮ ਗੁਆਉਂਦਾ ਏਂ
ਉ, ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕਮਲਿਆ !
ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਖਿਹਡਾਂ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰੀਆਂ
ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਸੀ ਮਾਂ ਪਿਉ ਤਾਈਂ, ਤੇਰੀਆਂ ਸਰਦਾਰੀਆਂ
ਸਮੇਂ ਰੰਗ ਵੱਟਿਆ, ਜੋਬਨ ਦਮਕਾਂ ਫਿਰ ਮਾਰੀਆਂ
ਖ਼ਾਹਸ਼ਾਂ ਨੇ ਉਠੀਆਂ ਅੰਦਰੋਂ ਫੜ ਕੇ ਕਟਾਰੀਆਂ
ਫੈਸ਼ਨ ਦੀ ਸਾਣ ਉਤੇ ਲਾ ਲਾ ਚਮਕਾਉਂਦਾ ਏਂ
ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ, ਹੀਰਾ ਜਨਮ ਗੁਆਉਂਦਾ ਏਂ
ਉ, ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕਮਲਿਆ !

ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਹੱਥੀਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ
ਬੌਰਾ ਹੋ ਚੜ੍ਹ ਗਿਉਂ ਟੇਟੇ ਕਾਮ ਬਲਵਾਨ ਦੇ
ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸਭ ਜਤ ਸਤ, ਮਸਲੇ ਭੁੱਲ ਗਏ ਈਮਾਨ ਦੇ
ਭੁੱਲ ਗਿਉ ਈ ਇਕ ਦਿਨ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਾ ਭਗਵਾਨ ਦੇ
ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੰਢੇ ਖਿੰਡਾਉਂਦਾ ਏਂ
ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ, ਹੀਰਾ ਜਨਮ ਗੁਆਉਂਦਾ ਏਂ
ਉ, ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕਮਲਿਆ !
ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਸਿੱਖਿਓਂ ਪਾਪ ਕਮਾਵਣੇ
ਨਾਰੀ, ਪੁੱਤ, ਧੀਆਂ ਅੱਗੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਣੇ
ਜੋੜੇ ਗੰਜ ਕਾਰੂੰ ਵਾਂਗੂ ਮਿਲਣੇ ਨਹੀਂ ਖਾਵਣੇ
ਰਹਿ ਜਾਣੇ ਸੁੰਞੇ ਇਕ ਦਿਨ ਮਹਿਲ ਡਰਾਵਣੇ
ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਕੁੱਲੀਆਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਢਾਹੁੰਦਾਂ ਏਂ
ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ, ਹੀਰਾ ਜਨਮ ਗੁਆਉਂਦਾ ਏਂ
ਉ, ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕਮਲਿਆ !
ਝਾੜ ਹੱਥ ਤੁਰਨਾ ਇਕ ਦਿਨ ਛੱਡ ਕੇ ਜਹਾਨ ਉਇ
ਬਿਖੜੇ ਰਾਹ ਜਿੱਥੋਂ ਕੱਲ੍ਹੀ ਲੰਘੇਗੀ ਜਾਨ ਉਇ
ਪਲ ਪਲ ਦਾ ਲੇਖਾ ਅੱਗੇ ਮੰਗੂ ਭਗਵਾਨ ਉਇ
'ਸੀਤਲ' ਜੀ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੇ ਕਰਨੀ ਪਰਵਾਨ ਉਇ
ਕਿਹੜੀ ਮੱਤ ਲੱਗੋਂ ਮੂਰਖਾ ਫਾਹੀਆਂ ਗਲ ਪਾਉਂਦਾ ਏਂ
ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ, ਹੀਰਾ ਜਨਮ ਗੁਆਉਂਦਾ ਏਂ
ਉ, ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕਮਲਿਆ !

19-8-38 ਈ:

ਵਾਹੀਵਾਨ

ਮੈਂ ਗੱਭਰੂ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਲ ਮੇਰੀਆਂ ਬਾਂਹਵਾਂ
ਮੈਂ ਰੱਜ ਰੱਜ ਮਾਣਾਟ ਹੀਰਿਆ ! ਤਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ
ਮੇਰੇ ਖੇਤੀਂ ਸੋਨਾ ਦੱਬਿਆ ਦੱਸਿਆ ਔਲਿਆਵਾਂ
ਮੈਂ ਫੋਲਾਂ ਧਰਤੀ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਕਿਸਮਤ ਅਜ਼ਮਾਵਾਂ
ਮੇਰੇ ਫਿਰਨ ਟਰੈਕਟਰ ਘੂਕਦੇ ਜ਼ਿਦ ਨਾਲ ਹਵਾਵਾਂ
ਮੈਂ ਮਿੱਟੀ ਮੁੜ੍ਹਕੇ ਨਾਲ ਗੋ ਜਦ ਬੀਜ ਰਲਾਵਾਂ
ਤਾਂ ਪੁੰਗਰਨ ਕਣਕਾਂ ਸਾਵੀਆਂ ਕਿਆ ਅਜਬ ਅਦਾਵਾਂ
ਮੇਰੇ ਖੇਤੀਂ ਝੁੰਮਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਤਕ ਸ਼ੋਖ ਕਪਾਹਵਾਂ
ਮੈਂ ਢੱਕਾਂ ਨੰਗ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਤਨ ਪਰਦਾ ਪਾਵਾਂ
ਜੋ ਦੱਸੇ ਗੁਰ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਮੈਂ ਅਮਲ ਕਮਾਵਾਂ
ਮੈਂ ਖਾਦਾਂ ਪਾ, ਛਿੜਕਾਉ ਕਰ, ਨਿੱਤ ਉਪਜ ਵਧਾਵਾਂ
ਮੈਂ ਦੇਵਾਂ ਰਿਜ਼ਕ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਨਾਲੇ ਰੱਜ ਰੱਜ ਖਾਵਾਂ

28-8-64

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੋਮੇ

(ਇਸ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਦਾ ਸਾਰ-ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਆਲੋਚਨਾ ਹੈ)

ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ— ਇਸ ਵਿਚ ਹਨ :

੧. ਸਿਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ, ਕਰਤਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ।
੨. ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ, ਕਰਤਾ ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ ।
੩. ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਛੇਵੀਂ ।
੪. ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮਾ, ਕਰਤਾ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿੱਬਰ

ਦੂਜਾ ਭਾਗ- ਇਸ ਵਿਚ ਹਨ :-

੧. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਹਿਮਾ, ਕਰਤਾ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ ।
੨. ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ,, ,, ,,
੩. ਪਰਚੀਆਂ ਸੇਵਾਦਾਸ ਉਦਾਸ ।
੪. ਨੌਂ ਗੁਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ।

ਤੀਜਾ ਭਾਗ-

ਇਸ ਵਿਚ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ 'ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਹੈ।

ਚੌਥਾ ਭਾਗ-

ਇਸ ਵਿਚ 'ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ' (ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦਸ ਰਾਸਾਂ ਹਨ ।

ਪੰਜਵਾਂ ਭਾਗ-

ਇਸ ਵਿਚ 'ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ' ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ।

ਸੀਤਲ ਹੰਝੂ/94

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਰਚਿਤ

ਇਤਿਹਾਸ :-

੧. ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ, ੨. ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੩. ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ, ੪. ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆਂ, ੫ ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਘਰਾਣੇ, ੬. ਸਿੱਖਰਾਜ ਤੇ ਸ਼ੇਰੇ-ਪੰਜਾਬ

੭. ਸਿੱਖਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆ ੮. ਦੁਖੀਏ ਮਾਂ-ਪੁੱਤ ੯. ਲਾਸਾਨੀ ਸ਼ਹੀਦ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ, ੧੦. ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਖਾ, ੧੧. ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ, ੧੨. ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ ਤੇ ਯੋਧੇ, ੧੩. ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ, ੧੪. ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੋਮੇ, ਪੰਜ ਭਾਗ, ੧੫. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣਿਕ ਪਾਤਰ ਤੇ ਭਗਤ, ੧੬. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ, ੧੭. ਮੇਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲੈਕਚਰ, ੧੮. ਵੇਖੀ ਮਾਣੀ ਦੁਨੀਆਂ (ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ)

ਨਾਵਲ :

੧. ਜੁੱਗ ਬਦਲ ਗਿਆ, ੨. ਤੂਤਾਂ ਵਾਲਾ ਖੂਹ, ੩. ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ, ੪. ਈਚੋਗਿਲ ਨਹਿਰ ਤੱਕ, ੫. ਕਾਲੇ ਪਰਛਾਵੇਂ, ੬. ਜ਼ੰਗ ਜਾਂ ਅਮਨ, ੭. ਮੁੱਲ ਦਾ ਮਾਸ, ੮. ਪਤਵੰਤੇ ਕਤਲ, ੯. ਵਿਜੋਗਣ, ੧੦. ਅੰਨ੍ਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ, ੧੧. ਦੀਵੇ ਦੀ ਲੋ ੧੨. ਬਦਲਾ, ੧੩. ਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਪੈਸਾ ੧੪. ਪ੍ਰੀਤ ਕਿ ਰੂਪ ੧੫. ਧਰਤੀ ਦੀ ਬੇਟੀ ੧੬. ਸੁੰਞਾਂ ਆਹਲਣਾ ੧੭. ਧਰਤੀ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ੧੮. ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ, ੧੯. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ , ੨੦. ਤਿੰਨ ਛੋਟੇ ਇਨਾਮੀ ਨਾਵਲ

ਵਾਰਾਂ :-

੧. ਸੀਤਲ ਕਿਰਣਾਂ, ੨. ਸੀਤਲ ਸੁਨੇਹੇ, ੩. ਸੀਤਲ ਹੰਝੂ, ੪. ਸੀਤਲ ਹੁਲਾਰੇ

੫. ਸੀਤਲ ਤਰੰਗਾਂ, ੬. ਸੀਤਲ ਪ੍ਰਸੰਗ, ੭. ਸੀਤਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ੮. ਸੀਤਲ ਤਰਾਨੇ ੯. ਸੀਤਲ ਵਾਰਾਂ, ੧੦. ਸੀਤਲ ਤਾਂਘਾਂ, ੧੧. ਸੀਤਲ ਵਲਵਲੇ, ੧੨. ਸੀਤਲ ਚੰਗਿਆੜੇ, ੧੩. ਸੀਤਲ ਰਮਜ਼ਾਂ, ੧੪. ਸੀਤਲ ਉਮੰਗਾਂ, ੧੫. ਸੀਤਲ ਚੰਗਿਆੜੇ ੧੬-੧੭. ਸੀਤਲ ਮੁਨਾਰੇ ਤੇ ਚਮਕਾਂ ੧੮. ਸੀਤਲ ਸੁਗਾਤਾਂ, ਮੇਰੀਆਂ ਡਾਡੀ ਵਾਰਾਂ ਚਾਰ ਭਾਗ ।

ਕਵਿਤਾ :-
੧. ਵਹਿੰਦੇ ਹੰਝੂ, ੨. ਸੱਜਰੇ ਹੰਝੂ, ੩. ਦਿਲ ਦਰਿਆ, ੪. ਮੇਰੇ ਗੀਤ

ਸੀਤਲ ਪੁਸਤਕ ਭੰਡਾਰ
ਸੀਤਲ ਭਵਨ, ਮਾਡਲ ਗਰਾਮ , ਲੁਧਿਆਣਾ-੨